

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2012

Teksten kan gå hvor den vil...

– Bli med på fengselsbesøk

Voksne trenger barnebøker

Over 100 åpne bibliotek

NBF-jubileum med wiki

Bibliofil®

Sindre – sortering ved innlevering

Ønsker dere at innlevert materiale blir levert til et skjermet område, slik at dere kan gjennomgå og behandle materialet når det passer inn i arbeidsdagen?

Vi tilbyr nå Sindre, en rimelig sorteringsenhet som kobles sammen med Mjølner innlevering. Det kan settes opp sortering opptil fem enheter og sorteringen kan skje basert på bruk av både strekkoder og RFID-brikker.

Mjølner innleveringsenhet monteres i en vegg og sorteringsenheten kobles til og plasseres i rommet på baksiden av vegg. Sif bokvogner med fjærbelastet bunn, kan settes opp ved hvert

avkast på sorteringsenheten. Sorteringen styres av informasjon i biblioteksystemet, og kommunikasjon skjer ved bruk av Sip2-protokollen.

Vi tilbyr **Mjølner + Sindre** med tre avkast og tre Sif bokvogner, ferdig montert i vegg og igangsatt **for ca kr 235.000,-** eks. mva.

Se videoklipp av sorteringen på våre nettsider:
<http://www.bibsys.no/mjolner>

Kontakt oss gjerne for mer informasjon!

Innhold

Skriving og lesing i fengsel

Bak lås og slå. Hverdagen i et fengsel er gjennomregulert, og det meste av det vi tar for naturlige goder, finnes ikke. Da er det godt å kunne skrive eller lese. Teksten kan gå hvor den vil, biblioteket bringer samfunnet inn i fengselet.. 10-17

Bibliotekutvikling og trender

Kamp i Ås. Det nytter å kjempe	6
Design. Se og bli sett på biblioteket	8
Fylkesbibliotek. Nasjonal kurspakke	18
E-bøker. Hjelp, jeg har lånt en e-bok!	34
WebDewey. Dewey går digitalt.	36
BI Bergen. Lille Harvard.	38
NBF-jubileum. Bok ble til wiki.	40
Portrettet. Lørenskog bibliotek.	48
Kirkenes. Gaven fra lærerne.	52
Åpne bibliotek. En suksess i Danmark.	56
Tyskland. Porter til kunnskapens verden.	58
Bibliometri. Grunnprinsipper.	60
Bibliotekshistorie. Munthe si sak var «urealistisk og dømd til å mislykkast». Del 2.	63

Bøker, lesing, formidling

Tekstilarv. Trenger vi håndarbeidsbøker?	20
Novelle. Frank & Rita, av Lars Petter Sveen.	28
Poesislam. Det viktige samspillet.	32
Lyrikk. Bli kjent med Jo Eggen.	42
Barnelitteratur. Også noe for voksne!	44

Debatt og meninger

Redaksjonelt. Olsen-syndromet.	5
Professor'n. Trenger vi biblioteket?	24
Plinius. Bibliotekarer og entreprenører i Afrika.	26
Hylleløst. Kontor uten bokhyller.	30

Diverse

Fotokonkurranse. Vis meg ditt lested.	7
Kryssord.	70
«Årets bibliotekprosjekt» i 2012.	72

ABM-media as skal publisere faglige og vitenskapelige skrifter innen arkiv-, bibliotek- og museumsfag. Vi kan nå presentere vår første museumsfaglige utgivelse:

Tekstilhistoriker Kirsten Røvig Håbergs nyeste bok handler om en pionéruddanning for kvinner. Med etableringen av Den kvinnelige Industriskolen i Kristiania i 1875 fikk kvinner adgang til formell utdanning på tekstilfeltet.

Mellom 1875 og 1950 utdannet skolen bl.a. tekstillærere, syersker, vevere, vendeuser (ekspeditriser!), designere og kunstnere. Skolen var i en årrekke et av landets største profesjonelle kvinnemiljøer og tok også opp fag- og kvinnepolitiske saker. Miljøet var internasjonalt orientert, med oppdaterte lærekrefter og interessante eksamensarbeider.

Boken er en skole- og tekstilhistorisk kilde og går rett inn i kjønns- og likestillingskampen som førte til kvinnelig stemmerett i 1913 og det moderne demokratiet

ABM-media har fortsatt følgende titler på lager:

Bibliotekfag:

Asbjørn Langeland

Ellen Hjortsæter

Ragnar Audunson (red.):

Biblioteklover og annen statlig bibliotek-politikk i Norden

Emneordskatalogisering

Kryssspeilinger. Perspektiver på bibliotek- og informasjonsvitenskap

Arkivfag:

G. Valderhaug og Anne Aune (red.)

Kaisa Maliniemi

Gudmund Valderhaug

Undervegs. Festskrift til Egil Nysæter

Hva arkivene skjulte. En undersøkelse av kvensk og samisk i offentlige arkiver ...

Fotnote eller tekst. Arkiv og arkivarar i det 21.hundreåret

Pedagogikk:

Per Østerud:

Lærerutdanning i liv og lære gjennom 50 år

Bøkene bestilles via bokhandlere eller direkte til forlaget på post@abm-media.no.

Omtaler finnes på Bok og biblioteks hjemmesider: www.bokogbibliotek.no

Olsen-syndromet

«Dagens desidert dummeste hittil! Alle mytene om «hva en professor er» ble plutselig veldig tydelige her! Grow up Kai Olsen, ikke grav deg ned!»

Utbruddet er signert «roger» og det er et svar på professor Kai A. Olsens utspill i Aftenposten 13. august. Det kom flere kommentarer til Olsens innlegg på Aftenposten.no, på Biblioteknorge-lista summet det naturlig nok en del de nærmeste dagene, og NBF-leder Ingeborg Rygh Hjorthen rykket ut og mente at det Kai A. Olsen vil legge ned, er gårldagens bibliotek: «Jeg føler virkelig det er gårldagens bibliotek og bibliotekarer han skriver om og ikke virkelig-heten i dag.»

Når jeg leser innlegg av den typen Olsen lot publisere i Aftenposten, tenker jeg to tanker. Først tenker jeg at dette er Olsens syn på biblioteket, dette er hans erfaringer, dette er hans spådommer om framtida. Jeg tar ham på alvor, prøver å forstå hva som ligger bak og tror ikke han er ute etter å lage unødvendig bråk eller bare pusse sin egen glorie.

Den neste tanken handler om motvekt. Thomas Brevik spør på Biblioteknorge-lista: «Skal vi bare stå passive og ta imot slike useriøse innlegg som får plass i riksdekkende media?» (14.8.). Jeg tror ingen i biblioteksektoren liker å bli sittende med henda i fanget og bare ta i mot innlegg av Olsen-typen. Olsens innlegg er en direkte trussel mot hele biblioteksektoren.

Det er klart vi skal reagere! Men på hvilken måte? Debattinnlegg hvor kruttet består av insisterende gjentakelse av hvor suveren biblioteksektoren er og hvor grovt Olsen har misforstått, tror jeg ikke fører fram. De preller av som hagl på en paraply. Jeg tar meg selv i å gå i samme fella selv og må stadig passe meg for ikke å bare bli som Carsten Byhring

i den berømmelige sketsjen, hvor refrenget lyder: «Er'u ikke enig? Er'u idiot du 'a!»

Sinne er ok som en drivkraft, men ikke som selve strategien. Jeg tror strategien heller bør være å samle fakta og overbevisende argumenter. Hvor mange bruker bibliotekene i UoH-sektoren? Hva gjør de der? Finnes det noen kvalitative analyser hvor brukerne forteller hva de opplever som viktig ved å ha et bibliotek i nærområdet? Engasjerende formidling av fakta som underbygger bibliotekets viktighet, har nok langt større kraft enn utelukkende å hevde vår fortreffelighet.

Man kan ikke vedta gode tider på Stortinget, heller ikke i biblioteksektoren. Man kan heller ikke ta for gitt at alle i samfunnet umiddelbart ser betydningen av biblioteket i en tid hvor brukerne blir mer og mer selvhjulpne på stadig flere områder. Det må formidles og det på en mer overbevisende måte enn å karakterisere motstanderne som dumme. For jeg tror Ragnar Audunson har rett når han skriver på s. 24-25:

«Det kan hende Kai Arne Olsen peker på noe fundamentalt som bibliotekfeltet bør diskutere grundig, så man ikke går som søvngjengere inn i katastrofen.»

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2012
79. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykkes ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff
Nr. 5 03.10. 01.11.
Nr. 6 08.11. 30.11.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media as

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Det nytter å kjempe

Høsten 2011 fikk Ås bibliotek en real kalddusj da politikerne foreslo å skjære en halv million kroner i 2012. Med sammensveiset pågangsmot klarte de bibliotekansatte å hindre kuttet.

Kampglad gjeng. Det nytter å kjempe mott budsjett-kutt, mener Alf Ramsfjell, Gunhild Gjevjon, Anne Bratberg og Linda Rasten.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES, REDAKTØR

Et kutt på 500 000 kroner i et budsjett på drøyt fire millioner, ville vært et meget stort kutt. Hvis kuttet var blitt gjennomført, ville vi måttet si opp ansatte og redusere åpningstiden, til tross for at politikerne fikk utvidet åpningstiden for noen år siden, sier bibliotekar Gunhild Gjevjon. Som tillitskvinne for Bibliotekarforbundet, var Gjevjon en av dem som sto på barrierene.

En av de andre som deltok i aksjonene mot kuttforslaget, var leder for barne- og ungdomsavdelingen, Alf Ramsfjell, som representerer Fagforbundet.

– Både innbyggerne, skoler og barnehager er storforbrukere av bøker og andre media som Ås bibliotek tilbyr. Vi kan gjerne si at vi er et kulturelt sentrum, noe vi selvsagt vil fortsette å være. Men det ville kuttet ha satt en stopper for, sier Ramsfjell.

Mobilisering

De ansatte ved biblioteket skjønte

raskt at det ikke nyttet å sitte med hendene i fanget. Det gjaldt å samle kreftene.

Det var en fordel at både Bibliotekarforbundet og Fagforbundet sto sammen, mener Gjevjon og Ramsfjell: – Det ga aksjonen større tyngde.

– Hva gjorde dere?

– Først vil vi gjerne si at selv om det var vi to som tillitsvalgte som frontet i aksjonen, så sto hele biblioteket bak. Vi har et fantastisk flott miljø her på biblioteket og det er veldig viktig i slike situasjoner. Det gir energi, sier Gjevjon og fortsetter:

– Vi brukte de kanalene vi har. Vi skrev brev til politikerne, vi tok kontakt med lokalpressen. Oppslag i lokalpressen er alltid noe politikerne er vare for, sier Ramsfjell.

Ut på torget

Det hører med til historien at like forut for aksjonene rundt kuttforslaget, markerte også biblioteket

at de var blitt lovet en stilling i 1998, men som det aldri har blitt noe av.

– I forbindelse med valgkampen tidlig på høsten i fjor, gjorde vi derfor en litt uvanlige markering en lørdag formiddag på torget i Ås. Vi sto rett og slett med plakater og kunngjorde vårt budskap og vi besøkte alle de politiske standene og fortalte hvor viktig biblioteket er.

– Vi har fortsatt ikke fått den stillingen vi ble lovet i 1998, men jeg tror aksjonen på torget kan ha gitt et bidrag til at vi ikke mistet den halve millionen i 2012. Alt henger sammen på en måte, sier Gjevjon.

– Den tilliten som vi i fagforeningen har til hverandre og det gode forholdet vi har til politikerne i kommunen er en viktig grunn til at vi lykkes i å unngå kutt, er Gjevjon og Ramsfjell enige om.

Og vinneren ble...

Bergen Offentlige Bibliotek lyste i vår ut fotokonkurransen "Vis meg ditt lesested". Det er en glede for Bok og Bibliotek å presentere vinnerbildet, som er tatt av Tone Falck Langaas. Gratulerer! Les mer på hjemmesidene til Bergen Offentlige Bibliotek.

To millioner færre bøker

» I løpet av ti år er antall bøker i norske bibliotek redusert med ti prosent. Bibliotekene har stadig færre voksenbøker, mens barnebøkene holder stand, skriver Klassekampen.

Rådgiver Janicke Røgler ved Buskeruds fylkesbibliotek, som har samlet inn de nasjonale tallene, sier at enkelte typer litteratur har svært lave om-løpstall. Lyrikk og skuespill for voksne blir svært sjelden lånt ut. En annen årsak til nedgangen er at mange fagbøker nå blir lest på nettet. Barnebøker blir derimot generelt lånt ut oftere enn voksenlitteratur.

Bibliotekarkitektens hevn

» Foran Bergens Offentlige Bibliotek vokter to byster hovedinngangen. Den ene viser en sur mann med tykke briller, mens den andre viser en mann med skjegg og våkent blikk. Mannen med brillene er sannsynligvis statsarkivar i Bergen Just Bing og den andre er trolig bibliotekarkitekten Olaf Nordhagen, skriver Bergens Tidende.

De to var uenige om det meste da biblioteket ble reist under første verdenskrig, og Bings barnebarn Kari Kvam mener det skyldes en hevn fra arkitekt Nordhagen side at bysten ble som den ble. Selve bysten er utført av billedhoggeren Wilhelm Rasmussen etter en tegning av Nordhagen, og mange bergensere har lurt på hvem den forestilte.

E-bøker passerer papirbøker hos Amazon

» Det blir nå solgt markert flere e-bøker enn papirbøker gjennom den britiske avdelingen av nettbokhandelen Amazon. Siden begynnelsen av 2012 er det blitt solgt 114 e-bøker for hver hundrede papirbok meldte nettbokhandelen i begynnelsen av august.

E-bøkene hos Amazon koster generelt en god del mindre enn de tilsvarende papirutgavene, og Amazon har gjort det enkelt å laste bøkene ned fra mobilnettet. Bokhandelen er imidlertid generelt forsiktig med å oppgi salgstallene sine, skriver den britiske avisen The Guardian.

Lesing – blott til lyst eller en dyd av nødvendighet?

Et seminar i regi av Litteraturfestivalen i Grue

Årets festivalseminar på Grue Finnskog
skal gi nye perspektiver på lesing,
og følgende foredragsholdere kommer:

Anne Mangen:
Fra papir til skjerm:
spiller det noen rolle?

Sol Lyster:
Hvordan skape lese lyst og lese glede?

Dagrun Skjelbred:
Fra Fadervår til Facebook
- Et historisk perspektiv
på lesing og leseopplæring

Ole Karlsen:
Hva er lesning og hvilken verdi har det?

Finnskogen Kro og Motell
Grue Finnskog
3. november
2012

Les mer om seminaret og litteraturfestivalen på
www.gruelitteraturfestival.com

Det viktige rommet

I en digital tid blir framtidens bibliotek svært forskjellig fra hvordan det er i dag. Derfor er vi nødt til å tenke grundig gjennom hva det fysiske bibliotekrommet er – og hvordan vi ønsker det skal bli.

TEKST: ODD LETNES, REDAKTØR

Farger, lys, design, aktiviteter, plassering av inventar, vil få stadig større betydning for hvordan brukerne opplever biblioteket: Om det oppleves som et trist og intetsigende sted eller et godt og inspirerende sted.

– Det siste blir alfa og omega for om brukerne får lyst til å komme igjen, sier Astrid Lekanger i BS Eurobib, som mange i norsk bibliotekvesen har vært i kontakt med når det skal bygges nye bibliotek eller gamle skal bygges ut og moderniseres.

– Det er ikke bare de store trekkene som er viktig. Det er like viktig med de små detaljene, fargene,

lysettingen på hyllene og liknende. Det er samspillet mellom delene og helheten som lager bibliotekrommet.

– En utfordring for det fysiske biblioteket er å skape overraskelser, aktiviteter og å utvikle relasjoner til brukerne, og ikke bare tilby utlån av media, mener arkitekt Kirsten Brandt Jørgensen ved Lammhults bibliotekdesigns avdeling i København, som er en av de arkitektene BS Eurobib har et tett samarbeid med.

For Jørgensen er det viktig at biblioteket blir et sted med en bred vifte av tilbud:

– Framtidens bibliotek skal kunne spenne på tvers av institusjoner og brukere

To gode hjelpere: Astrid Lekanger, BS Eurobib (t.v.), og Kirsten Brandt Jørgensen, Lammhults bibliotekdesign.

God design 1: Nesodden bibliotek

God design 2: Kunsthøgskolen i Oslo.

God design 3: Ørestad bibliotek (København).

og inkludere alle befolkningsgrupper. Det kan integrere service for innbyggerne i en kommune, som en hurtigskrankefunksjon i regi av kommunen eller turistinformasjonen, café, eventuelt drevet av utviklingshemmede eller elever, undervisningstilbud, utstillinger og dessuten tilby studierom til bruk for gruppearbeid eller egenstudier.

– Dette må prege utformingen av fremtidens bibliotekrom, slik at det gir noe helt unikt til de besøkende.

Wow-effekt

Nåtidens innredninger legger vekt på wow-effekt, inspirerende og overraskende utstillinger av media, og gjerne mulighet for å slappe av med kaffe eller liknende. De forskjellige emnegrupper skilles og synliggjøres ved forskjell i inventar, farge- og materialvalg.

– Bygning og inventar flyter sammen. Reoler blir spesialbygd så de følger hus og behov. Skranker og bibliotekarbord bygges sammen og gjøres mindre og spres ut som «øyer». Selvbetjeningsautomatene, som for 10 år siden skulle ligge ved inngangen, plasseres nå mer diskret, så det ikke er de man møter først. De er ikke en nyhet lenger og det virker fremmedgjørende å gå direkte inn i en maskinpark, sier Jørgensen.

Det nye biblioteket blir ikke et sted hvor man først og fremst kommer for å låne bøker, er Jørgensen og Lekanger enige om når de ser inn i framtiden. Inngangsområdet vil få mer preg av lobby, lounge og utstilling. Inn- og utlån planlegges så praktisk som mulig, så det blir minst mulig arbeidsbelastende. Brukerne møter forsider og frontutstillinger og lave mobile møbler. Ulike typer media blandes og kan stilles opp etter emner og ikke medietype. Sitteplasser kan være som loungeområder eller som bardisker, for nå kommer man også for å bli sett og ikke kun for å låne og lese.

Bok og Bibliotek vil i høst lage et eget temahefte om bibliotekdesign. Ønsker du å gi innspill til dette temaheftet, send en e-post til redaksjon@bokogbibliotek.no

Ane: – Skrivekurset gir et mentalt løft.

DETTE ER SAKEN

Forfatterne Heidi Marie Kriznik og Kjersti Bronken Senderud har siden høsten 2008 holdt kreative skrivekurs for innsatte på Bredtveit kvinnefengsel. Det har vært et populært tilbud for en gruppe jenter hver 14. dag. De lærer å uttrykke seg skriftlig om alt fra personlige fortellinger til gitte temaer.

Teksten kan gå hvor den vil

Vekking, legging, spising, hekling, kjøkkentjeneste... Den som vil trene kroppen, kan alltid få lagt inn en svetteøkt. Verre er det for den som ønsker å trene «sjelens muskler». Derfor ønskes de kreative skrivekursene velkommen som et vitalt pust i en ellers grå og gjennomregulert fengselshverdag.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES, REDAKTØR

Det begynte med en epost på Biblioteknorge-lista i desember 2011 hvor Hilde Einan ved Deichman fortalte om prosjektet. Jeg tente spontant og sendte en epost tilbake til henne: «Dette skrivekurset lyder veldig spennende, og kunne egne seg godt for en artikkel i Bok og Bibliotek. Tror du det er mulig å få

snakke med kurslederne og et par av de innsatte kursdeltakerne?»

Joda, det var det. Dermed begynte ballen å rulle og i begynnelsen av juni møtte jeg Heidi Marie Kriznik og Kjersti Bronken Senderud på perrongen på Rødtvet stasjon, som er den stasjonen på T-banen i Oslo som ligger nærmest Bredtveit kvinnefengsel.

Samtale på plenen: Kjersti

Vi har god tid og rusler mot fengselet. Det er sommer i lufta, sol, hvite skyer, fuglekvitter, vi har god utsikt over Oslo i alle retninger der vi rusler forbi hovedbygningen til Bredtveit som ligger tung og grå bak piggrådgerder. Men vi skal noen hundre meter videre til det som kalles B2, som

Anette: – Plutselig blir jeg tatt på alvor.

er en mer åpen anstalt for innsatte som har beveget seg et hakk nærmere endt soning og frihet.

Vi setter oss på plenen. I snart fire år har Heidi og Kjersti arrangert skrivekurs for innsatte kvinner på Bredtveit. Hvorfor begynte de med det, hva er motivasjonen?

– Jeg visste at det var holdt skrivekurs i flere fengsler for menn, men at det ikke var et slikt tilbud på Bredtveit, sier Kjersti. – Som forfatter er jeg opptatt av det litterære språkets muligheter til erkjennelse, forflytning, men også forsoning.

– Hvis storsamfunnet ønsker at disse menneskene skal få en ny mulighet, en ny inngang til samfunnet, så må den enkelte få redskaper og veiledning til å skape seg nye tanke-, og bevegelsesmønstre. Jeg tror at å jobbe med språket gjennom skapende skriving kan være en del av en slik prosess, en dannelse av nye spor, veier og mønstre.

– Å skrive kan gi erkjennelsesmessige rykk, og jeg har tro på at det skjønnlitterære språket har mulighet til å åpne opp for både refleksjon og innkapslede følelser, og gi den enkelte rom til å si noe om seg selv på måter som det muntlige språket kanskje ikke har like god tilgang til. Å skrive er en måte å jobbe med minne, erindring, hukommelse, språk og refleksjon på. Sentrale størrelser i et liv, men som av åpenbare årsaker kan være spesielt viktig å jobbe med under forhold hvor en er fratatt friheten til det meste av det vi på «utsiden» ser på som selvfølgeligheter, som å snakke med kjæresten eller barna våre, lage det vi ønsker oss til middag, gå i parken og se syrienne blomstre, sier Kjersti.

Samtale på plenen: Heidi Marie

Det er fortsatt 20 minutter til avtalen vår. Heidi Marie forteller at

da hun traff Kjersti på Oktober forlag, viste det seg at de delte lysten til å gjøre noe for de innsatte i Bredtveit kvinnefengsel. – Jeg er utdannet sosionom og har jobba mye med mennesker, og har kanskje gjennom jobben min søkt de litt ekstra utsatte. Det er vel noe som ligger i meg, sier Heidi Marie og fortsetter:

– Nå er jeg skjønnlitterær forfatter, og synes det er fantastisk å se hvor fint det er å bruke litteraturen som innfallsvinkel i møtet med mennesker. Jeg tror det gir noen andre muligheter. I teksten kan man gå inn et annet sted enn i det terapeutiske språket, et annet sted enn det forventede. Å skrive er en forlengelse av tanken, og du kan komme ganske langt med den skrivinga, og bli overraska over hvor pennen går, og hvor du selv går.

– Iblant tenker jeg på det der med skrivinga som at man løper erkjennelsen i hælene. Det kan

Etter ønske fra fengselsledelsen ble Ane og Anette anonymisert på bildene.

Glød.

Med stort engasjement har forfatterne Heidi Marie Kriznik (t.v.) og Kjersti Bronken Senderud i flere år holdt skrivekurs på Bredtveit kvinnefengsel.

være overveldende. Det er alltid interessant. For å bruke fotball-språket, så er det som om man finner sine egne tanker. Og siden det å skrive er så nært forbundet med det å se, og vi ofte oppfordrer kursdeltagerne til å skrive presise bilder av akkurat det de ser, på den måten de ser det, så blir teksten personlig og betydningsfull.

– For vi kommer ikke unna vårt eget blikk, hvordan vi ser. Vi kommer ikke unna det personlige. Og det er når kursdeltagerne stoler på sitt eget blikk, og tør å la pennen gå, at tekstene får en egen kraft og blir spennende, både for den som skriver og for de som får gleden av å lytte til teksten etterpå, sier Heidi Marie.

Hun har lenge vært opptatt av det som kalles å refortelle sin egen historie.

– Jeg tenker at det vi identifiserer oss med er avgjørende for hvordan vi lever med oss selv, og hvilke valg vi tar. Ved å fortelle nye historier om oss sjøl, eller fokusere på andre ting i oppveksten, og voksenlivet, så tror jeg vi kan velge annerledes. Med tanke på den høye tilbakefallsprosenten for domfelte, så tror jeg det er noe å hente her. Jeg mener hvis jeg identifiserer meg mest med å

ha vært svikta av mange voksenpersoner, eller identifiserer meg med at jeg kommer fra et miljø med mye negativt og tror at jeg er akkurat sånn som dem, så blir valgfriheten liten og det gjør noe med hele min innstilling til livet, og min væren i verden.

– Hvis jeg kan refortelle historien om mitt liv, tror jeg det kan endre og gjøre det lettere å være i verden. Det betyr ikke at vi skal overse det smertefulle vi har opplevd, det må være med. Men vi kan også fokusere på ressursene, det vi har greid å få til på tross av, de fine tinga jeg har gjort på tross av, de fine menneskene jeg har møtt, det jeg har greid på tross av, det jeg liker å gjøre og så videre. I disse åra vi har holdt på med skrivekurs, har jeg bare blitt overbevist: Skapende skriving i fengsel har en funksjon. Tanken kan være fri! Teksten kan gå hvor den vil.

Bak lås og slå

Klokka nærmer seg halv fem og vi ringer på hos B2. Innenfor må jeg skrive under taushetserklæring og vi må alle tre legge fra oss mobiltelefonene i et skap. Å ta med inn noe som gir adgang til internett, er forbudt.

Jeg treffer Ane (63) og Anette (43) på møterommet hvor intervjuet skal foregå. Vi lager te og finner plasser rundt bordet. Vi begynner i det generelle. Hvordan oppleves det å gå på skrivekurs, spør jeg.

– Skrivekurset blir et friskt og levende pust utenfra, sier Ane. – Da jeg hørte om det, trodde jeg først det var snakk om rettskriving, at vi skulle lære kommagler. Men når jeg fikk vite at det var snakk om skjønnlitterær skriving i regi av to profesjonelle forfattere, ble jeg interessert med en gang.

Ved siden av Ane sitter Anette. Hun hørte om kurset på et «jente-møte», som er et fast møte hver mandag.

– Til å begynne med tenkte jeg nok at dette ikke var noe for meg. Men jeg meldte meg på likevel. Jeg melder meg på alt som bringer noe nytt inn i den monotone hverdagen. Og jeg angreir ikke et sekund.

Terapi på høyt plan

Både Ane og Anette er helt klare på at skrivekurset er et viktig tiltak og at de har fått mye igjen for det, på mer enn en måte.

– Det blir mye tid til tenking og grubling i et fengsel. De innsatte blir ofte sett på som «bråkebøtter», fordi vi ikke alltid finner oss i regler som er hinsides enhver logikk. På skrivekurset går vi inn i oss selv og kan sette ord på tanker og følelser på en annen måte enn i hverdagen. Siden skrivingen først og fremst foregår i løpet av den timen kurset varer, blir vi nødt til å fortelle historiene våre med få ord. Jeg liker å tenke på det som terapi på høyt plan, sier Ane.

– Vi har klart å bli trygge på hverandre i gruppa. Det er viktig, mener Anette. – Jeg kan ikke nekte for at jeg får prestasjonsangst

«Det hadde vært svært viktig om vi kunne få benyttet oss av et stort og innholdsrikt bibliotek, hvor vi slipper å bestille bøker som ikke er inne. I slike situasjoner må man jo oppgi en adresse biblioteket kan nå oss på. For oss blir Det Bredtvedt fengsel. Vi kan ikke – som folk der ute i verden – be biblioteket sende oss en mail eller en sms når boka er inne.

Dessverre blir vi fraktet til et lite lokalt bibliotek hvor utvalget, særlig av kunstbøker, er skammelig dårlig.»

Ane, utdannet illustratør/billedkunstner.

når jeg vet at teksten skal leses og kommenteres av to profesjonelle forfattere. Men tekstemnene er heldigvis så åpne at du ofte kan starte hvor du vil. En gang skulle vi skrive en tekst som het «Ut av mitt vindu». Du kunne selv velge hvilket vindu du ville se ut av...

– ...og teksten din ble så fin, skyter Ane inn. – Jeg husker den vare stillheten i den teksten.

– Selv om pulsen går fort når turen kommer til gjennomgang av min tekst, fortsetter Anette, – gir det en god følelse. Plutselig blir jeg tatt på alvor. Jeg går ut av kurset med gode følelser, og skulle ønske det var hver uke og ikke bare hver fjortende dag.

Respektet som menneske

Ane nikker. – Ved siden av det gode ved å uttrykke følelser og tanker med ord, føler jeg at jeg gjennom skrivekurset blir sett og respektert som det mennesket jeg er. Det kreative skrivekurset er et mentalt løft i hverdagen. Å sitte i fengsel betyr å bli umyndiggjort. Tapskontoen er stor. Her hersker janteloven, og vi er fratatt alle rettigheter og goder man tar for gitt i det fri. Du blir undertrykt 24 timer i døgnet, betjentene trækker på vår integritet.

Selvfølgeelig savner de friheten.

– Kunne vi bare iblant fått en flik av den, sier Ane. – Hvor fint hadde det ikke vært å bli kjørt til et åpent sted hvor vi kunne sitte litt alene å la blikket vandre ut

over horisonten. Jeg er så lei av disse veggene, vinduene, trærne utenfor.

Bruker dere biblioteket, lurer jeg på.

– Her på B2 er det ikke bibliotek, bare en liten boksamling. Jeg brukte biblioteket mye oppe på «huset» (Bredtveits hovedavdeling, red. anm.). Nå får vi muligheten til å besøke et bibliotek i bydelen annen hver uke. Vi skal liksom «lære» å bruke et vanlig bibliotek, sier Ane.

– Men ofte blir den timen bare en halv, fordi man skal slå to fluer i ett smekk og hente maten på vei hjem, skyter Anette inn.

– Og i biblioteket får dere gå fritt?

– Jo, delvis, men vi må holde oss langt unna alt som har med internett og mail å gjøre. Det er en paranoid holdning tatt i betraktning at når vi er ute på perm, har vi tilgang til alle sosiale medier.

Betyr så mye

Vår time er snart brukt opp og vi må ta bilder før møterommet forvandles til skriveverksted. Det er siste kursdag for denne gangen, Kjersti og Heidi vet ikke om det blir penger til en ny runde til høsten.

Vi kommer til å savne dem, er Ane og Anette enige om. De skulle gjerne hatt skrivekurs hver uke og ikke bare hver fjortende dag.

– Det betyr så utrolig mye for

oss at vi har dette tilbudet. Men jeg vet at ledelsen både i dette fengselet og i andre fengsler tenker at slike kurs burde vel de ansatte kunne ta seg av. Men der tar de helt feil. Det er nettopp fordi Kjersti og Heidi er profesjonelle forfattere at kurset fungerer, det er derfor vi tror på dem, sier Ane.

– Det er ikke noe bøff, sier Anette. – Det er fordi de kan faget at vi stoler på dem, det er det som skaper trygghet i gruppa.

Så er det fototid. Det er en forutsetning for reportasjen at jeg ikke skal ta bilder som kan avsløre hvem Ane og Anette er. Jeg ber de ta fram skrivesakene og skrive litt, og tar bildet slik at ansiktet ikke synes. Jeg skulle så gjerne tatt portretter hvor de ser rett inn i kameraet for å vise dem som mennesker og ikke bare innsatte.

Kjersti følger meg ned og sørger for at jeg får tilbake mobiltelefonen.

– Det var sterkt, spør hun.

– Det er vanskelig å beskrive det, svarer jeg. – Jeg trodde jeg visste litt om hvordan det er å sitte i fengsel. Det var fint å treffe dem, men det var...jeg finner ikke noe annet uttrykk enn grunnleggende sterkt.

Utenfor er det fortsatt mye igjen av sommerdagen. Jeg kan se mange kilometer og i alle retninger. Jeg føler meg så privilegert at jeg nesten skammer meg.

Ivrige.
I likhet med
flesteparten
av de innsatte
i Oslo fengsel,
er Bjørn Erik
Stålstrøm (t.v.)
og Espen
Andreas Bævre
ivrige bibliotek-
brukere.

Biblioteket:

Det normale rommet i fengselet

En halv time i uka kan innsatte i Oslo fengsel oppleve at de er del av samfunnet. Det skjer når de er på fengselsbiblioteket.

TEKST OG FOTO: MERETE LINDSTAD, FRILANSJOURNALIST

noe med, nå som du sitter her, påpeker Espen. – Med biblioteket kan du få tankene over i andre baner.

Bjørn Erik Stålstrøm nikker bekrefte-
tende. Biblioteket er bra, veldig bra. Men ikke nødvendigvis på grunn av bøkene.

– Jeg leser aldri. Har aldri lest bøker. Jeg er her bare for å komme meg ut, sier Bjørn Erik. – Og for å treffe folk. Det er koselig å treffe an-
dre.

Fire av fem på biblioteket

Gitteret foran vinduene er det eneste som vitner om at vi er i et fengsel. Også raslingen fra nøkkelkjettingene da, som både bibliotekarene og betjentene har hengende fra beltet. Ellers er biblioteket på Avdeling B i hjertet av Oslo fengsel lik et vanlig, tradisjonelt folkebibliotek, dominert av hylle på hylle fulle av bøker.

Biblioteket skal betjene om lag 200

innsatte. De fleste sitter i varetekt og er på avdelingen i tre-fire måneder. Noen er opptil et år. Avdeling A, «Botsen», huser både domfelte og varetektsinnsatte og har også et bibliotek. Begge avdelingene er del av Deichmanske bibliotek, og sammen har de en boksamling på om lag 18 000 titler fordelt på 26 språk.

– De innsatte kommer hit i grupper på opptil seks-sju om gangen sammen med en eller to betjenter. De kan komme en gang i uka og får være her i 30 minutter, forklarer Hilde Koldre, spesialbibliotekar med fem års fartstid på biblioteket i Oslo fengsel.

Tilbudet er åpenbart populært. – 80 prosent av de innsatte bruker biblioteket. Noen kommer for å lese aviser, andre for å låne bøker, og så er det de som bare vil ha en prat og en kopp kaffe.

Ifølge Hilde er det lite som skiller dette biblioteket fra andre bibliotek.

– Den største forskjellen er at alle brukerne her er menn. Og blant gutta handler det mest om å ville lære noe, så det går mye i faglitteratur.

Utenlandske lesehester

Engelsk, russisk, arabisk og polsk. Rumensk, litauisk og spansk. På flere av hyllene står skilt som vitner om stort mangfold når det gjelder nasjonalitet og morsmål blant de innsatte.

– De som leser arabisk leser spesielt mye. Både fag som bibliografi, historie og samfunn, foruten poesi og religion. De leser alt! Også russerne leser enormt mye. Dessuten polakkene, rumenerne og litauerne.

Flesteparten av brukerne er mellom 25 og 45 år. Unntaket er gjengangerne, som er noe eldre.

Utlånet er høyt. Det gjelder også på bibliotekene i andre fengsler. En undersøkelse noen år tilbake viste at utlånsraten i fengselsbibliotekene var cirka 20 ganger høyere enn i andre bibliotek.

Rehabiliteringsarena

At fengselsbibliotekene bidrar til økt livskvalitet for innsatte under soning, er åpenbart. Bibliotekene

Biblioteket er et veldig bra tilbud, sier Espen Andreas Bævre og smiler fornøyd. På bordet foran ham ligger en stabel bøker han skal gi seg i kast med så snart han er tilbake på avdelingen, der han sitter i varetekt og venter på dom.

– Det blir fort til at du graver deg ned bekymrer deg over situasjoner og ting du ikke kan gjøre

kan også spille en rolle i arbeidet med å rehabilitere og tilbakeføre de innsatte til samfunnet etter endt soning. Det påpeker forfatterne av prosjektrapporten «Fengselsbiblioteket – en kilde til økt livskvalitet?» fra 2008.

Ingen er tjent med at innsatte isoleres fullstendig fra det som rører seg i samfunnet, understreker forfatterne bak rapporten. Det å føle at du er på bølgelengde med omgivelsene når du kommer ut av fengselet, er viktig. Her kan bibliotekene gjøre sitt ved å styrke de innsattes referanser med verden utenfor murene. For noen kan det handle om å få følge med på debatter og i nyhetsbildet. I andre tilfeller kan det være å få med seg aktuelle filmer eller bøker.

Biblioteket styrker de innsattes tilbakeføring til samfunnet også ved at biblioteket som insti-

tusjon er ganske likt overalt, både innenfor eller utenfor fengselet.

Hilde Koldre påpeker at bibliotekarene er de eneste fengselsansatte som ikke har uniform.

– Her møter de innsatte folk i sivil. Det bidrar til at de opplever en hverdag som er normal og lik den de finner utenfor fengselet. En halv time i uka kan de føle at de er del av et samfunn.

Politisk gehør

Politikerne har de siste årene fått øynene opp for betydningen av fengselsbibliotekene.

«Bibliotekene er en normalsone for de innsatte, og viktig både for utdanning og trivsel. Samtidig er biblioteketjenesten i fengslene en del av arbeidet med rehabilitering av domfelte,» uttalte daværende Kultur- og kirkeminister Trond Giske i 2008 til Dagbladet.

I 2006 hadde bare halvparten av innsatte i norske fengsler tilgang til bibliotek tjenester. I dag er alle landets 43 fengsler i ferd med å få på plass bibliotek tjenester for de innsatte.

Selvhjelpsbøker

Det nærmer seg slutten på den tilmålte halvtimen for Espen og Bjørn Erik. Vi går gjennom haugen av bøker som Espen har funnet fram. «Yoga», «Ingen flere unnskyldninger» og den 910 sider lange romanen «Shantaram» er blant titlene. I tillegg til et motorsykelblad.

– Jeg har lånt litt av hvert, for å si det sånn, humrer Espen. – Yoga-bøkene er for å finne alternative måter å sovne på uten sove medisiner. Det var noe som sykepleieren anbefalte meg i går.

Men hvorfor «Ingen flere unnskyldninger»?

– Det er en slags selvhjelps-

bok. Jeg er veldig flink til å finne på unnskyldninger, og det er jo greit å se om det er noen tips til hvordan man kanskje kan ende litt på det.

Espen forteller at han ikke tidligere har lest sånne bøker. Betyr det at han er i gang med et slags eget prosjekt med å ta ansvar for eget liv og bli et nytt og bedre menneske?

Espen ler: – Jeg er nok litt på det prosjektet, ja. At nok er nok.

Den mursteintjukke romanen ser han også fram til å ta fatt på. – Jeg begynte på den forrige gang jeg satt inne. Nå er det like greit å lese den ferdig.

Lokker fram leselyst

Bjørn Erik har funnet fram noen bøker om ernæring som han låner for en annen.

– Jeg har ADHD og har ikke ro til å sette meg ned å lese. Heller ikke aviser. Men er det spennende nok, så kan jeg lese det. Det eneste jeg låner er litt musikkbøker, sier Bjørn Erik, og forteller at han spiller mye gitar.

Han kunne hatt lyst til å like å lese. Men det må være spennende fra første setning.

Hilde tar utfordringen på strak arm og dukker opp med en novellesamling av Ingvar Ambjørnsen.

– Han her vet du, sier Hilde og peker på bildet av en ganske rufsete og kul Ambjørnsen. – Han sitter nede i Tyskland og koser seg med pipa si og skriver. Går du i Oslos gater, så kjenner du igjen figurene i disse fortellingene.

Espen har lest noen av novellene. Han går god for boka, og Bjørn Erik lar seg lokke til å ta den med.

Når Hilde legger Christin Refsums «Kåte dikt» på bordet vekkes interessen for alvor. Espen begynner å lese høyt og begge mennene bryter ut i full latter.

– De var kule, noen av de diktene, konkluderer de to.

Men det blir Bjørn Erik som får diktsamlingen med seg. Og han lover å prøve seg på Ambjørnsen også.

Etterspill

En uke etter at vi møttes, kontakter vi Hilde Koldre for å høre om hvordan det har gått. Joda, Espen er i gang med yogaøvelser, og Bjørn Erik har begynt å lese bøker, skriver Hilde i mail til oss;

«Skal hilse fra Espen og Bjørn Erik. Espen fleiper med at han har holdt introkurs. Han har vist alle hvordan man hilser på sola, og han øver på å puste riktig. Bjørn Erik har ennå ikke begynt på Ambjørnsen, men han gleder seg til å begynne på den. «Kåte dikt» derimot er mye lest, og den kommer han ikke til å levere på en stund.»

– Dette er drømmejobben, og du opplever at du kan bidra med noe, sier spesialbibliotekar Hilde Koldre i Oslo fengsel.

Prøv

DAG OG TID

– den nynorske vekeavisa for kultur og politikk – gratis!

Send SMS DT3V til 2007, så sender vi deg tre prøvenummer utan at du forpliktar deg til noko som helst.

Litteraturformidling:

Fylkesbibliotek med nasjonal kurspakke

– Vi ønsker å styrke litteraturformidlingen ved å tilby folkebibliotekene tilrettelagte kurs av høy kvalitet, sier Hege Solli ved Aust-Agder bibliotek og kulturformidling.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES, REDAKTØR

Det blomstrer på litteratur- og kulturfeltet på Sørlandet for tiden, og bibliotekene spiller en viktig rolle. I sommer gjennomførte Aust-Agder bibliotek og kulturformidling og Arendal bibliotek for eksempel landets første lesemaraton: I et helt døgn, i god «Hurtigruten-stil», ble det lest fra Karl Ove Knausgårds «Min kamp». Spennende og lærerikt, er bibliotekarene i Arendal enige om. Folk strømmet til biblioteket på torget for å ta del i arrangementet.

Et annet inspirerende lesestimuleringsprosjektet, er «Agder rundt: Les & Reis», hvor to kofferter fulle av tekster om reiser og reising, gamle som nye, vandrer fra bibliotek til bibliotek i Agderfylkene for til slutt å ende på Lindesnes fyr 2. desember.

Men det er noe annet som er grunnen til Bok og Biblioteks besøk denne dagen i juni, mens byen forbereder seg til det store turistinnrykket. Hege Solli har invitert meg til Arendal for å fortelle om et bredt anlagt kurstilbud som nå er under utvikling i et samarbeidsprosjekt mellom fylkesbibliotekene i Aust-Agder, Buskerud og Østfold.

Faglige utfordringer

De tre fylkesbibliotekene har allerede lang erfaring med tiltak for å heve kompetansen innenfor litteraturformidling. Men å arrangere eller gjennomføre et formidlingstiltak, krever en bevisst tankegang om en rekke faktorer, mener Solli, som er prosjektleder for utvikling av kurspakken.

– Hva skal man tenke på når man ønsker å formidle, spør hun. – Hvem er målgruppen? Hvem skal stå for formidlingen, bibliotekansatte eller personer fra andre yrkesgrupper? Hvor og hvordan skal formidlingen skje? Hva kjennetegner god skriftlig

formidling, for eksempel på nett? Hvordan lede en lesesirkel på best mulig måte? Hvordan blir man en god eventyrforteller for barn? Hva kjennetegner formidling for voksne i forhold til barn?

For å kunne svare på disse spørsmålene og øke formidlingskompetansen i norske bibliotek, er derfor de tre fylkesbibliotekene i ferd med å utvikle et kursopplegg med ni moduler (se egen oversikt). Dette er kurs som fylkesbibliotek, enkelte bibliotek eller flere bibliotek i spleiselag kan bestille etter behov. Man trenger ikke å reise noe sted for å gjennomføre kursene, meningen er at kurset skal holdes på bestillerens bibliotek eller i regionen dersom et fylkesbibliotek er kursarrangør.

Kostpris

Noen av kursene er allerede ferdig produsert og kvalitetssikret, mens andre er under arbeid. I 2013 vil hele kursprogrammet være ferdig. Endelig prisliste er

ikke klar, men Solli forteller at kursene skal selges til kostpris og at det ikke vil bli snakk om avskrekkende summer.

– Kommuneøkonomien er presset. Vi ønsker å holde prisene på et overkommelig nivå, slik at flest mulig kan ha mulighet til å gjennomføre dem.

Kompetansebygging innenfor bibliotekfeltet er en av fylkesbibliotekenes viktigste oppgaver, mener Solli.

– Den siste stortingsmeldingen om bibliotek legger vekt på at fylkesbibliotekene skal være en utviklingsaktør på bibliotekområdet. Vi ønsker imidlertid å se ut over regionen og legger an et nasjonalt perspektiv. I første omgang er det fylkesbibliotekene som får informasjon om kursene dersom de ønsker å stå som arrangør i sine regioner. Men alle bibliotek som ønsker det, uansett hvor de befinner seg i landet, kan bestille kurs. Prosjektet om formidlingskompetanse er støttet av Nasjonalbiblioteket.

Formidlingskompetanse i norske bibliotek: produksjon, arrangement, formidling.

Kurset har følgende moduler:

- Å skrive for nett – digital formidling (1 dag)
- Lesesirkelledelse (1 dag)
- Bibliotekrommet som arena for formidling (1 dag)
- Publikumsutvikling/litterære arrangementer i biblioteket (1 dag)
- Generell formidlingskompetanse (2 dager)
- Eventyrfortelling: Formidling for barn (1 dag)
- Bokkofferter og lesestund: Formidling for barn (1 dag)
- Babysang: Formidling for barn (1 dag)
- Bokprat: Formidling for voksne (2 dager)

Nærmere informasjon:

Hege Solli, Aust-Agder bibliotek for kulturformidling
E-post: hege.solli@aabk.no
Tlf: 37 01 76 88

Mona Eklund, Østfold fylkesbibliotek
E-post: moneke@ostfoldfk.no
Tlf: 918 07 947

Camilla Sørbye, Buskerud fylkesbibliotek
e-post: Camilla.sorbye@bfbk.no
Tlf: 32 04 54 77

TEKSTILARV: Hvis vi skal klare å sy bunadene våre her i Norge også i fremtiden, må vi gi den oppvoksende slekt lyst til å brodere. Håndarbeidsbøker er viktige inspirasjonskilder når skolen vektlegger teoretisk lærdom fremfor praktisk.

Trenger vi håndarbeidsbøker?

Ja! Håndarbeidsbøker er viktige kulturbærere i en tid hvor det meste av klær og tekstiler produseres raskt og billig under fjerne himmelstrøk. Derfor bør de være både synlige og tilgjengelige på biblioteket.

TEKST OG FOTO: NINA GRANLUND SÆTHER

Da Karen Dorothea Bang og Hanna Winsnes samlet sine matoppskrifter på begynnelsen av 1800-tallet og utga dem mellom stive permer, ante de neppe hvor viktig kokebøker skulle bli i vår tid. De banet vei for oppskriftsbøker med fingermat, forretter, hovedretter, desserter, brød og kaker fra alle verdens hjørner. Vakre bilder inspirerer oss til å prøve nye retter, og oppskriftene forteller oss hva vi trenger og hvordan vi skal gjøre det. Vi trenger ikke gå på restaurant for å få en god matopplevelse. Landets beste kokker lærer oss hvordan vi skal tilberede fisk og kjøtt, krydderurter og grønnsaker for å pirre smaksløkene.

Håndarbeidsbøker har til dels samme funksjon. Vakre bilder og fine modeller inspirerer oss til å finne frem garn og strikkepinner eller stoff og saks og prøve selv. Men håndarbeidsbøker er også viktige kulturbærere i en tid hvor det meste produseres raskt og billig under fjerne himmelstrøk, og gamle teknikker lett går i glemmeboken.

For relativt få år siden var strikking av strømper og votter en dyd av nødvendighet. I dag får vi kjøpt de klærne vi trenger for en billig penge. Når så mange likevel holder tradisjonene i hevd, skyldes det først og fremst gleden som ligger i å skape noe selv. Vi trives med å mestre håndverket, vi nyter arbeidets gang selv om det kan ta titalls timer å bli ferdig, og vi er synlig stolte når genseren eller sofaputen endelig er ferdig. Det hjemmelagede får en merverdi utover bruksfunksjonen.

Opplæring i søm og annet håndarbeid var nødvendig for hvert jentebarn før i tiden, enten hun kom fra trange kår eller familien hadde god økonomi. Det har i årtusener vært kvinners oppgave å lage klær og andre brukstekstiler til familien. Tid til å pryde tekstilene var det også. Frodige og fargerike arbeider vitner om kreativitet og skaperkraft. Hver lille trådstump og hver eneste stoffbit ble utnyttet maksimalt. Vi kan i dag undres over hvordan de klarte å skape mesterverkene vi bærer med oss videre – blant annet i bunadtradisjonen vår – med så enkle

BLEKET AV TIDENS TANN:

Jentene lærte både bokstave og å brodere når de strevde med navnedukene sine. Siden fungerte de små broderiene som mønstersamlinger.

redskaper og så lite lys.

Før mønsterhefter og bøker ble vanlig, var navneduker et nyttig hjelpemiddel i den tradisjonelle opplæringen av jentene. Hensikten var nok først og fremst å lære dem å brodere, men samtidig kunne man terpe på bokstavene. Opplæringen i kvinnelig flid og

leseopplæring gikk hånd i hånd. Forskjellige stingtyper ble prøvd ut samtidig som man lærte å sy ulike typer bokstaver og tall. Likeledes ble det sydd små motiver, både bibelske og verdslige. Adam og Eva i Edens hage, blomster, trær og ulike dyremotiver, åttebladsroser og border av mange slag. Navnedukene fungerte siden som en mønstersamling. Den engelske betegnelsen sampler eller exemplar tyder nettopp på at de var eksempel-samlinger.

Den tidligste norske navneduken man kjenner er fra Bergen og stammer sannsynligvis fra 1600-tallet. De første navnedukene ble til i byene blant de kondisjonerte. Det meste av den tekstile lærdommen fikk jentene med seg hjemmefra, men undervisning i finere håndarbeid ble også gitt ved små privatskoler.

Vi vet også at det ble gitt håndarbeidsopplæring i barnehjem, fattighus og fengsler. Først i 1936 ble håndarbeid et obligatorisk skolefag. Fortsatt er strikking og broderi pensum, men tradisjonell håndarbeidsopplæring har liten plass i dataalderen. Tekstilt håndverk har dessverre lav status enda hele moteindustrien er avhengig av denne type kompetanse.

Noen kvinner og barn har tegnet mønstre selv, men de fleste har tegnet av andres mønstre. Å dele mønster har derfor lange tradisjoner. Ekstra heldig var man hvis man fikk tak i et nytt motiv man kunne omsette til tekstil. Trykte mønsterbøker ble derfor enormt populære da de ble tilgjengelige. I andre halvdel av 1700-tallet ble det utgitt flere mønsterbøker blant annet i Tyskland. Og i 1794 utga Henrik August Grosch «Haandbog i Brodering og Tegning» i København for å ta opp konkurransen med de tyske mønsterbøkene. Denne boken fant veien til Norge, likesom den sven-

BESTSELGER:

Annichen Sibberns bok «Norske Strikkemønstre» ble enormt populær da den kom i 1928, og nesten hundre år etter er mønsterbordene hun samlet fortsatt aktuelle.

ske familien Ekenmarks vevbøker fra første halvdel av 1800-tallet. At mønstrene opprinnelig var beregnet på andre tekstile teknikker var ikke til hinder for at de kunne brukes både i broderi og strikking. Rutemønster er felles for svært mange håndarbeidsteknikker, og sporene etter mønstrene i disse bøkene er mange.

I moderne tid har boken «Norske Strikkemønstre» hatt enorm betydning. Annichen Sibbern (1905 – 1978) jobbet i 1927 for Den Norske Husflidsforening i Oslo, og fikk anledning til å reise rundt i Norge og samle tradisjonelle strikkemønstre. Hun fotograferte kofter, strømper og votter, og tegnet ned mønstrene. Bok med mønsterdiagrammer ble utgitt året etter, og i løpet av kort tid ble den svært populær. Den kom i en rekke opplag, og ble også oversatt til engelsk. Mønsterbordene hun samlet er like aktuelle den dag i dag, og brukes fortsatt.

I mellomkrigstiden begynte både garnfabrikantene og ukebladene å lage oppskrifter, og trenden fortsatte med full styrke også etter krigen. Tilgangen på mønstre og modeller økte interessen for hjemmestrikk betydelig, særlig når kjendiser som prinsesse Ragnhild og Erling Lorentzen eller skiessene Stein og Marius Eriksen promoterte modellene. Fanatrøyene med sine karakteristiske ruteboder nederst, striper med lus og stjerneboder på skuldrene ble allemannseie, og like populære blant østlendinger og trøndere som vestlendinger. Setesdalskofta og mariusgenserer er også nasjonale plagg.

Noen følger mesterkokkenes oppskrifter slavisk, andre tillater seg å leke videre med ingredienser og mengder. Slik er det også innen håndarbeid. Noen følger strengt anvisningene i en oppskrift, andre trenger bare en ramme de kan ar-

beide innenfor – og så bytter de ut foreslåtte farger eller rekkefølgen på bordene.

Selv om interessen for tradisjonsplagg lever, trenger vi nye forbilder hvis vi skal videreføre tekstilarven vår – tekstiler som appellerer til unge mennesker og som passer inn i dagens motebilde. Det er de gode forbildene som lokker ungdommen til å prøve. Ingen lærer å strikke av å lese i en bok, men boken kan gi lyst til å lære. De som kan litt inspireres til å utforske mulighetene. Og sist, men ikke minst, gir den de som innehar masse kompetanse lyst til å holde håndverket i hevd – og

kanskje formidle det videre til barn og barnebarn.

TRADISJONS- PLAGG:

Oppskriften til mariusgenserer skal være solgt i mer enn fem millioner eksemplarer. Men vi trenger også nye modeller som kan friste ungdommen til å finne frem strikkepinnene.

Om forfatteren:
Nina Granlund Sæther (født 1960) jobber som redaktør i tidsskriftet Hus & Bolig. Hun er utdannet faglærer i forming, og er i høst aktuell med boken «Putefest» på Cappelen Damm.

Trenger vi biblioteket?

President Darwin P. Erlandsen i salig Norsk dusteforbund foreslo i sin tid at alle burde komme til verden med artiumsvitnemål. Men, la han til, da må sannsynligvis svangerskapstiden forlenges vesentlig – i alle fall dersom alle skal bli preseterister. Darwin P. Erlandsens forslag synes nå å ha kommet til heder og verdighet igjen i form av en besynderlig tro på at alle unge er kommet til verden fullt ferdig utstyrt med informasjonskompetanse og søkeferdigheter. Slik er det ikke.

Trenger vi egentlig universitets- og høgskolebibliotekene, spurte informatikkprofessor Kai Arne Olsen i en artikkel i Aftenposten den 13. august i år. Svaret hans er nei. Digitaliseringen gjør bibliotekene overflødige. Det vil gå med dem som det har gått med platebutikkene og reisebyråene.

Bibliotekforeningens leder Ingeborg Rygh Hjorten og lederen for biblioteket ved Høgskolen i Molde, der for øvrig Kai Arne Olsen er rektor, har begge svart på tiltale: Det er gårsdagens bibliotek Kai Arne Olsen vil legge ned. Dagens bibliotek har tatt digitaliseringen innover seg og utviklet tjenester som er nødvendige og relevante for dagens studenter og forskere. Dessuten avviser studentene Kai Arne Olsens standpunkt hver eneste dag med føttene. De strømmer til biblioteket og tar det i bruk som knapt noen gang før.

Men allikevel: Det kan hende Kai Arne Olsen peker på noe fundamentalt som bibliotekfeltet bør diskutere grundig, så man ikke går som søvngjengere inn i katas-

trofen, slik den sentrale britiske bibliotek- og informasjonsvitenskapelige forskeren David Nicholas advarer mot.

Professor David Nicholas var i en årrekke leder for Institutt for informasjonsstudier ved University College London. Nå leder han forskergruppa Ciber. I et ti-år har han analysert studenters og forskeres informasjonsadferd på nettet. I en artikkel han publiserte i april i år, breiddfull av spissformuleringer, gir han uttrykk for mange av de samme tankene som vi finner i Kai Arne Olsens Aftenposten-innlegg. Nicholas' grunnbegrep er «disintermediation» – formidlernes og formidlingens sorti. «The digital transition took out the information middlemen – librarians – a process called disintermediation.» skriver Nicholas og konkluderer med en vri på et etterhvert klassisk Clinton-sitat: «It's disintermediation (and not the economy) stupid!» Sosiale medier og smarttelefoner akselererer denne prosessen. Vi kan kommunisere og dele informasjon uten mellommenn i horisontale nettverk. Iphone 4S, som gjør det mulig å bruke stemmen til å sende meldinger, planlegge møter og søke informasjon mens man er på farta, vil nødvendigvis ha konsekvenser både for lesing og for bibliotekene, argumenterer Nicholas. «Google might have struck the first blow to the profession, but Apple could well deliver the fatal blow».

Ikke uten videre lystig lesing, kan hende, men Nicholas' problemstilling er ikke ny. Det er en klar linje fra Nicholas til den kanskje enda mer sentrale bibliotek-

og informasjonsvitenskapelige forskeren F.W. Lancaster, som på slutten av 1970-tallet publiserte sine klassiske arbeider om det papirløse samfunnet og om bibliotekenes og bibliotekarenes rolle i en elektronisk tidsalder. Det var en tematikk Lancaster forfulgte konsekvent og utdypet utover på 80- og 90-tallet. Og han konkluderte slik i 1993: «Biblioteket er dødt – leve bibliotekaren!».

Så det er all grunn til å diskutere slike problemstillinger alvorlig og grundig og ikke avfeie dem. Den samme Lancaster har gitt noen gode råd om hva som bør ligge til grunn for en slik debatt: Brukernes behov – ikke teknologi. I 1991 beklaget han seg over at bibliotekarmøter mer og mer begynte å ligne på møter for programmerere. Uten unntak snakker de om sin nyeste computer eller siste programvareanskaffelse. «Jeg kan ikke huske sist jeg hadde lunsj med en gruppe bibliotekarer der noen av dem faktisk var opptatt av brukerne», og i 1999 formante han om at det er samfunnsoppdraget og profesjonsetikken som må ligge til grunn for diskusjonen – ikke teknologifetisjisme. «Vi trenger flere varme bibliotekarer», uttalte han.

I tråd med Lancasters budskap må debatten føres langs to spor: Hva blir konsekvensene for bibliotekarene som profesjonsgruppe og hva blir konsekvensene for biblioteket som institusjon?

La oss ta bibliotekarene først.

I en situasjon der verden blir et bibliotek er ikke bibliotekarens posisjon og framtid truet selv om kanskje bibliotekets er det. For jeg tror – nei, jeg er overbevist om – at

Professor'n

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo og Akershus

Nicholas tar grunnleggende feil når han mener teknologien opphever behovet for bibliotekaren som mellommann og formidler. President Darwin P. Erlandsen i salig Norsk dusteforbund foreslo i sin tid at alle burde komme til verden med artiumsvitnemål. Men, la han til, da må sannsynligvis svangerskapstiden forlenges vesentlig – i alle fall dersom alle skal bli presterister. Darwin P. Erlandsens forslag synes nå å ha kommet til heder og verdighet igjen i form av en besynderlig tro på at alle unge kommer til verden fullt ferdig utstyrt med informasjonskompetanse og søkeferdigheter. Slik er det ikke. Det viser forskning – også Nicholas egen forskning. I artikkelen «The google generation» fra 2008 konkluderer de blant annet med at «unge studerende bruker redskaper som krever få ferdigheter og de synes å nøye seg med svært enkle former for søking». Flere undersøkelser fra USA viser at studenter som begynner på universitet og høyskoler nok kan være teknologivante og ha god trening med hensyn til å bruke IKT i underholdningsøyemed, men at de mangler den informasjonskompetansen som er en forutsetning for høyere utdanning. Gross og Latham fant at bare 13 prosent av et utvalg på 4000 studenter oppnådde en tilfredsstillende skåre på informasjonsferdigheter. Funnene fra deres undersøkelse viste også en problematisk sammenheng mellom dårlige ferdigheter og et inflatert selvilde av egen dyktighet på feltet. Nei – informasjonskompetanse er ikke noe man i det 21. århundre får i fødsels gave, like lite som man på 60-tallet kom til verden med artiumsvitnemål.. Som alt annet må informasjonskompetanse tilegnes gjennom læring. Her er det åpenbare oppgaver for den profesjonen som har informasjonskompetanse som sitt spesialfelt – bibliotekarene.

For læringsprosesser forutsetter nettopp kompetente personer som kan formidle.

Nå er det også åpenbare forskjeller mellom de informasjonsproblemene en som planlegger en reise eller å kjøpe et musikkalbum står overfor, sammenlignet med en som starter arbeidet med å søke etter informasjon til en bacheloroppgave, masteroppgave eller doktoravhandling. Den amerikanske bibliotek- og informasjonsforskeren Carol Kuhlthau har pekt på utfordringene studenter som skal skrive en akademisk avhandling står overfor med hensyn til å finne fokus. Først når man har funnet fokus, kan man starte måltrettet og planmessig informasjonssøking. Planlegger jeg en langhelg i London og søker etter billigste flyreise, er fokus klart fra første stund. Det er ikke tilfelle med en student som for eksempel skal skrive en avhandling om digitaliserings konsekvenser for bibliotekarprofesjonen. Der er det en utfordring å finne fokus og studenten vil trenge hjelp fra medstudenter, fra lærere og fra bibliotekar i prosessen mot fokusering og spesifisering av et informasjonsbehov. Bibliotekarene vil vi trenge.

Og hva så med biblioteket? Her kommer betydningen av sted inn. Den institusjonen jeg selv er ansatt ved, Høgskolen i Oslo og Akershus, har investert hundrevis av millioner på å utvikle et fysisk samlet campus der studentene er sammen og der lærere

og studenter møtes ansikt til ansikt. Er ikke det fullstendig bortkastet og paradoksalt i en digital tid? Kunne vi ikke klart oss med noen studio med utstyr for streaming av forelesninger og videokonferanser? Nei – vi kunne ikke det. Som mennesker er vi grunnleggende sosiale vesener. Det blir mer dynamikk i kommunikasjon og læring når vi sitter ansikt til ansikt med medstudenter og lærere i et felles fysisk rom enn når vi sitter hver for oss og følger en videokonferanse. Og derfor trenger vi fysiske arenaer der mennesker kan møtes og der læreprosesser og kunnskapsdeling kan finne sted med utgangspunkt organiserte – i dag først og fremst digitale – samlinger av informasjon og kunnskap. Den arenaen kan vi kalle biblioteket.

La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no

Bibliotekarar og entreprenører i Afrika

I 2008 opprettet høyskolen i Oslo sin internasjonale sommerskole. Sammen med Helge Høivik og Lars Egeland fikk jeg stablet på beina et kurs rettet mot bibliotek og elæring. Vi kalte det *Learning and teaching in a digital world*. Med litt velvilje kan dette forkortes til LATINA. I sommer dro LATINA til Kampala. Kampala er hovedstaden i Uganda. Det største og viktigste universitetet i Uganda heter Makerere. Navnet skyldes beliggenheten: campus ligger ligger på en høyde som heter Makerere. Området er en grønn oase. Fra Makerere Guest House var det fin utsikt over byen.

Universitetsbiblioteket ved Makerere er underbemannet. Bare førti av de planlagte sytti faglige stillingene er besatt. Men det sentrale bibliotekbygget er nylig utvidet med en flunkende ny fløy, i fem etasjer, og med et godt utstyrt dataverksted. Dette hadde vi stor nytte av i juni, da vi holdt vårt to ukers LATINA-kurs for tjuefire bibliotekarar fra Øst-Afrika. Halvparten av deltakerne kom fra Uganda og resten fra Sør-Sudan (5), Tanzania (5) og Kenya (2).

Misforholdet mellom staben og bygningen skyldes et velkjent fenomen. Det er lettere å skaffe penger til synlige monumenter

enn til løpende utgifter. Politikere vil ha noe de kan vise fram for sitt publikum. En samling lønns slipper duger ikke. Organisasjoner som gir u-hjelp opplever også dette presset. Politikk er en kamp om oppmerksomhet. Støtten må synes i landskapet.

Når jeg sier vi, betyr det et kursteam med lærere fra begge land. Vi hadde planlagt LATINA Afrika 2012 i et års tid, i nært samarbeid mellom høyskolens lærings-senter og bibliotek, på den ene siden, og Universitetsbiblioteket ved Makerere, på den andre. HiOA stilte med en foto- og en videoinstruktør fra Lærings-senteret. Universitetsbiblioteket i Kampala stilte med to erfarne bibliotekarar som tidligere hadde tatt LATINA-kurset i Oslo, og dessuten en førsteklases dataingeniør. Det viste seg at han hadde jobbet ti år i Oxford, men hadde valgt å reise tilbake for å bidra med sine kunnskaper i hjemlandet.

Vi engasjerte også en lokal entreprenør. Hun hadde doktorgrad i elæring fra Nederland, jobbet med å starte opp et privat universitet – og drev en stor kyllingfarm rett utenfor byen. Bak dette lå det en økonomisk idé. Samarbeidsprosjekter mellom Nord og Sør kan lett kollapse. Det er lettere å få penger til et frittstående tiltak enn til løpende utvikling og drift:

opp som en løve og ned som en skinnfell. Men langvarige prosjekter er også risikable. De kan skape en avhengighet av bistand utenfra. Lokale organisasjoner bruker kreftene på å skaffe seg internasjonale støttespillere. Lokale muligheter blir oversett. Ved å vektlegge verdien av entreprenørskap kunne vi kanskje motvirke denne tendensen.

Dette er ikke spesielt for fattige land. Alle liker rike onkler. I Norge snakker vi om sugerør i statskassa. Men i Sør er statskassa ofte tom. Da må sugerørene rettes nordover. Problemet med sugerør er at de dreper entreprenørene. En entreprenør er en person – eller en organisasjon – som klarer å se og prøver å utnytte lokale muligheter til verdiskaping. Entreprenøren er en gründer. Hun skaper noe nytt – *i forhold til et mulig marked*. Det er ikke nok å klekke ut gode ideer. Ideene må realiseres i form av varer eller tjenester som faktisk blir etterspurt – for eksempel kyllinger. I Kampala er det et marked for masseproduksjon av fjærkre. Restauranter kom med bestillinger på flere hundre stykk hver uke. LATINA-kurset startet hver dag klokken ni. Gudula, som vår driftige dame het, var den første som kom om morgenen. Jeg traff henne ofte ved halv

Plinius

Av faglig konsulent Tord Høivik

ni tida, mens hun tok imot bestillinger på mobiltelefonen.

LATINA Africa 2012 var det niende kurset i rekken. I tillegg til sommerskolen i Oslo har vi hatt opplegg i Finland, Kina og Palestina. Finland og Uganda var i all hovedsak rettet mot bibliotekarer. De andre kursene har hatt et bredere publikum. Men tilnærmingen var og er inspirert av bibliotekfaget. Den digitale økonomien har store konsekvenser for alle fag og profesjoner. Det som er spennende med bibliotekene i kunnskapsøkonomien er deres åpne og udefinerte stilling innenfor de institusjonene de tilhører. Bibliotekene er rett og slett et godt sted å starte fra.

Det tradisjonelle utlåns-, bok- og lesesalsbiblioteket er åpenbart på vei ut. Nye former for kultur-, kunnskaps- og læringsproduksjon er på vei inn. Bibliotekets nye roller er ikke spikret. I en periode på ti-femten år, la oss si fra 2005 til 2020, må både fag- og folkebibliotek utforme nye tjenester, nye arbeidsformer og nye profesjonelle identiteter. Jeg tror ikke på bibliotekets død. Markedet for biblioteketjenester forsvinner ikke. Men jeg tror heller ikke på gjenfødelse i herlighet. Biblioteket må finne, og fortrinnsvis erobre, en matnyttig plass i den globale kunnskapsøkonomien. I denne svevende overgangsfasen er det både rom for og behov for entreprenørskap. Entreprenøren blir i økende grad løftet fram som rolle, ideal og helt. LATINA-kursene er i seg selv en form for entreprenørvirksomhet. Vi har et læringsprodukt som integrerer bibliotek og elæring. Grunnideene og arbeidsformen er fast, men det konkrete opplegget blir oppdatert år for år og tilpasset lokale betingelser. I år har vi lagt mer vekt på ebøker, på

mobildata, på nettbrett og på visuell kommunikasjon enn tidligere. I Uganda måtte vi også sikre oss at læringsmiljøet fungerte dersom internett forsvant – eller strømmen gikk.

Den store forskjellen mellom Uganda og Norge, eller Afrika og Europa, gjelder ikke digital teknologi i og for seg. Bærbare datamaskiner sprer seg raskt i universitetsmiljøet i Kampala. Nær sagt alle studenter har mobiltelefon. Konkurransen om mobilkundene er intens. Billige kinesiske nettbrett – under hundre dollar – med grei funksjonalitet er på vei inn. Det samme gjelder smarttelefoner. Sosiale medier er utbredt. Tanzania har for eksempel et svært levende blogg miljø – i hovedsak på swahili. Hovedproblemet er ikke mangelen på utstyr, men langsom og usikker forbindelse til internett. Det er fullt mulig å lage rimelige og effektive elæringsopplegg i store deler av Afrika. Men modellene må endres. Europeisk elæring forutsetter fast og rask nettilgang. Det kan vi ikke regne med i Afrika. Vi må enten vente åtte-ti år – eller utvikle praktiske arbeidsformer innenfor de materielle betingelsene som gjelder i Kampala, Juba, Kigali eller Dar es Salaam. På Makerere håndterte vi problemet ved å ta med oss en liten server. Den ble døpt *LATINA-in-a-box*. Før vi dro fra Norge ble boksen utstyrt med et program som gjorde det mulig å opprette WordPress-blogger lokalt, altså “inne i boksen». I tillegg lastet vi ned en fullstendig utgave av Wikipedia på engelsk.

LATINA-boksen var dessuten koplet til en trådløs ruter. Dermed kunne alle deltakerne kommunisere med serveren *som om den var en internett-ressurs*. I tillegg til å hente ressurser fra boksen, kunne de også sende filer til boksen. Kurset la stor vekt på visuelle produksjoner: vanlig fotografering, digitale fortellinger og korte videoer. Men bilder, audio og (spesielt) video tar så stor plass at vi ikke kunne satse på nettsteder som flickr, Picasa, YouTube og Vimeo under selve kurset. I stedet ble slike store filer lagt i boksen: lett å lagre, lett å hente. Dette prinsippet – at store filer kan lagres og distribueres lokalt – var en svært nyttig erfaring. Det gir langt bedre muligheter for interaktiv elæring. Og det er naturlig å spørre: hvem har kompetanse, kapasitet og mulighet til å utvikle slike tjenester – om ikke fagbibliotekene i Afrika?

Frank & Rita

Etter militæret reiste Frank heim att til Fræna, der han flytta inn saman med Rita i ei leilegheit i det nye bustadfeltet i Dalelia. Rita hadde ringt han kvar helg via Skype mens han var stasjonert som infanterist i Skjold, og Frank hadde kjent eit søkk i underlivet kvar gong Ritas blå auge og smilande munn viste seg på data-skjermen. Men berre veker etter at tenestetida var over, var alt tilbake til det gamle. Det hjelpte ikkje at han var hard som ei trestamme om morgonane; når kvelden kom var han berre sliten. Ein kveld hadde han sovna mens Rita var i gong oppå han.

Dei kjøpte hasj av Torgeir Hustads folk, og nokre gongar også diverse piller. Rita sat heime ein måndag formiddag og fant ikkje det vesle ho hadde igjen etter helga, og i eit augeblikk av vilt raseri kasta ho jerngryter og kasseroller og knuste tv-en og det vesle glasbordet ho hadde kjøpt på Ikea i Trondheim. Da Frank kom heim, fant han Rita sittande framfor datamaskina, med glasskår og kjøkkenreiskap strødd rundt omkring. Før han rakk å seie noko, starta Rita å forklare kva dei skulle gjere. Frank prøvde å bryte ho av mens han peikte på alt som var knust. Ikkje avbryt meg, sa Rita, eg fortel om framtida vår.

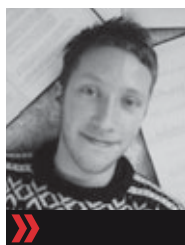
Rita hadde funne ein jobb i Fredrikstad han kunne søke på. Du jobbar der annakvar veke, sa ho, og kvar gong du kjem heim hit, har du med deg stoff vi kan selje. Du kjøper det billeg der, og sel det litt dyrare her. Etter kvart vil vi tene pengar, og uansett vil vi vere sjølvforsynte. Frank børsta sofaen, og sette seg ned. Kva med Torgeir og folka hans, spurte han. Faen ta dei, sa Rita, dei vil ikkje få vite noko. Frank nikka. Han kunne handtere AG-3, MP5, Glock og diverse bombekastarar etter militæret. Ingen skulle uansett få vite noko.

Kvar gong Frank reiste frå Fræna, var heile Vestlandet fylt av ei mørk kulde. Men kvar gong han kom tilbake verka alt så friskt. Trea, fjordane, fjella, sjølv vegane og autovernet som strekte seg lik vrent, tørka ormeskinn hadde eit skin av ny morgon over seg. Austlandet var lunt og mjukt da han kom ned på søndag kveld eller måndag morgon, men onsdag, torsdag og fredag var det som om verda omkring han endra karakter der nede. Frank starta å sveitte, han såg sivile politibilar, naboar som tok bilde av han med telefonane sine, hundar som snuste omkring bilen. Han fortalte dette til Rita, og Rita la armene sine omkring han, strauk håret hans og kyssa han i panna. Frank, å

Frank, sa ho. Eg ventar på deg. Eg er alltid her. Eg veit det, sa Frank, eg veit det. Men du er så langt borte. Frank, å Frank, sa ho igjen, og kyssa han meir, og han kunne kjenne han vart hard som ein heil skog.

Ein fredag i februar sette Frank seg i bilen i Fredrikstad, og starta å køyre. Dagane var lagt i ei fast rytme. Han arbeidde eine veka, og selte stoff den andre veka, mens Rita var delvis sjukemeldt. Varene han tok med seg opp til Fræna vart alltid selt unna i løpet av helga. Nokon i Oslo hadde bestemt at det ikkje lenger skulle vere politi på vakt i Fræna i helgene. Det vil seie at nærmaste politi var i Molde. Og dei hadde meir enn nok å ta seg til der. Ein gong Rita kom i klammeri med nokre ungdommar som ikkje ville betale avtalt pris, braut Frank inn og knakk nasen på den eine guten og truga dei to andre med pistol etter å ha lagt dei i bakken. Ein av naboane såg det heile, og ringte politiet, men det tok over ein time før den blå og kvite bilen kom. Innan da hadde Frank og Rita kontroll. Og etterpå gjekk Frank for å snakke med naboen. Han ga dei ein konvolutt med pengar, og sa dei kunne ta dette eller gå og prøve å ringe til politiet ein gong til.

Når han no køyrte heimover, stansa han bilen for å kjøpe seg

Novelle

Av Lars Petter Sveen,
forfatter og bibliotekar

noko på mat på Mors kro på Kvamskogen. Han parkerte bilen i enden av parkeringsplassen for å få oversikt. Han gjekk opp til kroa, kjøpte ein burger, åt han, og gjekk tilbake til bilen. Da han var i ferd med å låse opp, hørte han ei stemme som bad han stå i ro, og i det same fekk han et slag bak knehasane og gjekk i bakken. Det neste slaget treffe venstre skulder, og dei heldt fram, men han beskytta hovudet med hendene og sparka vilt med føtene. Først da han hørte det metalliske klikket frå eit handvåpen, vart han liggande i ro.

Dei tok alle varene, og lét han ligge i mørket på parkeringsplassen. Mens han retta seg opp, sette seg inn i bilen og starta motoren lovde han seg sjølv to ting. Aldri å parkere i mørket, og å finne dei som hadde rana han.

Rita tok i mot han. Ho kledde av han, la han i badekaret, og prøvde å stille flekkane og kulane og såra i huden, men Frank vifta ho vekk. Vi må spørje Torgeir, sa han. Rita sa nei. Nei, sa ho. Han veit kven det er, sa Frank. Kva om det var han, sa Rita. Om det var han ville vi vore daude, sa Frank.

Dei sette seg begge i bilen, og køyrte til garden der Torgeir budde saman med familien sin. Fleire bilar stod parkerte på ut-sida, og da dei gjekk opp trappa for å ringe på vart døra opna av Svein, broren til Torgeir. Han myste mot dei, og spurte kva faen det var dei ville her. Frank sa dei ville snakke med Torgeir. Svein stirde mot mørket bak dei, før han nikka og bad dei følgje etter han.

Torgeir sat på kjøkkenet ved eit lite bord med ein kopp i handa. Han hadde sitte inne i fleire omgangar.

Politiet var regelmessig på besøk. Så, sa han, Frank og Rita. Kvifor kjem de til meg no. Eg vart rana, sa Frank. Torgeir kasta eit kort blikk på han. Når, spurte han. Natt til i dag, sa Frank. Torgeir ropte, og fleire folk kom gåande inn på kjøkkenet. Frank kjente nokre av dei, men fleire var ukjente. Rita trekte føtene til seg, og lente seg svakt mot Frank. Eg hadde tenkt å invitere dykk hit, sa Torgeir. Og så hadde eg tenkt å la desse her ta dykk med ut på ein liten køyretur ut mot Hustad. Der står det eit badekar på eit jorde, langt vekke frå alt og alle. Vi tenkte å bli kvitt dykk begge to. Frank kjente noko prikke i fingrane. Rita pusta tungt. Om nokon sel her, sa Torgeir, må eg sette eit eksempel. Eller berre kvitte meg med konkurransen. Men at de har blitt rana, kjenner eg ikkje til, og det uroar meg. Fortel meg kva det var som skjedde.

Frank fortalte, og Torgeir lytta. Da Frank var ferdig reiste Torgeir seg, såg ned på Frank og Rita, og sa dei kunne dra. De høyrer frå meg, sa han, og når dette er ordna opp i, begynner de å jobbe for meg.

Da dei kom heim, fant Frank fram våpna han hadde grave ned under ei steinhelle i hagen, og Rita fann fram ei flaske og nokre piller. Dei snakka ikkje saman. Det gjekk dagar. Så ein kveld fekk dei besøk av to menn dei kjente att frå garden til Torgeir. Sjefen vil ha seksti prosent, sa den eine og gliste. De startar att neste veke. Seksti prosent, sa Rita. Ja, sa mannen, og gliste framleis. Det er ok, sa Frank, sei til Torgeir at det er ok. Mannen nikka og starta å gå vekk. Kva med dei som rana meg, sa Frank. Dei to mennene smilte da dei snudde seg og fortalte at det ikkje var noko å tenke på, det var retta opp i ugjerningen. Kven var det, sa Frank. Har ikkje noko å seie, sa mannen, dei har vore ein tur i badekaret. Frank nikka.

Det vart vår, det vart sommar. Frank køyrte opp og ned mellom Fræna og Austlandet. Rita sat heime og ringte Frank kvar dag. Han var alt ho hadde, og ho var alt som batt han til denne verda.

Kontor utan bokhyller

Den norske litteraturpolitikken er sterkt retta mot bokproduksjonen. No er det på høg tid å bruke meir av dei statlege subsidiane til å styrkje formidlinga og folkebiblioteka.

Denne sommaren har staten tvinga meg til å utføre ei handling som i alle år har bydd meg sterkt imot. For første gong i livet mitt har eg kasta bøker. Eg gir staten skulda for det. Det har seg nemleg slik at

høgskulen min har flytta inn i nye lokale, i eit vakkert og prangande høgskulebygg, bygd og eigd av Statsbygg. Bygget har mange gode og vakre sider. Det har likevel éin alvorleg mangel: Kontora i nybygget har ingen bokhyller, berre eit skåp med dører. Dessutan er skrivebordet lite, nesten som eit frimerke, og heilt utan

skuffer. Kontoret er kanskje eigna for det papir- og papirboklause samfunnet, når det måtte kome, men fullstendig ueigna for lesande, skrivande og tenkjande lærarar og forskarar av i dag.

Vel eit 50-tals bøker hamna i bosset under flyttinga mi til det nye kontoret. Bøker eg enten hadde fleire eksemplar av, bøker eg aldri ville ha bruk for og bøker av knapt hadde opna på 20 år. Ingen stor tragedie. Men likevel vemodig. For bodordet lyder slik: du skal ikkje kaste bøker. Fram til no, i alle fall.

For i dei nye, moderne høgskulane Statsbygg no byggjer, er det

ikkje rom for bokhyller på kontora. Derimot har høgskulen min fått eit stort, lyst og vennleg bibliotek, med god plass til mange bøker.

Den sterkt veksande bokmengda gjer at antikvariata og bokbyane går gode tider i møte. Sjølv køyrer eg snart mitt første boklass til bokbyen i Fjærland. Berre i vårt land kjem det årleg ut 5.500 nye bøker. Heimane våre kan ikkje hyse fleire bøker. Statsbygg sørger for bokhyllfrie universitet og høgskular. Og biblioteka lèt millionvis av bøker gå i søpla. Det er dei nøydde til, for «markedet flommer over bøker», slik Jannicke Røgler ved Buskerud fylkesbibliotek uttrykker det til Klassekampen. Ho reiser Buskerud rundt for å hjelpe bibliotekarar med angst for kasting av bøker.

Når det kjem ut så mange som 5.500 nye bøker årleg i Noreg, har det sjølv sagt samanheng med at norsk bokproduksjon er sterkare subsidiert enn i noko anna land i verda. Momsfritaket aleine utgjer ein årleg indirekte subsidie på om lag 1,5 milliardar kroner. Momsfritaket for bøker er eigentleg ikkje eit fritak for moms, slik det er for andre kulturgode. Det er ein nullsats for utgåande moms i siste ledd, men med fulle frådrag på inngåande moms i tidlegare ledd. Derfor vert dei indirekte subsidiane så store. Effekten av dette verkemiddelet veit vi lite om. Er det forbrukarane, altså bokkjøparane, eller er det produsentane, det vil seie forlaga og dei forlagseigde bokhandlarane, som har mest nytte av subsidiane? Det er paradoksalt at kunnskapen om effekten av det mest sentrale verkemidlet i norsk litteraturpolitikk, er så mager.

Som bibliotekarane godt veit, vert vel 10 prosent av den årlege bokhausten innkjøpt av Norsk

kulturråd og distribuert (i 500-1.500 eksemplar) til alle norske folkebibliotek. I 2010 omfatta desse innkjøpsordningane i alt 569 bøker. Kostnaden for Kulturrådet var 111 mill. kroner. Innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur var sjølv fundamentet for opprettinga av Norsk kulturfond i 1965. I dag finst det sju ulike innkjøpsordningar, inkludert ordninga for innkjøp av 15 kulturtidsskrift, der heile årgangen vert distribuert gratis til folkebiblioteka.

Norske bibliotekarar har aldri vilkårslaust omfamna dei stadig fleire statlege innkjøpsordningane for ulike typar bøker. Dei kommunale folkebiblioteka har sidan starten i 1965 vore mottakarar av ei gåve dei ikkje sjølv har bedt om. Det er reint ut oppsiktsvekkjande at ikkje eit einaste øre av dei store statlege litteratursubsidiene har kome dei kommunale folkebiblioteka til gode. I det norske litterære systemet er det nemleg inga gruppe som er nærmare lesaren, eller forbrukaren om du vil, enn det folkebibliotekarane er. Det hadde derfor vore både rett og rimeleg om folkebiblioteket fekk hand om ein flik av dei store statlege litteraturmidlane til å drive med aktiv formidling av nye bøker generelt, og av dei 550 innkjøpsbøkene spesielt. Men i det norske kultur- og litteraturliv har forbrukaren stort sett vore eit samrøystes skjellsord.

I Aftenposten har forfattar og medlem av Kulturrådet, Erik Fosnes Hansen, tenkt, om ikkje dei same tankane, så i alle fall i same retning. Han tek til orde for at ein del av midlane til innkjøpsordninga vert øyremerkt formidling av bøkene i regi av biblioteka. Seint, men godt tenkt av Fosnes Hansen. Han får støtte, litt lunken, rett nok, for forslaget frå ulike hald. Berre garan-

tisten for absolutt status quo i norsk litteraturpolitikk, Forleggerforeningen, mæler i mot. Anna var ikkje å vente.

Siste halvåret har vore prega av ein svært unyansert og svartkvittprega debatt om ei mogleg norsk boklov. Visste ein ikkje betre, skulle ein tru at det ikkje finst kjendisbøker, bestseljarar, konsentrasjon, forleggjarmakt, bokladar og staplar i det norske litterære universet, berre lødig og framifrå litteratur. Utruleg nok har forleggjarane fått nesten heile det litterære Noreg med seg i kampen for at alt skal vere som det har vore. Men så vidt eg veit, har folkebiblioteka ikkje blanda seg inn i denne håplause striden.

Den digitale boka er her for lengst. Det digitale bokarkivet er rett rundt hjørnet. Dataprofessor Kai A Olsen har i Aftenposten spurt om vi treng Universitetsbiblioteket. Gjer vi det? Det bokhyllfrie kontoret til Statsbygg representerer framtida. Bokhandlarar må finne seg nye oppgåver. Litteraturen, derimot, vil leve vidare. Forfattarar vil framleis skrive. Lesaren og leseglede vil ikkje endre seg vesentleg.

I denne situasjonen er det all grunn til å sjå nærmare på dei sterkt produksjons- og papirbokorienterte verkemidla i norsk litteraturpolitikk. Det gjeld både momsfritaket og dei mange innkjøpsordningane. Meir av innsatsen må rettast mot formidlinga, særleg av den gode og mangfaldige litteraturen, eit ansvar dei store forlaga og dei forlagseigde bokhandlane klart har forsømt. Erik Fosnes Hansen har kasta hansken. Eg vonar folkebiblioteka, gjerne saman med Kulturrådet, snarast tek denne utfordringa. Det er på høg tid å flytte meir av dei store statlege litteratursubsidiene nærmare lesaren.

Mening

Av FoU-direktør Georg Arnestad,
Høgskolen i Sogn og fjordane

Poesislams ethos

Kommunikasjonen mellom deltaker og publikum er en viktig del av poesislam. En masterstudent har sett nærmere på dette samspillet med utgangspunkt i NM-finalen i 2011.

Foreningen !les har arrangert NM i poesislam siden 2005 og oppmerksomheten har økt jevnt siden starten. Finalen på Caféteatret i Oslo i 2011 trakk fullt hus. Blant publikum satt masterstudent i nordisk litteraturvitenskap, Ingrid Skjold Roan, for å observere de seks deltakernes opptredener og publikums respons. Resultatet har blitt avhandlingen *Poesi på scenen – En studie av poesislam i Norge*.

– Poesislam er en arena for litteratur som er åpen for alle mennesker, uansett bakgrunn, som kan bidra til å øke interessen for poesi og teater. Jeg har fortsatt til gode å kjede meg under et arrangement, sier Skjold Roan.

Hennes første møte med poesislam var imidlertid på kafé Ramp i bydelen Svartlamoen i Trondheim. En fremføring gjorde spesielt inntrykk.

– En ung dame gikk opp på scenen, tok mikrofonen og sa hun skulle fremføre teksten til en sang som handler om en mor som drepte sin eneste datter. Teksten var ikke på norsk, men flere blant publikum gråt under fremførelsen. Den vekket sterke følelser og jeg tenkte at dette vil jeg studere nærmere.

Poesislam er performance

Skjold Roan gikk hjem og googlet. Slik ble hun kjent med poesislam i regi av Foreningen !les. En tematikk begynte å ta form hos masterstudenten.

– Jeg ble nysgjerrig på hva det

var med fremførelsen som fikk publikum til å føle så mye, og hvordan publikums reaksjoner oppstår og følelsene formidles, sier hun.

Følgende tese ble formulert:

Poesislam er en performance hvor deltakernes bruk av retoriske strategier er avgjørende for fremføringens suksess og publikumsappell. Kommunikasjonen mellom publikum og deltaker bekrefter eller avkrefter at deltakerens retoriske strategi er overbevisende fremført på scenen.

Det teoretiske perspektivet bygger på Erika Fischer-Lichtes performanceteori i boken *The Transformative Power of Performance. A New Aesthetics* (2008). I følge Fischer-Lichte oppstår performance når den som opptrer og publikum kommer sammen for å påvirke hverandre på et spesifikt sted til et bestemt tidspunkt. Kommunikasjon og interaksjon mellom aktørene er det essensielle. Hun introduserer begrepet *Feedback loop* – påvirkningen som vekselvis skjer mellom den som opptrer og publikum. Skjold Roans data fra NM-finalen underbygger dette.

– Poesislam er performance. Teorien gjorde det mulig å studere samspillet mellom publikum og deltaker. Selv om det er spontant, er deltakernes tekster skrevet på forhånd. Opptredene virket heller ikke helt tilfeldig. Poesislam oppfyller kravene om fysisk tilstedeværelse av publikum og deltakere i et gitt tidsrom

og på et bestemt sted, sier hun.

Retoriske virkemidler

Retorikk er også sentralt i poesislam.

– Deltakernes mål er å overbevise publikum om at de er best, og dermed den verdige vinneren, sier Skjold Roan.

Retorikkens tre grunnbegreper, ethos, pathos og logos, kan beskrive strategiene deltakerne bruker for å overbevise publikum. *Ethos* viser til deltakernes karakter på scenen etablert gjennom ord og handling, *pathos* til virkemidlene som brukes for å vekke sterke følelser hos publikum og *logos* til eventuelle argumentasjoner i fremførelsene.

– Jeg vektla deltakernes karakterer på scenen og hvordan de bygger opp ethos, iscenesatt identitet. Hvordan formidler og planter deltakerne følelser hos publikum med utgangspunkt i pathosbegrepet? Argumentasjoner, logos, er ikke like fremtredende i poesislam som i politiske taler, selv om noen har politisk innhold og budskap i tekstene, sier hun.

Les en lengre utgave av intervjuet med Ingrid Skjold Roan på foreningenles.no.

Av Ole I.B. Storø,
Foreningen !les

Vinneren.
Sarah Ramin
Osmundsen,
Norgesmester i
poesislam 2011.

– Umulig å planlegge en god slam

Det sier prosjektleder i Foreningen !les med ansvar for NM i poesislam, Kristine Isaksen.

Bakgrunnen for det mener Isaksen ligger i slammens essens.

– Når kommunikasjonen uteblir og stemningen blir klam og vond, da lider jeg. Som arrangør vil jeg jo at alt skal fungere, men nettopp fordi dette er performance og noe udefinert oppstår der og da, er det faktisk ikke mulig å planlegge en god slam, påpeker hun.

Når det derimot fungerer viser poesislam sitt potensial.

– Poesislam er en alternativ scene for tekstformidling og er mer uforutsigbar og underholdende enn litteraturkvelder flest. Deltakerne er ukjente og tekstene som de leser har ofte ikke vært publisert før. Når alt klaffer oppstår det magi mellom formidler, tekst og publikum. Det kan gi et like stort kick å være til stede på en slik poesislam som å være på en konsert med favorittbandet, sier hun.

Isaksen oppfordrer bibliotek til å arrangere poesislam lokalt.

– I tillegg til lokal slam, kan bibliotek gjennomføre skriveverksted for ungdom, amatører og profesjonelle som avsluttes med framføring i biblioteket. Bibliotek som er interessert må gjerne ta kontakt med oss i Foreningen !les for nærmere informasjon.

Årets NM-finale er fredag 9. november på Cafétéatret i Oslo.

Fakta om poesislam

- Konkurransen i krysningspunktet poesiopplæsning, hip-hop-battle, teatersport og konsert.
- Deltakerne bedømmes av fem juryer på bakgrunn av tekstene de fremfører og måten de fremfører dem på.
- Det er ikke lov med rekvisitter eller musikkinstrumenter.
- Deltakerne skal presentere tre egenproduserte tekster på norsk. Varer tekstene lenger enn tre minutter blir det poengtrekk.
- Juryene består av publikum som gir poeng på en skala fra en til ti med en desimal.
- Det høyeste og laveste tallet trekkes fra og de resterende summeres. Poengene fra de tre rundene legges sammen. I runde tre teller poengene dobbelt.

Les mer på poesislam.no.

Hjelp, jeg har lånt en e-bok

Med e-lån krever lånerne mer teknisk brukerstøtte, men bibliotekarer er likevel positive til e-bøker.

AV OLAV ANDERS ØVREBØ, FRILANSJOURNALIST

E-lån er endelig på trappe-
ne i Norge, men USA lig-
ger foran. Tre av fire ame-
rikanske biblioteker tilbyr nå
e-bøker til brukerne sine, og in-
teressen øker hurtig. En ny rap-
port¹ fra Pew Research Center
gir et detaljert bilde av erfarin-
gene publikum og bibliotekarer i
USA har gjort seg med e-bøker så
langt.

En tydelig trend er at biblio-
tekarer må forberede seg på å
fungere som kundeservice-avde-
ling for brukerne – i hvert fall i
en overgangsperiode. Mange bi-
bliotekarer rapporterer at mye
mer av arbeidstiden går med til å
gi teknisk brukerstøtte. Både
maskin- og programvare volder
brukerne trøbbel. «Vi bruker en
betydelig del av dagen på å for-
klare brukere hvordan de skal få
biblioteksbøker over på lese-
brett», sier en bibliotekar.

Lyder kjent

Biblioteker i Buskerud har prøvd
ut e-lån i et par år. De amerikan-
ske erfaringene lyder kjent.

– Det er ingen tvil om at det blir
mer teknisk support og data-
hjelp. Noen brukergrupper vil ha

behov for det, og da er det rele-
vant at biblioteket har hjelpe-
funksjoner for dette, sier pro-
sjektleder Dag Erlend Lohne
Mohn ved Buskerud fylkesbibli-
otek.

Behovet for brukerstøtte vari-
erer mye med de tekniske løsnin-
gene, forteller Mohn. I Buskerud
kan brukerne enten laste ned en
fil som så overføres med kabel til
lesebrett. Eller de kan laste ned
filen direkte til et nettbrett hvor
de også leser boken.

– Med den siste løsningen har
vi nesten ikke suppothenvendel-
ser, på den første har vi mange.
Allerede den forbedringen har
redusert behovet for hjelp bety-
delig, sier Mohn.

Mindre besøk

Brukere av e-bøker besøker det
fysiske biblioteket sjeldnere, og
ordner lån og «levering» selv via
nettsidene, ifølge Pew-rapporten.
Den gamle rutinekontakten over
skranken erstattes av mer spesia-
liserte spørsmål når lånerne ikke
får tekniske løsninger til å fun-
gere.

Amerikanske bibliotekarer
opplever et visst forventnings-
press: Må de virkelig mestre en-
hver web-applikasjon og drive
feilsøking i alle de siste duppedit-

tene? I Pew-rapporten forteller
en betydelig andel at de er selv-
lærte dataekspertter. Her er det
åpenbart behov for skoling,
påpeker også Mohn. Alle ansatte
ved Drammensbiblioteket har
fått tilbud om kurs, og de fleste
har deltatt, forteller han.

Naturlig videreføring

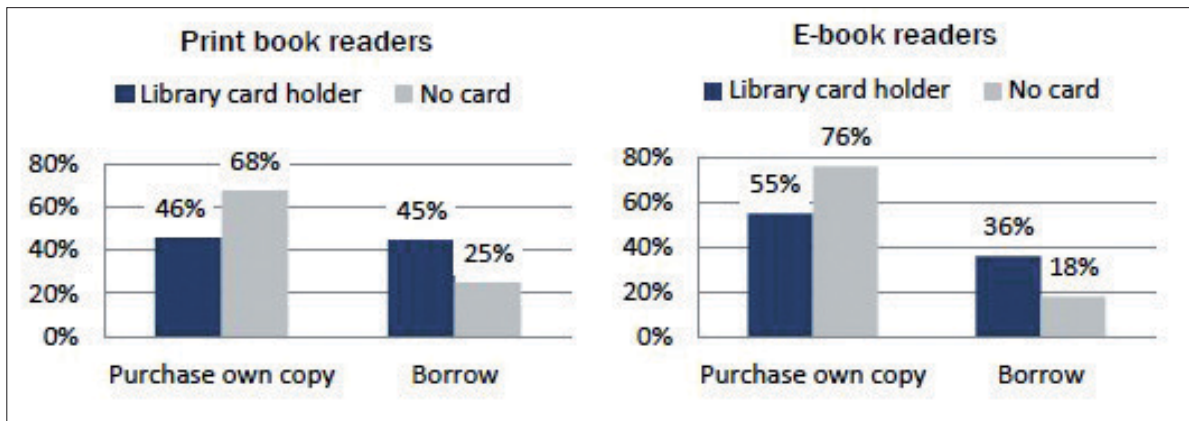
Leder Ingeborg Rygh Hjorthen i
Norsk Bibliotekforening ser bru-
kerstøtte som en naturlig videre-
føring av bibliotekenes veiled-
ningsarbeid.

– Vi skal hjelpe til å gjøre bar-
rieren for informasjon eller litte-
ratur lavere, også når det gjelder
det tekniske, sier Hjorthen.

Et flertall av de amerikanske
bibliotekarene mener at e-bøker
representerer en positiv utvikling
for bibliotekene, og nesten alle
synes at mer digitalt innhold og
verktøy er gode nyheter for lese-
kulturen generelt. På sikt tror
både Mohn og Hjorthen at det
vil bli mindre «helpdesk»-job-
bing og mer meningsfylt formid-
lingsarbeid.

– Det er mye viktigere å bru-
ke vår kompetanse på formid-
ling, også av e-bøker og digitale
plattformer. Kompetansen som
ligger i det en bibliotekar gjør
med å finne rett stoff til rett bru-

¹ Pew Research Center: «Libraries, patrons and e-books», rapport juni 2012. Tilgjengelig på pewresearch.org.

ker og klare å formidle det – det er heller det som er utfordringen for fremtiden. Hvis man ser litt fram i tid, er det nok ikke brukerstøtte som blir hovedoppgaven, sier Hjorthen.

Her har bibliotekarene allerede konkurranse: Pew-undersøkelsen viser at 75 prosent av de som leser e-bøker orienterer seg først på nettbokhandler og nettsteder. 12 prosent orienterer seg på biblioteket.

Både kjøper og låner e-bøker

Amerikanske biblioteker har en jobb å gjøre med å informere om e-lån. I Pews undersøkelse sier hele 62 prosent av amerikanerne at de ikke vet om deres bibliotek låner ut e-bøker. Men når de først får prøvd det, er de positive. Så mange som to tredeler av de som benytter seg av e-lån er godt fornøyd med utvalg og løsninger. Det er en høy andel, gitt at mange brukere også støter på kjente problemer: 56 prosent av de som låner e-bøker sier de har opplevd at biblioteket ikke tilbyr en tittel de leter etter. 52 prosent har opplevd å stå på venteliste for en e-bok.

Amerikanere er nysgjerrige på e-lån. 46 prosent av de som ikke låner e-bøker nå sier de gjerne vil låne et lesebrett med en e-bok de ønsker å lese på. En tredel sier de gjerne vil ta et kurs i bruk av e-bøker på biblioteket. Mino-

ritetsgrupper og folk med lav inntekt er særlig interessert i å lære mer om e-lån.

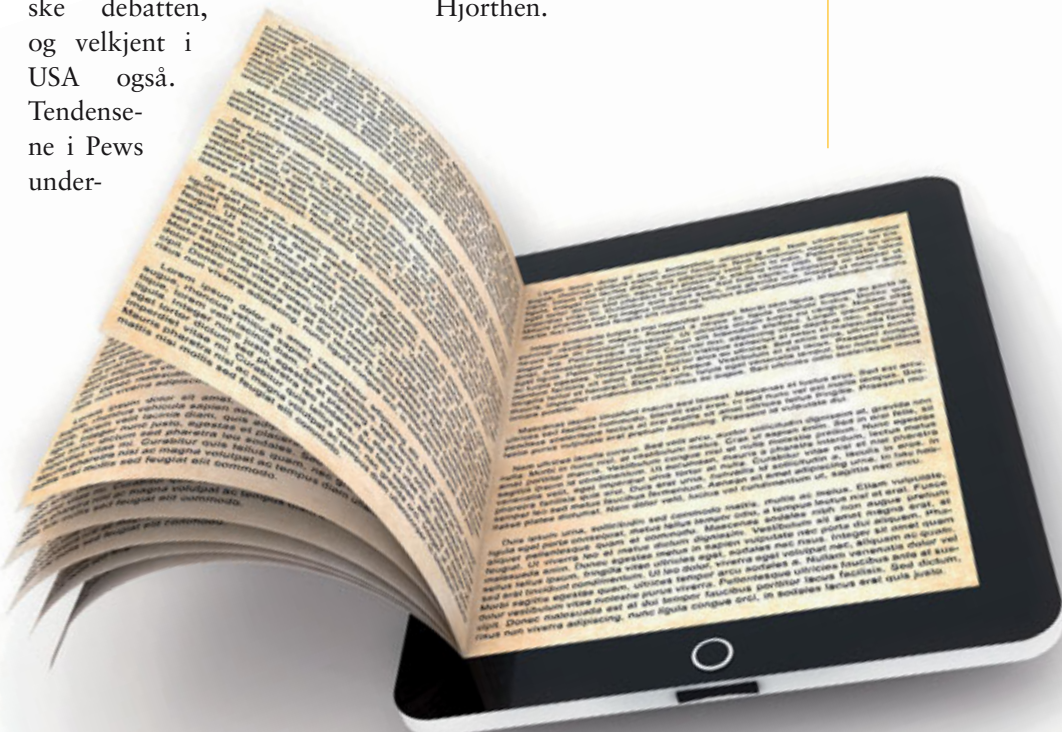
E-lån gir mulighet til å nå grupper som i mindre grad bruker biblioteket i dag, tror Dag Erlend Lohne Mohn.

– Hvis du sammenligner demografien til de som i dag eier lesebrett eller iPad i Norge, så vil du finne at unge menn med høy utdanning og inntekt er best representert. Men de er dårligst representert som bibliotekbrukere. Det sier meg at her kan biblioteket fange opp nye lånere, sier han.

Skepsis blant forlag til effekten e-lån vil ha på salget av e-bøker er en gjenganger i den norske debatten, og velkjent i USA også. Tendensene i Pews under-

søkelse kan muligens berolige. 55 prosent av e-bok-brukere som også har lånekort på biblioteket sier de foretrekker å kjøpe bøker framfor å låne. 36 prosent sier de foretrekker å låne e-bøkene på biblioteket eller fra venner. Blant lesere av papirbøker er det omtrent like mange som foretrekker å kjøpe som å låne en bok. Generelt leser bibliotekbrukere mer enn andre, og de er også ivrigere teknologibrukere.

– Gode biblioteker skaper gode lesere, og gode lesere bruker bibliotekene sine og kjøper også bøker. Folk synes det er forskjell på å eie og låne, så jeg tror rett og slett at lån skaper mersalg, sier Ingeborg Rygh Hjorthen.

Bruk av Dewey i norske bibliotek

Arbeidet med å utvikle en norsk webDewey er i gang. Her kommer en løypemelding.

I 2010 startet Nasjonalbiblioteket arbeidet med en fullstendig oversettelse av DDC. Avgjørelsen om fullstendighetsgrad ble tatt i samråd med bibliotekene. Begrunnelsen var at det er et behov for å kunne gjenbruke klassifikasjonsdata også fra utenlandske kilder og at bibliotek med store og/eller spesialiserte samlinger har behov for større detaljering.

Når oversettelsen er ferdig, vil tabellene bli kontinuerlig oppdatert og publisert på web. Den norske webutgaven vil ha samme innhold og utforming som andre lands webDeweyer, men det vil være mulig å gjøre visse nasjonale tilpasninger. I forbindelse med planleggingen av en norsk webDewey er det derfor viktig at vi kjenner til bibliotekenes klassifikasjons- og emneordspraksis. For å kartlegge dette, utførte Nasjonalbiblioteket en spørreundersøkelse høsten 2011. Vi fikk 158 svar, nær halvparten fra fagbibliotek. I gruppen for folkebibliotek var det en overvekt av større bibliotek. Svært få folkebibliotek i kommuner med under 10 000 innbyggere svarte på undersøkelsen. Det var derfor ønskelig å kartlegge disse bibliotekene spesielt. Vi valgte denne gangen å foreta kvalitative intervjuer. Unni Knutsen ble bedt om å utføre denne studien. Selv om utvalget av respondenter i denne undersøkelsen var lite, samsvarer opplysningene godt med tidligere studier.¹

Hva fortalte undersøkelsene oss?

Det er store forskjeller i bibliotekenes klassifikasjons- og emneordsarbeid. Fagbibliotekene rapporterer at de klassifiserer hele 62 % av tilveksten selv. Disse bibliotekene har mye utenlandsk materiale, og de konsulterer derfor i stor grad både norske og utenlandske kilder for klassifikasjon. Direkte gjenbruk er det lite av. Dette skyldes delvis at det er flere Dewey-utgaver i bruk. 56 % brukte hovedsakelig DDK 5 og 26 % den fullstendige engelskspråklige DDC 22, mens ca. 7 % brukte DDK 4 fra 1983 og ca. 7 % DDC 21 fra 1996. 16,4 % rapporterer at de har tilgang til den amerikanske webDewey-en, men vi kjenner ikke til om de bruker den som kilde for klassifikasjon. Ca. 40 % bruker kontrollerte emneord.

For folkebibliotekene avtegner det seg et annet bilde. Disse kjøper i stor grad data fra sentral leverandør. 83 % av respondentene i den kvantitative undersøkelsen abonnerer på data fra Biblioteksentralen. Dette innebærer at dokumentene er klassifisert i henhold til DDK 5, og at postene inneholder kontrollerte emneord. Bortimot 70 % sier at de klassifiserer mindre enn 10 % av tilveksten selv. I samtalene med bibliotekene kom det fram at

dette kunne dreie seg om utenlandsk tilvekst, film, musikk og lokallitteratur. Ca. 82 % bruker da hovedsakelig DDK 5, mens 13 % bruker DDK 4. I tillegg rapporterer 3,7 % at de bruker DDC 21, mens ingen bruker DDC 22. Ingen folkebibliotek rapporterer at de har tilgang til WebDewey.

I den kvalitative undersøkelsen ble det tatt opp temaer som ikke var del av den kvantitative undersøkelsen. Her framkom det bl.a. at bibliotekarene har problemer med å sette sammen elementer fra ulike steder i tabellene (bygde numre) og med å bruke hjelpetabeller. De var også opptatt av at hylleoppstillingssignaturen fra Biblioteksentralen ofte inneholder for mange sifre, eller som en respondent uttrykte det: «Jeg ler jo litt av åtte sifre etter punktum». Noen korter derfor ned på antall sifre. Det framkom imidlertid at bibliotekene syntes det var vanskelig å vite hvor man logisk sett kan forkorte nummeret.

Felles for begge sektorene er at Dewey brukes som hylleoppstillingssignatur for hele eller deler av samlingen. Mer enn 98 % av fagbibliotekene stiller samlingen opp etter Dewey. Det er tilsvarende tall for folkebibliotekene. Blant de små folkebibliotekene ble Dewey hovedsakelig betraktet som et hylleoppstillingsverktøy. Enkelte mente at det heller ikke var særlig egnet til dette formålet, og benyttet derfor en eller annen form for kategorisering av

» Av Ingebjørg Rype (øverst), Nasjonalbiblioteket og Unni Knutsen, Høgskolen i Oslo og Akershus

¹ Knutsen, U. (2007). Ut og stjele poster. Hentet fra <https://oda.hio.no/jspui/handle/10642/315r>
Knutsen, U. (2010). Fragmentering eller fellesløsning? Hentet fra <http://www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/abm-skrift-60>

samlingen i tillegg. Folkebibliotekarene ga også uttrykk for at de svært sjelden brukte Dewey som søkeinnganger til katalogen. De søkte hovedsakelig i fritekst og emneord.

Hvordan kan webDewey bli et nyttig verktøy?

I den kvantitative undersøkelsen ble det ikke eksplisitt spurt om bibliotekene så nytten av en norsk webDewey. Fra tidligere seminarer og møter vet vi imidlertid at fagbibliotekene har vist interesse for et slikt produkt. Siden de i stor grad kjøper litteratur fra utlandet, vil det være en fordel å bruke oppdaterte, fullstendige tabeller, da dette kan øke gjenbruket av klassifikasjonsdata.

Forkortelser og nummerbygging

Vi vet at folkebibliotekene ikke ønsker lange oppstillingssignaturer. WebDewey bør derfor inneholde informasjon om hvordan nummeret kan forkortes. En webDewey bør også inneholde mange eksempler på nummerbygging og bruk av hjelpetabell. Klassifikator vil dermed få hjelp til å konstruere sammensatte numre.

Ut fra samtalene med de mindre folkebibliotekene kan det se ut til at mange ikke skiller klart mellom hylleoppstillingssignatur (MARC-felt 090/096) og klassifikasjonsnummer (MARC-felt 082). Dersom hyllesignaturen endres, endrer bibliotekene også ofte på klassifikasjonsnummeret i posten. Når klassenummeret er langt, inneholder det også mye informasjon som kan utnyttes ved emnesøk. Det foregår mye arbeid med å utvikle søketjenester som gir emnemessig tilgang via (navigasjon i) Deweynumre. Det er derfor ikke nødvendigvis formålstjenlig å forkorte Deweynummeret selv om man endrer hyllesignatur.

Emneordstilfang

Vi antar at den utstrakte bruken av DDK i fagbiblioteksektoren delvis skyldes at man har behov for norsk terminologi som grunnlag for emneord. WebDewey bør kunne støtte opp om norske emneordssystemer ved at de mappes til Dewey og inkorporeres i tjenesten. WebDewey vil også i seg selv være en kilde til emneord/nøkkelord fordi et oppdatert register, tabeller og manual vil gi ny terminologi.

Funksjonalitet

Respondentene fra den kvalitative undersøkelsen ble spurt om hva slags funksjonalitet en norsk webDewey burde ha. De la vekt på at produktet måtte ha et moderne grensesnitt, god søkefunksjonalitet og gode navigeringsmuligheter. Det var også viktig for dem at produktet var lett tilgjengelig, helst integrert i biblioteksystemet. Siden disse bibliotekarene ga uttrykk for at de ikke prioriterte klassifikasjonsarbeid i særlig grad, må produktet være enkelt å bruke.

Lisensiering

De mindre folkebibliotekene klassifiserer lite selv. Gjennom samtalene med representanter for disse, kom det fram at verdien av webDewey i utgangspunktet ikke var så stor. Det er derfor grunn til å tro at betalingsviljen er svak. Bibliotekene vil måtte vurdere kjøp av denne tjenesten opp mot andre anskaffelser. Derfor pekte flere på at webDewey burde være fritt tilgjengelig. Noen antydte at fylkesbibliotekene burde betale for lisensen, mens andre pekte mot Nasjonalbiblioteket.

Sluttmerknader

Slik vi ser det, er det fullt mulig å legge til rette for at webDewey blir nyttig for alle typer bibliotek. Gjennom bruk av de oppda-

terte og fullstendige tabellene vil bibliotekene kunne produsere klassifikasjonsdata som er mer ensartet enn i dag. Dette betyr at vi både kan få økt gjenbruk av klassifikasjon, bidra med Deweyklassifikasjon utover landets grenser, og også nyttiggjøre oss mer direkte av klassifikasjon som blir gjort i sentrale miljøer som for eksempel Library of Congress eller British Library.

Den tidligere oversettelsespraksisen med forkortede utgaver, var spesielt rettet mot folkebibliotekenes behov. Det vil trolig være et stort framskritt for fagbibliotekene å få en fullstendig utgave oversatt til norsk. Det er imidlertid grunn til å spørre seg om folkebibliotekene taper på omleggingen. Deres samlinger er mindre spesialiserte og hovedsakelig på norsk språk. Dermed blir ikke det internasjonale gjenbruksaspektet så viktig. For at folkebibliotekene, særlig de minste, skal ha nytte av de nye tabellene, bør det tas noen grep. Vi bør i første rekke vise hvordan nummer kan forkortes. Det vil også være en klar fordel om Biblioteksentralens emneordsregister blir mappet til webDewey. For fag- og forskningsbibliotekene vil andre typer vokabularer være nyttig. Denne problematikken ble diskutert med bibliotekene på et mappingsseminar i juni i år².

Et eventuelt frafall fra webDewey vil ha negative konsekvenser for biblioteksektoren da bibliotekene vil kunne komme til å bruke foreldede, trykte tabeller som grunnlag for sin klassifikasjon i større grad enn tidligere. Dette vil få konsekvenser både i den enkelte katalog og i samsøketjenester. Vi bør derfor komme fram til et lisensieringssystem som gjør webDewey tilgjengelig for alle.

² <http://www.nb.no/nbdigital/deweyblogg/?p=188>

Gode hjelpere: Ellen Wilthil (t.v.) og Kjerstin Bakke Olsen

Integrert skranke ved «Bergens lille Harvard»

Noen bibliotek kaster ut skranken. Ved BI i Bergen har de gjort den til bibliotekets hjerte og hjerne.

AV AUD GJERSDAL, FRILANSJOURNALIST

I august 2011 flyttet Handelshøyskolen BI Bergen til nybygget på Marineholmen i Bergen, litt i utkanten av sentrum. Til et rolig sted nede ved kaien, nær Nansensenteret og

Marineholmen Forskningspark. BI er Norges største private undervisningsinstitusjon, og ønsker å være «innovative og fremtidsrettet». I en av etasjene finnes også to auditorier bygget etter

modell fra Harvard-universitetet, hvor det er lagt til rette for mer interaktiv undervisning. Alle tavler er selvfølgelig elektroniske.

Bergens Tidende antok etter

sitt besøk at det er ved BI Bergen studentene får kunnskapen som åpner dørene til «kremjobben», og de døpte raskt stedet til «Bergens lille Harvard». Et slikt sted må ha et nytt, innovativt bibliotek, og dette hjertet til BI finnes sentralt plassert i andre etasje. En vårdag i 2012 trasker jeg opp trappene.

Lokalt og sentralt

Skranken er det første en møter, og åpningstiden utvides etter studentenes behov. Nå er den ubetjent. Tre typer kompetanse er her tilgjengelig for studentene: Studieveileder, IT-veileder og bibliotekar, og en kan dermed kalle dette en integrert skranke. Biblioteket er også fysisk integrert med moderinstitusjonen ved sine mange dører og åpninger inn til studiearealer og studieadministrasjon.

Kjerstin Bakke Olsen, som er eneste bibliotekar, er formelt ansatt ved biblioteket i Oslo, men med Bergen som arbeidssted. De skjeller mellom stedsavhengige og stedsuavhengige tjenester, og biblioteket i Oslo sørger for digitale tjenester. Chattjenesten og «bestill en bibliotekar» drives for eksempel fra Oslo, og gir studentene i Bergen et tilbud når skranken ikke er betjent.

– Den bibliotekfaglige hjelpen, kurs og møter går via biblioteket i Oslo, sier hun og går bort til skranken. Lokalt er hun tilknyttet studieadministrasjonen og dette innebærer at hun deltar på administrasjonsmøter.

– Så der er utveksling av informasjon lokalt. I tillegg er jeg med på personalmøter i Oslo, sier hun.

God integrering

Sosialt sett ville det blitt noe helt annet hvis biblioteket hadde vært i et eget rom helt for seg selv, mener Bakke Olsen.

– Her er du en del av helheten både sosialt og faglig, du får innblikk i hva som skjer på BI ellers, og kan hjelpe med å svare på ting som ikke nødvendigvis har med biblioteket å gjøre. Du blir både informert og snapper opp en god del ting. De har også snakket om å få til en mer organisert opplæring seg imellom.

Videre forteller hun at dette gjør at studentene ikke alltid trenger å vente til studie- eller IT-veileder kommer, men kan få enkle spørsmål besvart av bibliotekaren umiddelbart.

Hun ser på klokken. På tide å åpne biblioteket. Gitteret foran boksamlingen, som er plassert i en «bokgarasje», heves litt knirkende og studentene inntar arealet.

Flere typer samtaler

Studiekonsulent Ellen Wilthil har begynt sin 2-timers økt i skranken. Hun synes at kombinasjonen av IT-veileder, studieveileder og bibliotekar er helt ideell. Likevel er arbeidet i skranken slitsomt på grunn av summingen og støyen i området. Dette vil antakelig bedre seg når det settes opp en ekstra vegg. Ganske mye av studieveiledningen tas i skranken, og dette gjør kontorene mer skjermet.

– Det er de enkle spørsmålene du tar der og da, som for eksempel utskrifter og karakterbegrunnelser. Og da slipper de å fylle ut skjemaer, med ventetid på to-tre dager for å få det. Når det gjelder de litt mer fortrolige samtaler, så må vi avtale og ta de inn. Vi er avhengige av studentene, og det er veldig viktig at vi er åpne og tar imot både kritikk og positive anmerkninger, sier hun vennlig.

Utepils i sikte

En student har med laptopen og forklarer problemet sitt for IT-veileder Simen Ødegård Vikdal,

som raskt fikser problemet. Også han synes skrankeløsningen er god.

– En får mer kontakt med studentene, og hva problemene er. Her er det lettere å komme til og spørre om noe kjapt, enn at de må skrive mail eller ringe, sier han og føyer til at det fungerer bra å sitte samlet. For ikke alle vet hvem de skal snakke med, og da er det bare å henvise til en av de andre.

– Men vi tar vel litt for alle, hvis det er noe vi kan svare på, sier han engasjert, og vender seg bestemt mot en student som trenger hjelp.

En tredje student legger en bacheloroppgave på skranken.

– Hvis det er noe en lurer på, så kan en gå til skranken. Det er veldig greit med et samlet område, hvor man kan henvende seg. Enkelt og greit, sier han blid og tar den utlånte oppgaven med seg til studiearealet. Kanskje han satte seg ved vinduene, med utsikten til den rolige sjøen, båtene og bygningene på den andre siden. Utepils på bryggen utenfor blir det først til sommeren.

Kilder:

Bøyum, Idunn

Elvsås, E. (2011). *Bergens lille Harvard*

<http://www.bt.no/bolig/Bergens-lille-Harvard-2552132.html>

Olsen, Kjerstin Bakke
Vikdal, Simen Ødegård
Wilthil, Ellen

Bibliotekhistorisk

Wiki-dugnad

Norsk bibliotekforening får ingen bibliotekhistorisk bok i bursdagsgave på 100-årsdagen i 2013. I stedet skal historien dokumenteres i en wiki, i en dugnad der alle oppfordres til å bidra.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Vi måtte skrinlegge boken over norsk bibliotekhistorie på grunn av manglende finansiering. Nå blir dette lagt ut på et nettsted i stedet, sier Tore Kr. Andersen, leder for Norsk bibliotekforenings dokumentasjonsgruppe.

Leder i Norsk bibliotekforening, Ingeborg Rygh Hjorthen, skulle gjerne hatt ei bok, men innser at det ikke ble noe av:

– Vi hadde et godt prosjekt med en forfatter som kunne bidratt til å formidle historien. Men vi var helt avhengige av ekstern finansiering, som vi ikke fikk.

Nå skal så mye som mulig av

nasjonal og lokal bibliotekhistorie samles på nettstedet www.bibliotekhistorie.no.

Viktig kulturhistorie

– Jeg ville gjerne hatt dette på papir, i tillegg til på nett. For dette er vår historie, sier Jan Olav Gatland, førstebibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Bergen, som selv har erfaring med å skrive bibliotekhistorie.

Han understreker at historie er uunnværlig. Den er viktig, og den må dokumenteres.

– Bibliotek er lik kultur. Altså er bibliotekhistorie kulturhistorie, slår han fast.

Fram til nå har han samlet inn mye bibliotekhistorie fra Bergen. Men én mann kan ikke samle inn alt. Nå må resten av bibliotek-Norge bidra med sine historier.

Som wikipedia

For at alle skal kunne bidra til den felles bibliotekhistorien, må det være enkelt å få til. Derfor valgte man en wiki – en semantisk mediawiki – som programvare. Det vil si at norsk bibliotekhistorie bygges opp tilsvarende det velkjente wikipedia. De som registrerer seg som brukere på nettstedet til bibliotekhistorien, kan legge til og redigere artikler, laste opp bilder og tilsvarende.

– I dag er det enkelt å registrere seg. På grunn av mulige spammere som legger inn tulletekster og tullelenker, kan dette bli mer kronglete i framtida, sier Magnus Enger.

Enger er leid inn som webmaster for nettsida. Hver morgen går han inn og sjekker det som ble lagt inn eller endret dagen før. Eventuelle useriøse innlegg, lukkes ut. Han har ikke mulighet til å vurdere om det

Ivrige karer.
Tore Kr. Andersen (t.v.), Magnus Enger og Jan Olav Gatland, fortalte om bibliotekhistorie på internett, under Det norske bibliotekmøte 2012 i Stavanger.

publiserte stoffet er korrekt eller ei, men han sjekker om det ser greit ut i forhold til rettighets-spørsmål. For en regel er klin-kende klar, her som overalt el-lers. Ikke legg ut bilder og tekst du ikke har opphavsrettigheter til. Derimot er det helt ok å lenke til slikt materiale.

Den som skal legge ut bilder eller tekst, logger seg først inn på sin konto. Informasjon kan der-etter legges inn via et ferdig skje-ma, eller ved å bruke fritext. Bilder som det ikke hefter opp-havsrettigheter til, kan også las-tes opp når man er innlogget. Dokument med historisk inter-esse, og som det ikke er rettig-hetstvil om, kan lastes opp med fulltekst.

Din historie er viktig

I dag inneholder nettsida infor-masjon om personer, folkebiblio-tek, bibliotekbygg, lokaliteter (også historiske), og kommuner og fylker. Men mye mer historisk stoff, bør komme på plass. I prinsippet er nettsida å regne som en struktur og ramme. Nå må den fylles med innhold.

– Vi vil ha en dugnad for å finne materiale, sier Tore Kr. Andersen.

Jan Olav Gatland oppfordrer alle til å oppsøke databaser og gamle arkiv for å finne aktuelt stoff. Mye interessant gjemmer seg også i gamle historiebøker. Ikke minst bygdebøker.

– Det er uante muligheter for å finne stoff. Det er ikke mulig å få dette komplett, sier han.

Hver enkelt kjenner sin histo-rie best. Den som vil bidra til en wiki som er mer enn et tomt skall uten innhold, bør lete i egen om-krets. Legg inn opplysninger om deg selv, ditt bibliotek, det du har greie på.

Godt utgangspunkt

Nå da bibliotekhistorien ikke ble

Bidra!

– Vi i vår bransje er gode til å dele informasjon og kunnskap, sier Ingeborg Rygh Hjorthen, som oppfordrer folk til å være like gode med bidrag til den biblio-tekhistoriske wikien.

ei bok, velger Ingeborg Rygh Hjorthen å se det positive i wiki-en. Siden alle får mulighet til å bidra, kan den romme mer enn kun den offisielle historien. Bi-bliotekarere og bibliotek får sjan-sen til dele sine fortellinger, kuri-øse historiske brosjyrer, bilder og fakta, som lett kunne bli utelatt i en bok.

– Folk må delta og bidra,

oppfordrer hun og håper å tenne mange ildsjeler som vil dele in-formasjon og kunnskap.

Likevel, hun har et håp om en gang å få bibliotekhistorien sam-let mellom to permer.

– Bibliotekhistorien i bok-form er fortsatt ikke skrevet. Det bør den bli. Da kan Norsk bibli-otekhistorie-wikien være en vik-tig ressurs, sier Hjorthen.

Norsk bibliotekhistorie legges ut på:

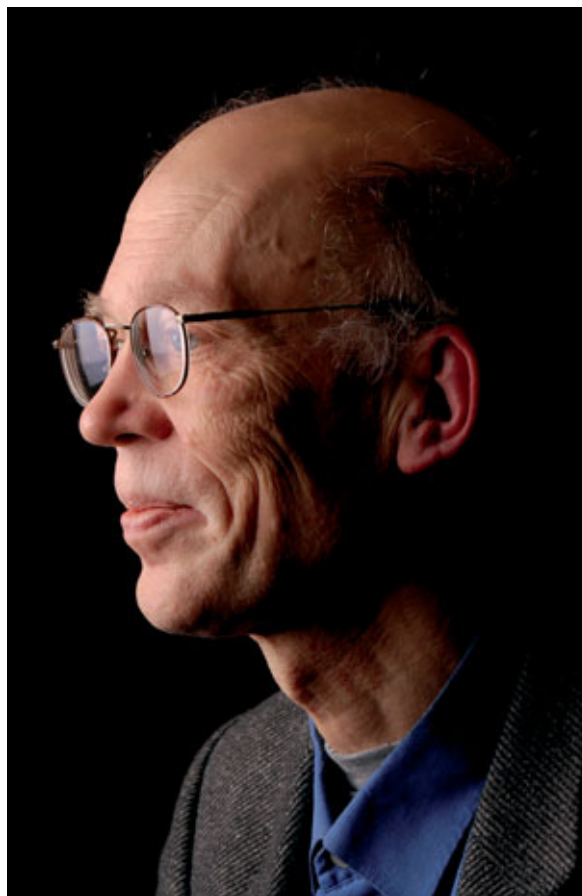
www.bibliotekhistorie.no

Spørsmål rundt bruken av wikien kan rettes til Magnus Enger på: bibliotekhistorie@norskbibliotekforening.no

I dag finnes det historisk opplysninger om: personer, litteraturreferan-ser, bibliotek, bibliotekbygg, lokaliteter og kommuner og fylker.

Sidene i wikien kan redigeres av alle som registrerer seg med konto. Tekstene kan redigeres via skjema eller fritext.

Å IKKE FLYKTE VIDERE JO EGGEN

Å sitte og se på et hjørne av Hedalen stavkirke

1

Hva kunne treet si om å være der?
Det var en budbringer som sto stille.
Det vokste ikke.
Det forsvant i ring.
Det lot sprekke en knute
jernsvart til bygg-gult
mellom den og det
stolpen og hjørnet

2

Stedet er hvor som helst
graset går videre

3

Ikke fylt av sin egen
nesten grønne glans
hvor den nå var
sto smørblomsten

4

Det må være noe det ikke
går an å komme fram til
det er det hjelp i

5

Vannet fra en bekk
sa også ingenting, fylt
av samme ikke

Stavkirkedikt, Aschehoug 2010

Litteratur:

- Eggen, Jo: (2010) Stavkirkedikt. Aschehoug
- Karlsen, Ole (red.): (2012) Nordisk samtidspoesi. Særlig Jo Eggens forfatterskap. Opplandske Bokforlag

«I et kort dikt kan du ikke flykte videre som i en roman. Du må lese det som står der og forholde deg til det.», sier Jo Eggen i et intervju (Karlsen 2012:119). Det er lett å tenke seg at det ikke bare gjelder lesning, men også skriving av dikt. For det er et påtakelig nærvær i Eggens dikt, og en bevegelse mot noe – snarere en vekk fra noe. Som i det kjente diktet «NOTAT (SPRÅKETS TING)» fra debuten, som i sin helhet lyder slik:

*Idealet: Å trenge inn
til tingens innerste vesen
og ikke bli der.
Å skrive som Mozart.*

Å ikke bli der, er ikke det samme som flukt og det er ikke noe lett-vint over dette diktets ideal. Dikt er heller ikke bare språk. Det er ting. Det er musikk. Det er et middel, og det er kanskje et mål. Dette diktet blir en kontinuerlig handling, en bevegelse, målet er et ideal som kanskje er uoppnåelig og som må gjentas. Å trenge inn til tingens innerste vesen er også noe av det som foregår i diktboka *Stavkirkedikt*, som i diktet «Å sitte og se på et hjørne av Hedalen stavkirke», som åpner *Stavkirkedikt*, og som vi skal se litt nærmere på her.

Stavkirkedikt inneholder et dikt til hver av stavkirkene i Norge, og den ene i Sverige. Jo Eggen besøkte alle i perioden 2007 – 2009 og skrev dikt om sine besøk. Diktene varierer i lengde og oppbygging, men er alle et forsøk på å fange tingenes, i dette tilfelle stavkirkenes, innerste vesen. Hva skjer når man prøver å sette ord på hva stavkirkene kan fortelle? Denne dikt-boka er ikke en turistbrosjyre eller en historiebok, den er noe tredje eller fjerde – noe som bare kan uttrykkes gjennom poesien.

Vi kan for eksempel kalle åpningsdiktet en meditasjon, en refleksjon eller en beskrivelse. Alt dette stemmer, men bare på en reduksjonistisk måte. Slik er språket ofte, ordet fanger mer enn det frigjør. Hva en stavkirke er, kan kanskje heller ikke fanges med ord? Dikter åpner med å spørre: «Hva kunne treet si om å være der?» Det svarer ikke, det er på mange måter dette ikke-svaret som blir diktet.

For akkurat som treet, og kirken, er vannet i bekken også uten ord og fylt av det samme ikke, står det i siste strofe. Alt henger sammen, stavkirker er kultur, men også en del av naturen. Både kirke og natur blir fylt i møte med et menneske som ser og ten-

ker. Og som setter ord på det som tenkes og det som sees. Hva er tingenes, bygningens, bekkens innerste vesen? Kanskje det samme som betrakterens innerste vesen? Er ikke også vi mennesker fylt av det samme ikke? Hva kan vi si om å være her? Finnes det ord som dekker?

Nei, jeg vet ikke. Men det finnes ikke svar på alt, det er ikke alt som kan forklares, det er ikke alle steder som kan nås. Det finnes det trøst i, sier diktet. Når man ikke flykter videre, må man sitte og se på et hjørne av Hedalen stavkirke. Eller hvor som helst. Men du må se på det som faktisk er der og forholde deg til det. Dikt og liv et mye det samme.

Jo Eggen, født 1952

- Tarjei Vesaas' debutantpris, 1980
- Språklig samlings litteraturpris, 2003
- Utgivelser:
- Ting og tings skygger, 1980
- Inne og ute, 1982
- Med klar og uklar stemme, 1983
- Eksildikt: Idyller, 1990
- Forsinkelsen. Dikt 1994-1999, 1999
- Forholdninger. Dikt 2000-2001, 2001
- Stavkirkedikt, 2010

Av Stefan
Andreas Sture,
lærer og
lyrikkentusiast

Trenger voksne barnelitteratur?

En liten filosofering over barnelitteraturens egenverdi i våre voksne liv

Noen ganger skjer det at enkelte kulturpersonligheter i de voksnes rekker offisielt, eller helst uoffisielt, kommer med et fnys over barnelitteraturen (med utsagn som: «Uff, er det virkelig meningen at vi skal ha barn på litteraturfestival?»). Det er i slike sammenhenger jeg begynner å tenke:

Trenger vi voksne barnelitteratur? Å lese den, bli eksponert for den, ta den inn i våre liv? Og da mener jeg utelukkende for vår egen del, ikke for å videreformidle den til barn vi skal oppdra eller glede. Har barnelitteraturen noen egenverdi for voksne? Hvorfor skulle vi som har fylt tredve, førti, femti eller seksti år oppsøke barnelitteraturen, uten at vi har noen barn eller unge vi skal gi den videre til?

Mange kan riste på hodet av barnelitteraturen, lett unnskylende, som en litt flau fase i livet vi en gang sto midt oppe i, men som nå har gått over. Forfattere som midlertidig har tatt skrittet bort fra voksenlitteraturen og har prestert ei barnebok, får ofte skjeve smil, og spørsmålet: «Jaså, har du fått barn, nå?» Med andre ord: Det forventes ikke at man interesserer seg for barnets perspektiv og kultur med mindre man sjøl sitter oppi småbarnsgryta og ser verden sammen med barna på daglig basis.

Når bøkene tar oss på alvor

Innrømmelse nummer 1: Jeg skal være ærlig. Min egen personlige hovedinteresse ligger innafor skjønnlitteratur for voksne. Jeg har ennå ikke barn sjøl, og jeg omgås ikke barn eller ungdom daglig. Jeg skrev mastergradsoppgava mi om en roman av Beate Grimrud, jeg har skrevet ei diktsamling som primært er tenkt for voksne lesere.

Hadde jeg ikke jobba i flere år ved Norsk barnebokinstitutt, ville jeg neppe følt meg jevnlig eksponert for aktuell barne- og ungdomslitteratur. Det er så lett å bla over de få anmeldelsene i avisa som tar for seg barnebøker, og ikke høre etter når Bok i P2 nevner ei ny, bra bildebok når man likevel ikke kjenner navnet på forfatteren, eller er oppdatert på norske prima illustratører og designere.

Innrømmelse nummer 2: Jeg skal ærlig innrømme at jeg ikke får en hel masse ut av leseløver med tekst i versaler

eller grøss og gru-bøker med monstre og mørke grotter. Nei, det er ikke all barnelitteratur som er like god og interessant. Og ja, skjønnlitteratur for voksne er ofte mer imponerende, med komplekse forteller- og tidsstrukturer, komplekse karakterer, psykologisk dybde og finurlige språklige vendinger.

Men. Det finnes barnebøker som går rett i hjertet og gjør noe

Av Lina Undrum Mariussen, avtroppende administrasjons- og informasjonskonsulent ved Norsk barnebokinstitutt, og påtroppende kunstnerisk rådgiver ved Norsk litteraturfestival på Lillehammer.

med deg. Bøker man ikke blir ferdig med. Barnebøker man har glede av å oppdage i voksen alder. Som man kanskje blir overraska over å oppdage at man trenger. For sin egen del.

Sant nok er historiene fortalt på en langt enklere måte enn vi er vant til i de tjukke romanene vi gjerne leser, men de kan, dersom de er godt fortalt, gjøre desto sterkere inntrykk. Leser jeg Marit Kaldhol og Wenche Øyens *Farvel, Rune* nå, griner jeg like lett som jeg gjorde da jeg var åtte og leste den for første gang. God barnelitteratur bringer oss nærmere de umiddelbare følelsene i oss, og lar oss le. Lar oss gråte. Lar oss undre oss.

Det finnes store historier som strekker seg inn i følelsene våre uavhengig av alder. *Brødrene Løvehjerte* er en av dem. Astrid Lindgren forholdt seg neppe til begrepet allalder-litteratur. Kanskje skrev hun ikke for barn, men for mennesker. Mange forfattere skriver ganske enkelt for mennesker, og synes det er plagsomt å bli konfrontert med markedsavdelingenes målgruppeinndelinger. Bøker som tar barn og unge på alvor, tar også voksne på alvor.

Jeg kommer aldri til å glemme kvinnen som etter et forfattermøte med Gro Dahle kom fram og tok forfatteren i hånda. Hun lente seg fram mot Gro Dahle og hviska akkurat høyt nok til at jeg hørte det: «Takk for at du skrev denne boka.» Det ble sagt på en inderlig måte. Slik at jeg forsto at hun ikke bare takka på vegne av sine barn, men også seg sjøl. Boka hun takka for, var *Sinna mann*.

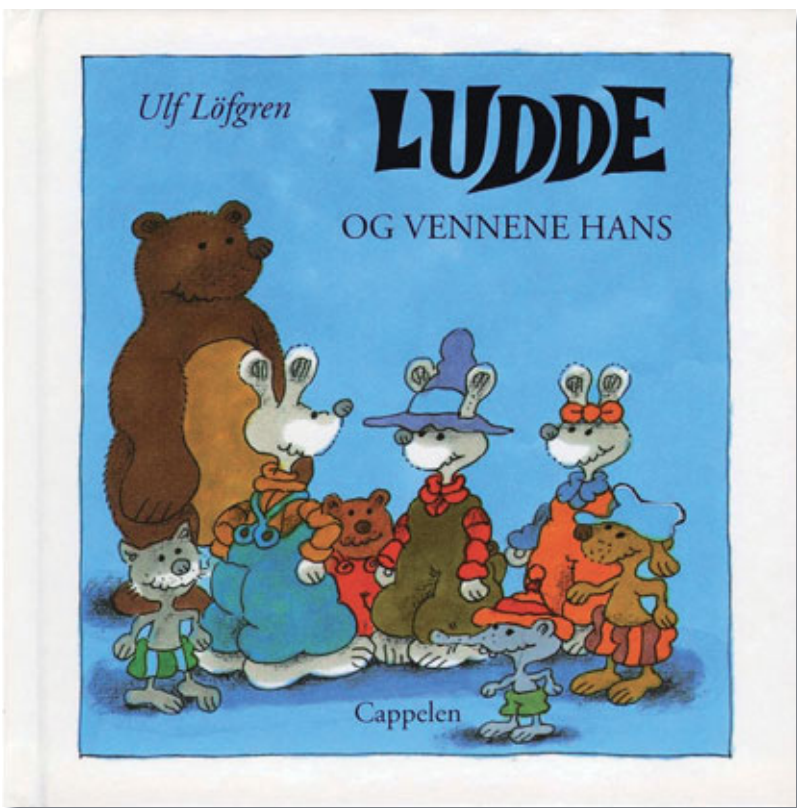
Kanskje slutter vi aldri å være barn, vi blir bare voksne i tillegg. Jeg tror på at barnet vi en gang var, ikke er borte, ikke utgjør en tilbakelagt fase i livet, men fortsatt er en del av den vi er. Er med

oss i måten vi ser ting, tenker på ting, drømmer om ting. Det å være en voksen som leser og har glede av barnebøker og ungdomsbøker behøver ikke bety at man beveger seg «tilbake» på noen måte, («tilbake» som synonymt med «tilbakeskritt»), men at man tar noe på alvor, gir noe plass, som man kanskje ikke har gitt mye plass i det siste.

Mange temaer og motiver som står sterkt i barnelitteraturen, er i høy grad allmennmeneskelige, og med like stor relevans for voksne som for de yngre, særlig når det kommer til eksistensielle problemstillinger: Ensomhet. Sjalousi. Følelsen av å være utafor. Tilhørighet. Vennskap. Kjærlighet. Lengsel. Sorg. På samme måte som mange av de voksne romanheltene, gjennomgår barnelitteraturens helter også dannelsesreiser, de reiser hjemmefra, møter utfordringer og kom-

mer sterkere hjem igjen, litt klokere, litt tøffere. Noen ganger er det også godt å vite at krokodillen Johannes Jensen sitter alene på en benk og føler seg annerledes. Vi har vel alle vært der, fra tid til annen, at vi kjenner på oss at det er noe feil med halen vår,

Snill av Gro Dahle og Svein Nyhus.

tennene våre eller at vi synes noen ser rart på oss på bussen.

Det er ikke bare de sårbare, vanskelige temaene vi som voksne kan ha noe igjen for å oppsøke i barnelitteraturen. Etter å ha gjennomlevd en periode fylt av ironi, kan det også være godt å gå til barnelitteraturen, som ofte er fylt av en ektefølt og spontan begeistring. Det trenger ikke dermed være en nostalgisk lengsel som preger vår lesning: Trenger ikke også vi voksne å begeistres fra tid til annen? Jo, tenker jeg. Jeg vil gjerne bli begeistra.

Det skjedde noe da Harry Potter kom på banen. Folk jeg studerte med, leste plutselig Harry Potter rundt meg på alle kanter. De var begeistra. Jeg var forvirra: Var ikke *Harry Potter* en serie for barn? Var de for barn & ungdom, eller var de rett og slett for folk i alle aldre?

Minst ei morsom bok i uka!

Jeg tror flere voksne med meg savner en real latter fra tid til annen, en følelse av å bare gi seg over til det absurde. Le av oss sjøl og hvor mye vi tar for gitt i vår hverdag, hvor mange av handlingene våre som opp igjennom åra av dannelse og utdannelse har blitt automatiserte. I desautomatiseringens tegn stiller barnelitteraturen spørsmål ved hvorfor vi gjør som vi gjør. Det finnes en poesi i barnelitteraturen for de aller minste i det at de nettopp utfordrer logikken vår, hva som er riktig og feil, og åpner for nye måter å se verden på. Barnet skal le av karakterer som gjør feil, og lære hva som er det riktige. Og jeg ler også av Ludde, som står dårlig påkledd med underbuksa tredd ned over kaninørene og tror han har vært flink, men med en snikende følelse av at noe ikke stemmer. Dette er humor og poesi. Barna skal integreres i et sam-

funn hvor det finnes visse spilleregler å følge, og det finnes tross alt riktigere måter å kle på seg enn andre. Men bøkene åpner rom for alternative måter å tenke på.

Jeg må ha ledd mer som barn. Jeg leste *Gummi-Tarzan* av Ole Lund Kirkegaard høyt for broren min mens vi lå i senga og egentlig skulle sove, og jeg måtte stoppe i lesninga flere ganger på grunn av felles latterkrampe. Jeg lurte på om det ville være like morsomt på de samme stedene om jeg leste boka om igjen nå.

Jeg kan noen ganger bli overraska over meg sjøl, over å oppdage at jeg fortsatt har evnen til å le på den måten. I våres lå jeg en etter-

middag i badekaret og lo meg skrukkete mens jeg leste Siv Wylers debutantbok *Hockeysveis fører til dårlige rim*. I fjor ble jeg tatt på senga da jeg leste *Prikkesyken* av Bjørn Rørvik og Per Dybvig. Jeg hadde glømt at det kunne være så morsomt med rever og grisunger, og særlig når man blir presentert for rufsete bilder av indre organer det åpenbart er noe feil med: I dette tilfellet er det urken som må tas.

-Hva? sa Grisungen engstelig.

-Må jeg TA urken?

-Det er ikke så veldig vondt, sa Reven. – Jeg må bare finne litt utstyr. Hvor la jeg nå den tanga? Reven begynte å rote i kassa med doktorsaker.

-Nei! ropte pasienten. –Jeg vil ikke være med mer!

Grisungen reiste seg fra stubben og løp av gårde.

-Vent! ropte Reven. –Det er jo ikke sikkert vi trenger å ta hele. Kanskje det holder om vi drar litt i den med ei pølseklype, bare!

-ALDRI I LIVET! skrek Grisungen. –Jeg er ikke med! TIME OUT!

Pasienten flyktet gjennom skogen med legen etter seg.

-Stopp! ropte Reven. –Den som er syk, kan ikke stikke av midt i behandlingen!

-Jo! ropte Grisungen.

Antagelig burde man lese minst ei morsom bok i uka, jeg innbiller meg at det stimulerer noen ypperlige hormoner som er særlig bra for å komme seg gjennom mørketida i vinterhalvåret.

Å møte seg sjøl i døra

Da jeg i fjor leste *Bloddråpetreet* av Bjørn Ingvaldsen, kjente en stor del av meg igjen den trettenårige Balder. Det var noe med hans ensomhet, hans søken etter voksne venner, hvordan han

unngår vanskelige episoder på skolen, som gjorde sterkt inntrykk. Balder vet at han ikke kan stole på noen av de han går i klasse med. Derimot er hans beste venner voksne menn som jobber som bussjåfører eller i ruteopplysningen – Balder er så sugen på voksenkontakt at han daglig ringer for å høre om det er avvik i busstidene. Jeg ble overraska over å bli så berørt i møtet med Balder. Trevdeåringen i meg hadde tydeligvis bruk for å møte igjen denne trettenåringen med all sin usikkerhet, og bli minna om hvor store eksistensielle dramaer som ligger innbakt i dagliglivets tilsynelatende trivialiteter. I barnelitteraturen må mange av barna klare seg sjøl, fordi foreldrene i sin udugelighet kaster voksenansvaret fra seg og drar på eviglang jobbreise, egoferie eller kaster seg rakt inn i depresjon, forelskelse eller andre urovekkende tilstander. Kanskje ville flere ha godt av å skifte synsvinkel innimellom og se det hele fra barnets virkelighetshorison.

Og hvor mange flinke, perfektjonistiske kvinner på randen ville ikke kjenne seg igjen i bildeboka *Snill* av Gro Dahle og Svein Nyhus? Å, det er så deilig når Lussi bryter seg ut av veggen og brøler! Kanskje er dette ikke først og fremst ei bildebok for barn, men aller mest ei bok for voksne kvinner som synes de gjør så godt de kan, og har gjort det altfor lenge?

Mange voksne jobber febrilsk for å skape den perfekte barndom for sine barn, mens de kanskje jakter på en følelse fra sin egen barndom. Forfatter Helge Torvund har sagt at når barn leker og går inn i fantasien, går de inn i en tilstand som ligner det vi voksne kaller hypnose. Kanskje er det denne tilstanden av lykkelig flyt vi voksne lengter etter når vi oppsøker kurs i Mindfulness

eller meditasjon, går iherdig inn for kreativt interiør, å gjennomføre Birken eller begynner med cupcake-baking for viderekomne. I ei tid da voksne blir opp tusenlapper og reiser på yogare-treat på fjellet for å lære å puste på nytt, kan livets enkle gleder sett fra froske- og barneperspektiv være en billigere og enklere vei til bedring og carpe diem-mentalitet. Resept: Ei nesten hvilken som helst bildebok av Anna Fiske, Ragnar Aalbu eller Svein Nyhus.

Og apropos litteraturfestivaler: Kanskje ville det ikke være så dumt av oss voksne å innimellom ramle innom litterære arrangementer som egentlig er mynta på barn. Dette slo meg da jeg så Endre Lund Eriksen i aksjon foran ei gruppe kids på litteraturfestivalen på Lillehammer for noen år tilbake. Han snakka om *Pitbull-Terje*. Det handla om barnevernet. Det var djupt alvorlig. Og det var utrolig morsomt. Jeg var også fryktelig glad for å være til stede under en diktkonsert for barn under Nordisk samtidspoesifestival på Hamar i vår: Sammen med bandet Pling framførte Ingvild Rishøi fine og ufine barnesanger, og det var en energi i rommet av uro, nysgjerrighet, spørsmål og beundring man sjelden finner på rene voksenarrangementer. Å møte unger på den måten må med rette kunne kalles ekstremsport. Barn og ungdom spør om alt mulig uten å sjenerer seg, og legger inngenting i mellom.

I skrivende stund er det august, og bokhøsten er i ferd med å ta av. Jeg sitter og gleder meg

til Per Pettersons nye roman. Jeg gleder meg til å lese diktsamlinger av norske debutanter. Jeg gleder meg til å se hva Kjersti Skomsvold og Lars Ramsle har sittet og skrevet på de siste åra, og, og til å lese debuten til Gabi Gleichman. Men jeg gleder meg også til den nye Jakob og Neikob-boka til Kari Stai. Jeg gleder meg til ny bok om Doktor Proktor, og til å se hva Nina Elisabeth Grøntvedt har funnet på i oppfølgeren til *Hei, det er meg*. Jeg gleder meg til *Hundetanker* av Tyra Teodora Tronstad, ei bok som involverer spenning, ulv og judo (!), og jeg gleder meg til å lese flere bøker som er skrevet av to forfattere sammen: Helene Uri og Arne Svingen, Klaus og Hilde Hagerup. Jeg gleder meg til å bli overraska av vakre bildebøker jeg ikke visste noe om på forhånd, men det slår aldri feil: plutselig er de der, og er forbanna fine, og kanskje gir de meg noe jeg ikke visste at jeg trengte.

Du må ha ei bok

– Når jeg ser hvordan det fungerer på Lørenskog bibliotek, blir jeg så utrolig inspirert til å gjøre noe. Jeg får lyst til å dra hjem og gjennomføre revolusjon! sier damen fra Deichmanske.

TEKST OG FOTO: BENT OVE AULID, FRILANSJOURNALIST

«Du må ha ei bok for å finne gleden.» Tung i hodet og sliten i ben og armer. En onsdag. Bortgjemt i en aldeles herlig skålstol som avsondret meg fra verdens kjas og mas. Bare meg og tidsskriftet mitt. Og skvæææk, skvæææk, skvæææk, duuunk!

Skålstolen står i tredje etasje i Lørenskog bibliotek. Midt mellom Oslo og Lillestrøm. Før en bygd uten et sentrum, nå håper de det endres med kulturhuset Lørenskog hus som rommer blant annet kino, bibliotek og musikk- og kulturskole.

«Utrolig smart!» tenkte jeg da jeg ruslet rundt i det lekre biblioteket. «Utrolig smart å ha tre, ikke altfor store etasjer over hverandre. Øverst oppe er det sikkert veldig stille og fint for lesing,» tenkte jeg.

Allerede i annen etasje går det opp for meg at jeg befinner meg i et svært moderne bibliotek. I første passerte jeg den store, fine inngangsdøren med skranke innenfor. Langs veggen små utlånsautomater. Før det hadde jeg rundet innleveringsautomaten på utsiden. Itt'no' nytt, sånt har jeg sett før.

Men det jeg så i annen etasje, har jeg ikke sett før. For også i denne etasjen har biblioteket en

inn- og utgangsdør. Men her finnes hverken bibliotekar eller utlånsdisk. Kun to utlånsautomater. Og tyverisikringsbøylene, selvfølgelig.

Når jeg først har vennet meg til tanken, virker den ganske innlysende. Utlånsøy og tyverisikring ved utgangsdøren i første etasje og det samme ved utgangsdøren i annen etasje. At den gode, gammeldags utlånsdisken står ved utgangsdøren nede, er kanskje en tilfældighet, kanskje gammel vane. For egentlig kunne den jo stått hvor som helst i lokalet.

«Du må ha ei bok for å finne freden.» Jeg liker meg hos Lørenskog bibliotek. 2000 kvadratmeter med mange-og-tyve utlåns-pc-er. Grupperom og lese-sal. Arbeidsplasser for barn, for unge og for voksne.

Luften er brukt på en klok måte. Behagelig avstand mellom alt. Stor nok til at det føles luftig, samlet nok til at jeg slipper å vandre over tomme fotballbaner.

Lørenskog bibliotek var veldig usikre: Ville folk låne fast-pc, eller kom de med egen laptop og vil ha nett-tilgang? Det viste seg raskt at fast-pc er et svært populært tilbud i denne kommunen.

Runde tidsskrifttårn i sen-

Mykt. Runde
former på Lørenskog.

*«Vi legger opp til så nær 100 prosent selvbetjening som mulig.
Det gir tid til å hjelpe kunden på hylla.»*

trum av sirkelrund reol-øyer er svært innbydende. Er bokhyllen rett, ligger det LED-lyslister under hver hylle. Er den buet, er det små spotlights som lyser opp bokvalget. Lekkert!

Flott veivising: store, deilige, men ikke prangende bokstaver viser vei blant trykksakene.

– Og bibliotekets skal bare betjene 33.000 innbyggere, ikke flere enn hos oss i vår bydel..., sukker min misunnelige ekspertkommentator, en dame fra det Deichmanske. – Og for noen store, gode arbeidsplasser for de ansatte, fortsetter hun.

«Du må ha ei bok for ethvert behov.» Men på jobben hos damen fra Deichmanske sier det ikke skvææææ, skvææææ, skvææææ, duuunk! Lørenskog har nemlig landets mest moderne automatiske mottakssystem. Men automatisk boksortering og -transport opp tre etasjer kan lage veldig mye lyd. Var det fordi døren inn til bokheisen ikke var lukket? Litt lyd synes biblioteksjefen jeg må akseptere, men så høy lyd som jeg fortalte om, det måtte nok skyldes en feil, mente hun.

Men mer spennende: Løren-

skog har utadvendte bøker. Godt tilbakelente bøker som sprader med fronten frem. Støtt står de også, tiltede hyller sørger for det. Bokhandlerne forsto det for lenge siden: Bokrygger selger ikke bøker. Nå følger bibliotekene etter. Lørenskog viser vei. «Hverken ansatte eller bøker tillates å vende kundene ryggen,» sier man nå der i bygda.

– Jeg fortet meg tilbake og snudde frem ungdomsbøkene, forteller damen fra Deichmanske. – Det er plasskrevende, det blir fort rot og fra gamle, rette hyller faller bøkene lett ned på

Arbeidstak.
Noe rydding
må til, selv i en
automatisert
hverdag.

gulvet. Jeg må rydde flere ganger om dagen, men da må jeg minne meg på at rotet ikke er noe negativt, det skyldes jo at noen har tatt i bøkene. Jeg merket det selv da jeg var på Lørenskog: Det var så mange bøker jeg fikk lyst å ta i, bøker som fristet meg.

– Lørenskog bibliotek har langt på vei forlatt Dewey. Fagbøkene er brutt opp i logiske undergrupper, omtrent slik lånerne tenker når de ser etter en bok. Kombinert med korte hyller og stor, tydelig merking, virker det absolutt som om det er låneren og hennes behov som står i fokus her, sier eksperten min.

De ansatte har ikke funnet hvilket ord som passer best når ordet «låner» er blitt pensjonert. Én liker «besøkende» eller «publikum». – Da blir vi «vertskap» og det liker jeg, sier hun. En an-

nen er derimot helt klar på at ordet er «kunde». – Det sier noe om hvordan vi skal ta i mot folket som kommer her, sier hun.

Og ett folk har ekstra høy status på Lørenskog: Småfolket. En ekstremt aktiv barneavdeling som blant annet har satt seg fore å løfte frem norske barnebøker og norske bokillustratører. Tiltakene sprudler av overskudd: Når illustratører inviteres til å vise frem tegningene sine, blir de presentert bak glass, slik at barna kan peke uten å sette merker. Utstillingene åpnes med vernissasje der barna blir servert seigmenn og champagnebrus. Og én gang i året stemmer barna i Lørenskog frem årets beste billedbok.

«Kom til Lørenskog bibliotek!» På ett område er min Deichman-ske ekspert og jeg litt uenige:

Fungerer skålstolene? Jeg mener «ja», hun er i tvil om eldre folk vil klare å reise fra dem.

Gode stoler og runde bord er det derimot flust av i tapas-baren i hjørnet av biblioteket. Småretter, kaffe, til alle som måtte ønske. Øl og vin til dem som i tillegg er gamle nok.

– Et slikt sted kan ikke basere driften på bibliotekets kunder, men de utgjør et hyggelig tillegg til våre faste kunder, sier mannen med skjenkebevillingen. Særlig fungerer symbiosen godt når det er kveldsarrangement i biblioteket. Enten Lørenskogs egen oppfinnelse: Møteserien «biblioteket som det reflekterende rom» med aktuelle samtalepartnere og oppstartsstøtte fra Fritt Ord. Eller konserter. Konsert og rødvin eller pils er og blir jo en slager.

Det er slett ikke bare lærerne ved musikk- og kulturskolen noen etasjer over som trives i scenelyset på biblioteket. Stadig flere ber om å få lov til å holde konsert blant bøkene.

Bygdas lokale trubadur Trond Granlund har allerede hatt med seg bandet sitt to ganger. Da er ingen låt så populær som «Du må ha ei bok», sangen til Lørenskog og bibliotekets åpning, som han skrev sammen med sambygding og ex-bjelleklanger Finn Evensen. Slik begynner sangen:

Du må ha
ei bok for å finne gleden,
ei bok for å finne freden.
Ei bok for ethvert behov,
kom til Lørenskog bibliotek!

Resten av sangen finner du på YouTube: Søk etter «du må ha ei bok». Kordamene til høyre på scenen vil du nok dra kjensel på dersom du stikker innom biblioteket på Festplassen 1.

Biblioteksjef Hildur Eikås ved Sør-Varanger bibliotek, har både et sterkt personlig og bibliotekfaglig engasjement i forhold til historien om Kirkeneslærerne. Hun begynte å arbeide som bibliotekar i Kirkenes i 1975, og har vært sjef for Sør-Varanger bibliotek siden 1985, kun avbrutt fire og et halvt år fra 2002, da hun var prosjektleder ved Finnmark fylkesbibliotek. Hun har stått sentralt i arbeidet med flere markeringer av Kirkeneslærerne – og hun trekker perspektiver fram til i dag.

Kulturformidling

– For ethvert bibliotek bør det etter mitt syn være viktig å spre kunnskap utad. Den spesielle forhistorien til Sør-Varanger bibliotek gjør at vi har et rikholdig materiale å ta av. Til årets jubileumsutstilling, som både markerer at det er 70 år siden Kirkeneslærerne ble deportert til Kirkenes, og at biblioteket i kommunen er 60 år, har det kommet inn nye gjenstander som dokumenterer historien om Kirkeneslærerne, forteller Eikås.

– Vi fikk en stakk som en av lærerne lagde under fangenskapet, vi fikk en vakker sang som en annen lærer skrev til sin lille datter mens han oppholdt seg i leiren på Elvenes. Etterkommerne av Kirkeneslærerne kommer på besøk til Kirkenes for å se på jubileumsutstillingen. Historien om Kirkeneslærerne blir ut fra dette til levende kulturformidling den dag i dag, sier Hildur Eikås.

Biblioteket i kommunen har vært sentral aktør i markeringene som er blitt foretatt opp gjennom de siste tiårene – både i 1977, 1982, 1992, 2002 og 2012.

– I forbindelse med disse markeringene kom mange av Kirkeneslærerne på besøk, og jeg har selv blitt kjent med flere av dem. Den markante tidligere rektor Jacob Vaage var mangeårig leder for Kirkeneslærerne. I 1982 sammenfalt vår markering med at Kong Olav V var på besøk i Finnmark. Flere av lærerne som var til stede fikk da hilse på kongen, og han skrev seg inn i bibliotekets gjestebok. Daværende le-

der for Norsk Lærerlag, Kari Lie, viste også stort engasjement i forhold til saken om Kirkeneslærerne, forteller Eikås.

Nytt bibliotek

Årets hovedmarkering fant sted 8. og 10. mai. 8. mai foretok lederen av Utdanningsforbundet, Mimi Bjerkestrand, kransnedleggelse ved det gamle biblioteket i bibliotekhagen. Etterpå var det en sammenkomst i det nye biblioteket med rundt 130 lærere som var på konferanse i Kirkenes. Sigbjørn Sildnes holdt foredrag både for lærerne og på et åpent møte som samlet rundt 60 interesserte personer.

– Sigbjørn Sildnes holdt et veldig godt foredrag, og hans interesse og innsikt i historien har stor betydning for den samlede markeringen av Kirkeneslærerne, sier Eikås.

Biblioteket som Kirkeneslærerne samlet inn penger til, ble formelt åpnet 10. august 1952.

– For folk i Kirkenes, som hadde måttet se hjemstedet bli brent og rasert på slutten av krigen, var det av stor betydning at man fikk et nytt og moderne bibliotek. For folket her kom biblioteket og historien om Kirkeneslærerne til å henge tett sammen. Det er på denne bakgrunn vi må forstå at det ble reist betydelig motstand innen lokalbefolkningen, da det ble snakk om nytt bibliotekbygg på begynnelsen av 1990-tallet. Det ble samlet inn 4000 underskrifter – mot flytting av biblioteket! Fra Kirkeneslærerne selv ble det imidlertid uttrykt stor forståelse for at nye tider og flere oppgaver for biblioteket også krevde nye lokaler. I 1994 kunne vi så flytte inn i nytt bygg i Kirkenes sentrum – og i løpet av veldig kort tid sa folk i kommunen seg godt fornøyd med den nye løsningen, forteller Eikås.

70-årsmarkering. I forbindelse med 70-årsmarkeringen av Kirkeneslærernes ankomst til Kirkenes og 60-årsjubileum for Sør-Varanger bibliotek, ble det holdt en stor jubileumsutstilling i biblioteket i Kirkenes

Gatemarsj.
Lærere på marsj
gjennom
Kirkenes sine
gater i 1942,
fulgt av tyske
soldater.
Tegningen er
laget av en av
lærerne som
selv ble
deportert.

Viktig historie

Jubileumsutstillingen ved Sør-Varanger bibliotek sto til 17. august. Biblioteket har også fått utgitt to egne jubileumshefter om Kirkeneslærerne og biblioteket. Det første omhandler perioden fra starten i 1952 til 1977 for det som da het Kirkenes bibliotek, mens det andre omhandler perioden fra 1952 til 2002.

– Historien om Kirkeneslærerne og alt det som denne historien innbefatter, av enkeltmenneskers integritet og mot, av lokalbefolkningens ukuelige vilje til å trå til og hjelpe de som led nød, og av

så mye mer – denne historien er det viktig å formidle den dag i dag. Ikke minst til våre etterkommere. For vi kan lære noe viktig av historien, noe som betyr noe for våre liv i dag, og noe som også vil bli viktig i framtiden, sier Eikås.

En av dem som er sterkt opptatt av lokal- og krigshistorie, er Sigbjørn Sildnes, pensjonert lærer i Sør-Varanger. 10. mai holdt han foredrag om Kirkeneslærerne i forbindelse med 70-årsmarkering for Sør-Varanger bibliotek på Samfundshusets lillesal i Kirkenes. Foran rundt 60 tilhørere satte Sildnes Kirkeneslærernes innsats inn i et større historisk og samfunnsmessig perspektiv.

Lærernes motstand

– Etter mitt syn har den sterke motstanden som lærerne sto for under andre verdenskrig på langt nær fått sin rettmessige plass i norsk krigshistorie. De norske lærerne fikk pålegg fra Quisling om å drive med ungdomsopplæring i nazistisk ideologi og tankegang i norsk skole, og dette nektet de. Lærere som gjorde

motstand nektet også å stå som medlemmer av det nazistiske Norges Lærersamband. Lærernes bastante motstand ble til et alvorlig problem for okkupasjonsmakten og for Quisling. Under et møte som Quisling innkalte til på Stabæk gymnas i 1942, uttalte han overfor de frammøtte lærerne: «Dere har ødelagt alt for meg!».

Norske lærere hadde satt seg

grundig inn i hva nazistene sto for – og de ville ikke støtte opp om nazistenes ideologi og praksis gjennom sitt arbeid, påpeker Sigbjørn Sildnes. Han viser til den amerikanske professoren Gene Sharp, som skrev den etterhvert så velkjente boken «Fra diktatur til demokrati», ei bok som blant annet ble brukt som en mal blant opprørerne som felte makthaverne i Egypt.

– Sharp var en god venn av filosofen Arne Næss, og han kjente godt til forholdene i Norge. Sharp har klart gitt uttrykk for at den motstanden som norske lærere sto for i forhold til nazistene, hadde langt større effekt for den samlede motstand i Norge enn hva aktiviteten til «gutta på skauen» hadde. Å sørge for oppmerksomhet omkring Kirkeneslærerne også langt utenfor Sør-Varangers grenser, er også et viktig bidrag for å sette norske læreres innsats under siste verdenskrig inn i et riktig historisk perspektiv, mener Sigbjørn Sildnes.

Formidling.
Historien om
Kirkeneslærerne
er levende
kulturformidling
den dag i dag,
sier Hildur Eikås

Stalag 322

Sildnes har inngående og detaljert kjennskap til historien om Kirkeneslærerne. – De 636 lærerne som ble deportert til Kirkenes kom fra Østlandet, Sørlandet og sørlige del av Vestlandet. På grunn av deres motstand mot i stå i Norsk Lærersamband, og fordi de nektet å gi norsk ungdom undervisning i nazi-ideologi, så skulle opphold i fangeleire i Kirkenes være straff og et tiltak som skulle sørge for at de ville samarbeide med okkupasjonsmakten.

De første lærerne sørfra ankom Kirkenes 28. april 1942. Lærerne ble plassert i fangeleiren Stalag 322 på Elvenes ved Kirkenes, og herfra ble de etterhvert utplassert i forskjellige arbeidsleire. Lærerne nektet imidlertid fortsatt å samarbeide med okkupasjonsmakten og Quisling-regjeringen, og etterhvert ble lovforslaget om naziopplæring i norsk skole trukket tilbake. Lærerne ble sendt hjem igjen. Første pulje forlot Kirkenes 29. august, mens de siste lærerne dro fra Kirkenes 4. november 1942, forteller Sildnes.

Gave som takk

– Allerede mens de satt i fangenskap diskuterte lærerne hva de skulle foreta seg etter krigen. De hadde sett at den kom til å ta slutt om ikke altfor lenge. Det var bred enighet om at noe burde gjøres for å få takket befolkningen i Sør-Varanger for all den hjelp og støtte de hadde gitt til lærerne. Etter frigjøringen i mai 1945, møttes en del av lærerne som hadde vært deportert til Kirkenes i en kinosal i

Oslo. Der ble man enige om å skrive en bok om oppholdet. Det ble til boka «Kirkenesfærda». De fant også ut at inntektene fra alt som ble skrevet fra lærernes side, og penger fra alle foredrag som ble holdt, skulle gå inn i et fond til støtte for befolkningen i Sør-Varanger. Også alle inntekter fra boksalget gikk inn i dette fondet. Lærerne besluttet at pengene skulle gå til et nytt bibliotek i Kirkenes, og høsten 1952 kunne så det nye biblioteket tas i bruk. Biblioteket var lærernes gave til befolkningen i Sør-Varanger; som takk for all hjelp og støtte de hadde fått i løpet av de vanskelige månedene i 1942, forteller Sigbjørn Sildnes.

Han mener at det ikke er rart at historien om Kirkeneslærerne gang på gang trekkes fram i Sør-Varanger: – Det lever enda folk som husker hva som skjedde, folk som så lærerne bli fulgt av tyskerne gjennom gatene, som så hvor kummerlige forholdene i de mange fangeleirene hvor lærerne oppholdt seg var. Motstanden til lærerne vakte respekt blant folk, og det var nok en viktig årsak til at hjelpen de ga ble så omfattende som den ble. Mange fra Sør-Varanger beholdt også kontakt med lærere som de hadde blitt kjent med i lang tid etter krigen. Det at lærerne valgte å samle inn penger til nytt bibliotek på et sted som var blitt brent ned av tyskerne, bidro til å ytterligere forsterke båndene mellom lærerne og lokalbefolkningen, sier Sigbjørn Sildnes.

Siste nytt fra BS Eurobib!

Nye Nesodden Bibliotek – Tangenten
Les mer og se bilder fra det nye organiske, fremtidsrettede biblioteket på
www.bseurobib.no

BS Eurobib
www.bseurobib.no

Åpne bibliotek – en suksess i Danmark

Det danskene kaller «åbne biblioteker» har blitt «et vidunderlig gjennombrud for en ny tænkning».

AV ODD LETNES, REDAKTØR

Tillit. Den danske modellen for åpne bibliotek gjør biblioteket til en del av innbyggernes eiendom, sier Kristin Gundersen.

Ordene kommer fra Jens Thorhauge som har vært en nestor i den danske bibliotekverdenen i flere tiår. Nå takker han for lang og tro tjeneste i et intervju i tidskriftet Perspektiv (April 2012).

Thorhauge mener videre at de åpne bibliotekene er «en stor sejr for bibliotekerne, der turde give slip på det totalt bibliotekarejede bibliotek og give biblioteket til borgerne».

Det finnes i dag 106 åpne bibliotek i Danmark. Den danske modellen går kort fortalt ut på at bibliotek med en forholdsvis kort betjent åpningstid, utvider åpningstiden med et antall timer der biblioteket ikke er betjent. Brukerne kan her komme og gå som de vil, enten for å låne og levere bøker og andre medier, surfe på nettet, jobbe eller gjøre skolearbeid. Suksessen til modellen skyldes nettopp denne kombinasjonen av betjent og utvidet ubetjent tid.

78 timer åpent

Sindal bibliotek vest for Frederikshavn er et av de mange åpne bibliotekene. For noen år siden brant hele biblioteket, det vil si alt som var inne i murhuset, ned til grunnen. Det var et stort tap

for den lille byen. Men det ga også muligheten til å starte på nullpunktet. Resultatet ble et lyst og flott bibliotek. I Hjørring kommune, som Sindal er en del av, kalles det for det grønne bibliotek, siden inventarer spiller på det grønne og frodige landsbrukslandskapet Sindal er omgitt av.

Går vi to år tilbake, hadde Sindal bibliotek åpent omkring 20 timer i uka, forteller bibliotekar Kirsten Gundersen ved Hjørring-bibliotekene, som har ansvar for biblioteket i Sindal.

– Det var ikke mulig å få gjennomslag for utvidet ordinær åpningstid. Men å utvide med selvbetjent tid, var det stemning for. I dag har vi åpent 78 timer i uka, og besøks- og utlånstallet har økt med 30 prosent.

Bygger på tillit

Den danske modellen bygger på tillit. I den betjente tiden møter brukerne personalet på vanlig måte og kan søke hjelp og veiledning. I den ubetjente tiden fram til klokka 21 på hverdager og 18 på lørdager og søndager er brukerne alene på biblioteket. De kommer og går med personlig nøkkeltast og betjener seg selv når de er inne i biblioteket. Det

har hittil ikke skjedd hærverk eller tyveri, forteller Gundersen.

– For sikkerhets skyld har vi innført videoovervåkning i den ubetjente tiden. Vi sitter ikke og følger med på videoen, men på den måten har vi likevel en mulighet til å sjekke hvis det skulle skje noe. Brukerne synes dette er helt greit, det gir dem en følelse av at de tross alt ikke er helt alene.

Ikke i Norge

– Har dere mange åpne bibliotek i Norge, spør Gundersen.

– Nei, faktisk ikke. Jeg tror ikke vi har noen som passer inn i den danske modellen?

– Hvorfor ikke det?

Her må jeg tenke meg om og ta en pause:

– Både Bibliotekarforbundet og Norsk bibliotekforening ville, så vidt jeg har forstått, vært positive til at det ble etablert åpne bibliotek etter dansk mønster. Jeg vet ikke hvorfor det ikke har skjedd. Kanskje er det så enkelt at nye ideer trenger modningstid?

– Hvis noen er interessert i mer informasjon, kan de bare ta kontakt, sier Gundersen.
(kirsten.gundersen@hjoerring.dk)

Deichmanske på Øya

» Deichmanske bibliotek i Oslo hadde også i år eget festivalbibliotek under Øyafestivalen fra 7. til 11. august, med blant andre den nye poeten Aina Villanger og forfatter Kjersti A. Skomsvold. Dette var femte år på rad biblioteket stilte på festivalen, med bøker, aviser, blad, musikk, fluktstoler og sofaer og lagde en egen litterær oase der. Det var også anledning til å fornye lånekortet og ta med bøker til hjemlån, går det fram av Deichmanskes blogg.

Litteraturtidsskriftet Vinduet stilte med et daglig kulturinnslag, og det var også fordrag og andre innslag.

Nedgang i Akershus

» Totalt var det nedgang i bokutlånet i Akershus i 2011, mens det i Aurskog-Høland var framgang. Biblioteket i Bjørkelangen har en oppgang på hele 15 prosent, melder Romerikes Blad. Bibliotekene i Akershus var også en populær møteplass, ettersom det i løpet av året ble arrangert 1025 utstillinger og 1516 andre tilstelninger.

Av disse var ifølge avisen henholdsvis 327 og 897 for barn. Aurskog-Høland markerte seg også her, med en rekke arrangementer for barn og familier.

Bibliotek – porter til kunnskapens verden

«Bibliotheken – Tore zur Welt des Wissens» – bibliotek, porter til kunnskapens verden – var mottoet for den 101. tyske bibliotekkonferansen, som ble holdt i Hamburg fra 22. til 25. mai 2012. 400 foredrag og firmapresentasjoner innen ti fagområder, samt 150 utstillere, dannet det faglige rammeverket. Et rikholdig utvalg av emner ga hver enkelt av de over 4500 deltagende profesjonelle informatørene et godt tilbud.

Lærerik konferanse

Tyske dr. Almuth Gastinger, førstebibliotekar med ansvar for datateknikk, matematikk og informasjonsvitenskap på biblioteket ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), som deltok på konferansen, og blant annet er interessert i informasjonskompetanse, forskningsinfrastruktur og lagring av forskningsdata, samt internasjonalt

samarbeid, sier at det absolutt fantes emner på konferansen som var av interesse for hennes arbeid.

– Innslaget om Patron Driven Acquisition var et av de mest aktuelle for meg, ettersom jeg er medlem av en prosjektgruppe ved NTNUs universitetsbibliotek som tester ut denne nye formen for søking. Som fagansvarlig er det alltid viktig og interessant å høre hvordan andre bibliotek jobber med temaet informasjonskompetanse. En diskusjon om budsjettfordelingsmodeller føres jo hvert år hos oss, og det var spennende å høre hvordan dette blir håndtert i tyske bibliotek. Ellers treffer jeg alltid mange venner og kolleger fra både Tyskland og resten av verden og utveksler erfaringer med dem, noe som er utrolig nyttig for arbeidet mitt, sier dr. Gastinger.

DiViBib snart i Norge

Andreas Mittrowann, direktør i

Ekz-gruppe, som tilsvarende BS Biblioteksentralen i Norge, opplyste at den tyske DiViBib-tjenesten Onleihe er solgt til BS Biblioteksentralen, og skal implementeres til høsten. Trina O. Schøning, salgs- og markedsdirektør i Biblioteksentralen, kunne opplyse at AL Biblioteksentralen har kjøpt rettighetene for Divibib i Norden. Biblioteksentralen har gitt systemet navnet BS Weblån, og vil markedsføre løsningen under dette navnet i Norge. Den første installasjonen i Norge vil skje gjennom Ryfylkebiblioteket, der en rekke mindre kommuner i Rogaland samarbeider om en katalog og en felles løsning med BS Weblån. Ordningen var ventet å være i drift i løpet av sommeren, og skulle etter planen lanseres i løpet av juni 2012.

En lengre versjon av artikkelen ligger på www.bokogbibliotek.no

» Av professor Wolfgang Ratzek, Hochschule der Medien, Stuttgart

MOT

- konferanse om ytringsfrihet

Sted: Bergen Offentlige Bibliotek

Påmelding: courage@bergenbibliotek.no

Frist: 10. oktober (21. september med hotell)

Pris: 500,- kr. (overnatting ikke inkludert)

22.-23. OKTOBER

MORIS FARHI

(Internasjonal P.E.N.)

PETER MOLNAR

(Raftopris-mottaker)

BEATE ARNESTAD

(filmskaper)

PETER N. WAAGE

(Norsk P.E.N.)

LOVELEEN R. BRENN

(daglig leder Seema)

INGEBORG RYGH HJORTHEN

(leder Norsk bibliotekforening)

BEACON FOR FREEDOM OF EXPRESSION

FRIBYFORFATTERE

MOT

- konferanse om ytringsfrihet

Samarbeid ICORN, Raftostiftelsen, Norsk Bibliotekforening, Norsk P.E.N.

Støttet av Fritt Ord og Shahrazad

BERGEN
OFFENTLIGE
BIBLIOTEK

Biblioteket det nye møtestedet

» Stadig flere bruker bibliotekene som møteplass. I fjor økte antallet besøkende på bibliotekene i Nord-Trøndelag med over 60.000. I alt var det nesten 720.000 besøkende, en solid økning fra året før, da det var vel 650.000 deltakere. Dette betyr at hver nordtrønder besøkte biblioteket 5,4 ganger i løpet av fjoråret, melder NRK Trøndelag. Utlånet gikk det derimot ikke like bra med. Utlånet av barnebøker sank med hele 9,8 prosent., noe som bekymrer fylkesråd for kultur og regional utvikling, Terje Sørvik.

500 besøkte Garborgsenteret

» Over 500 personer besøkte det nye Garborgsenteret i Bryne på Jæren i juli, den første måneden senteret var åpent. Time bibliotek tar imot de besøkende sammen med senteret, og det er anledning både til å låne bøker og kjøpe billetter til Garborgsenteret, skriver Stavanger Aftenblad.

Senteret skulle egentlig vært åpnet i mai måned men kom i tidsnød, slik at åpningen måtte utsettes. Den var i august måned fastsatt til 5. september.

Framover for Litteraturhuset i Fredrikstad

» Det er nå bestemt at det nye Litteraturhuset i Fredrikstad skal åpnes 1. februar neste år. Denne datoen er nå spikret, melder Fredriksstad Blad.

Nylig ble det også bestemt at et arkitekt- og kommunikasjonsfirma, som begge har vært med

på utformingen av huset, skal flytte inn i toppetasjen. I tillegg kommer blant andre Libris Bokhandel og Glomma Mat & Vinhus til å flytte inn, mens Fredrikstad Bibliotek vil tre inn gjennom en samarbeidsordning. Også restauranten vil ifølge avisen få et litterært navn, nemlig «Fabel».

Grunnprinsipper i bibliometri

Forskere skriver tekster som blir publisert, indeksert i bibliografiske databaser, og gjenfinnes deretter av andre forskere. Slik vitenskapelig kommunikasjon studeres kvantitativt innenfor bibliometri, som er et viktig fag innenfor bibliotek- og informasjonsvitenskap. Dag W. Aksnes fra NIFU er en av landets fremste bibliometrikere, og leder bibliometrisk gruppe ved UB Bergen. I april gav han en introduksjon i bibliometri for interesserte ved UiB, hvor blant annet faglige profiler, siteringsindikatorer og tidsskriftenes impactfaktor ble behandlet.

Forskernes adresse

Web of Science (WoS) er den mest brukte databasen for bibliometriske analyser, og dekker internasjonale tidsskrifter i mange fag.

– Der er store forskjeller mellom fag i måten en kommuniserer forskningsresultater på, sier Aksnes. Innenfor humaniora og samfunnsfag utgjør bøker og bokkapitler ofte 50 % eller mer av publikasjonene. Innenfor naturvitenskap dominerer den vitenskapelige tidsskriftsartikkelen.

– Så innenfor humanistiske fag er bare en veldig liten andel av den vitenskapelige litteraturen indeksert i WoS. Dette er viktig å vite når en sammenlikner ulike fag, sier han, viser en post herfra, og peker på adressefeltet som viser forfatterens institusjonelle tilhørighet. Denne opplysningen brukes for å beregne antall publikasjoner for land og institusjoner, og gir også grunnlag for å lage faglige profiler.

– I løpet av de to siste tiårene har der skjedd en forandring i måten vitenskap utføres på. Internasjonalt samarbeid er blitt mye mer vanlig, sier han, og forteller videre at på 80- og 90-tallet var internasjonalt samarbeid i Norge mye mindre utbredt enn i dag, hvor majoriteten av norske artikler har medforfattere fra andre land. Gjennom bibliometriske analyser kan en kartlegge institusjonens viktigste samarbeidspartnere. Aksnes brukte profilen til UiB som eksempel. Den viser et omfattende samarbeid med andre land, hvor de største landene er USA, Storbritannia og Tyskland. Graden av internasjonalisering varierer likevel mye mellom fagområdene.

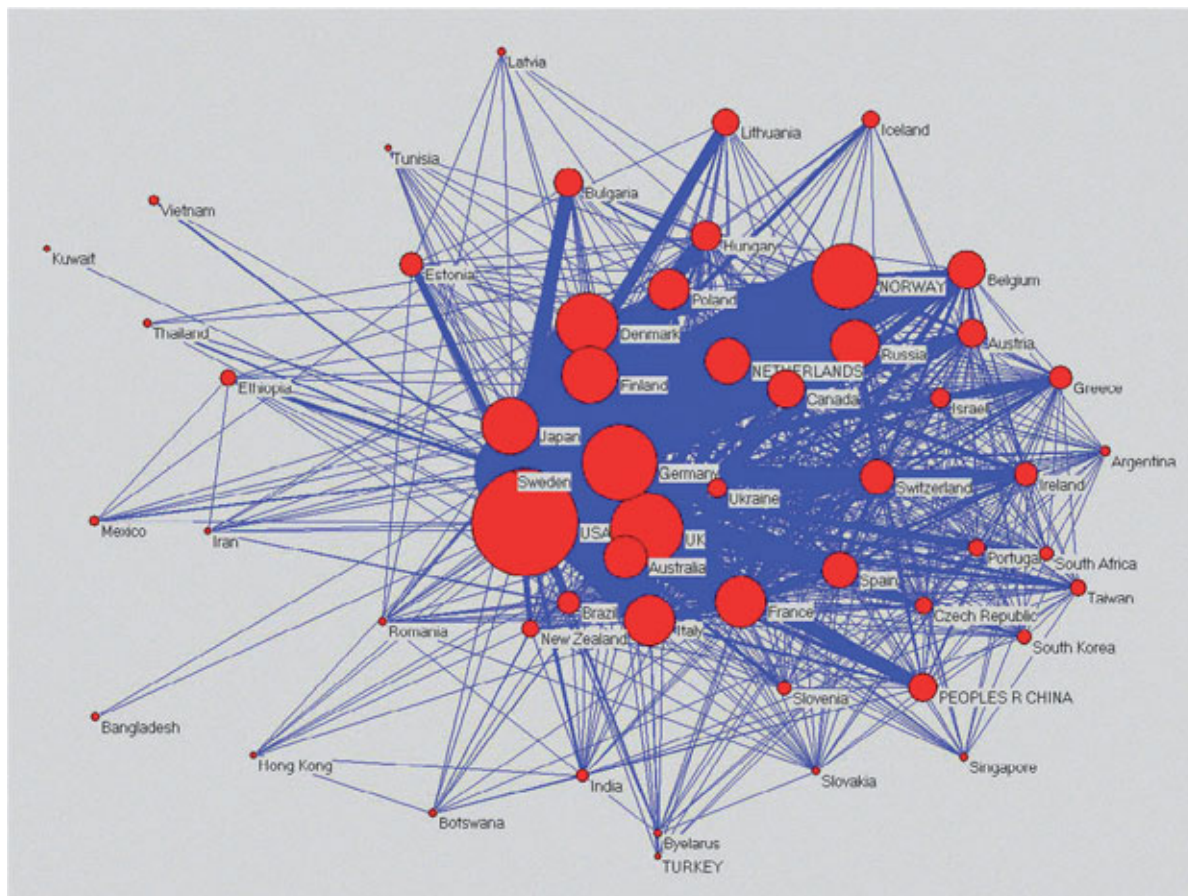
–Innenfor humanistiske fag er det fortsatt mest vanlig å skrive en publikasjon alene, sier han. Et annet element i profilen er hvilke institusjoner som er størst. Analysen viser bl.a. at Harvard University er en av de viktigste samarbeidsinstitusjonene i USA.

Siteringsindikatorer

Den bibliografiske posten viser også hvor mange ganger enkeltartikler er sitert. Dette tallet angir ikke det totale antall siteringer, men er begrenset til siteringer fra tidsskrifter som er indeksert i WoS. Dette gir grunnlag for å beregne siteringsrater på aggregert nivå, f.eks. antall siteringer til artikler produsert ved en forskningsenhet.

– Siteringer er i økende grad brukt som resultatindikatorer innenfor forskningspolitikk og forskningsevaluering, sier Aksnes, og forteller videre at hovedantakelsen er at antall siteringer kan brukes som et mål på vitenskapelig gjennomslagskraft eller innflytelse («impact»). Kvalitet er imidlertid en egenskap ved artikkelen og forskningen som er beskrevet i den, og beskriver bl.a. hvor godt forskningen er utført

og betydningen av den. Innflytelse er definert som faktisk innflytelse på omgivende forskningsaktivitet på et gitt tidspunkt.

– Siteringer kan altså ikke indikere kvalitet, og innflytelse viser bedre hva siteringer indikerer, sier han. Bibliometriske indikatorer kan ikke erstatte, men bare supplere evalueringer foretatt av fagfeller. Aksnes peker også på at det er viktig å være oppmerksom på at gjennomsnittlig antall siteringer til artikler varierer mye fra fag til fag. Innenfor en gitt tidsperiode har f.eks. en artikkel i molekylærbiologi i gjennomsnitt 22 siteringer, mens en i matematikk bare har 3.

– Også innenfor et fag finnes store forskjeller, sier han. I biologi blir artikler innenfor virologi sitert oftere enn ornitologi. Dette har også betydning for impaktfaktorene til tidsskriftene innenfor ulike fag.

Tidsskriftets impaktfaktor

Tidsskriftets impaktfaktor er den best kjente bibliometriske indikator. Den ble introdusert av Eugene Garfield, og er et mål på gjennomsnittlig antall siteringer til artikler i et spesifisert tidsskrift i en periode.

– Denne indikatoren betraktes ofte som en indikator på betydningen og prestisjen til et tidsskrift. Den er blitt veldig populær, og anvendes i mange sammenhenger, sier Aksnes. Den brukes f.eks. av bibliotek i valg av tidsskrifter, av forleggere i markedsføringen av tidsskrifter og i forskningsevaluering. Men det er mange problemer med denne indikatoren: I og med at siteringer telles for bare en kort periode, så havner tidsskrifter innenfor fag med rask utviklingstakt på toppen av listene. Det samme gjelder tidsskrifter i felt med høye siteringstall. Siteringsfrekvensen til enkeltartikler i et tids-

skrift er ifølge Aksnes typisk sterkt skjevfordelt, og impaktfaktoren i stor grad bestemt av lite antall høyt siterte artikler.

– Det er derfor uheldig at den er blitt så populær, sier Aksnes. Likevel, bibliometri er i kombinasjon med fagfelleevalueringer nyttig i forskningsevalueringer. Det er også et viktig fag for bibliotekene ved at det gir grunnlag for å redefinere og utvide sin rolle, gjøre biblioteket mer synlig og øke dets status¹.

Kilder:

Aksnes, Dag
Åström, F. & Hansson, J. (2012). How implementation of bibliometric practice affects the role of academic libraries. Hentet fra <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=2157285&fileId=2342851>

¹ (Åström & Hansson 2012)

Halve befolkningen bruker bibliotekene

» Halvparten av befolkningen bruker landets biblioteker og fire av ti besøkende er godt fornøyde med tilbudet der de bor, viser en undersøkelse som meningsmålingsinstituttet Sentio har laget for Nationen.

Leder i Norsk bibliotekforening, Ingeborg Rygh Hjorthen, sier at resultatet stemmer med foreningens eget inntrykk. Over tid ser hun likevel en svak, men jevn nedgang i bruken, noe som henger sammen med antall nedlegginger. Mellom 1995 og 2005 ble det lagt ned 292 biblioteker, mens det fra 2005 og fram til sommeren 2012 var 64 nedlegginger.

Agder-bibliotek i gang med e-bøker

» Et forslag om utlån av e-bøker fra bibliotek gikk i vår gjennom i fylkesutvalget i Aust-Agder, og ble kort tid etter

også vedtatt i Vest-Agder. Prosjektet starter etter sommeren. I første omgang skal det settes i gang anbudsprosess for e-bokportal med henblikk på konkret prøvedrift i 2013-2015. Kari Skibenes i Vest-Agder skal være prosjektleder.

Selger bøker som ikke blir lånt ut

» Fra oktober kommer Bergen Offentlige Bibliotek igjen til å selge bøker som biblioteket ikke får lånt ut. I utgangspunktet kan det også være interessant å gi bort bøker til veldedige formål. Men da må mottakerne selv betale frakten, sier biblioteksjef Leikny Haga Indregaard til Bergens Tidende.

Det er særlig bøker av mer ukjente forfattere, mange av dem debutanter, som kan bli solgt for en billig pris. Ved Sølvberget Bibliotek i Stavanger er en tilsvarende ordning blitt stor suksess. Der blir det solgt bøker hele året, foruten at det blir holdt en stor bokbasar hver høst.

Bokklubbmedlemmer leser mer i ferien

» Bokklubbmedlemmer leser mer i feriene enn ellers, både av voksen skjønnlitteratur, krim og barnebøker. Dessuten leser voksne mer for barna sine om sommeren enn ellers i året, sier markedsdirektør i Bokklubben, Astrid Rygnestad, til Stavanger Aftenblad.

Rygnestad sier ellers at det blant forhåndbestillingene særlig var Gunnar Staalesens nye krimroman «Der hvor roser aldri dør» som utmerket seg. Det var også stor interesse for Frode Øverlis siste «Pondus»-bok, som kom i begynnelsen av august.

Munthe si sak var «urealistisk og dømd til å mislukkast»

Denne nasjonale og reale merkesak.¹ Om overbibliotekar Wilhelm Munthe sitt forslag frå 1925 om å gjera Universitetsbiblioteket til eit sjølvstendig nasjonalbibliotek og kvifor forslaget ikkje gjekk gjennom

Saka går vidare

Kollegiet rekna seg med dette ferdig med saka, men det gjorde ikke overbibliotekaren. 9. oktober 1928 leverte Munthe ein ny «uttalelse» til collegiet. I Innleiinga peika Munthe på at professorsorkomiteén sitt skriv frå 1926 først blei sendt til overbibliotekaren 13. mai 1928 «efter anmodning», deretter bad collegiet 22. mai om å få ei vurdering frå overbibliotekaren om professorsorkomiteén si innstilling. I tillegg peika overbibliotekaren på at under arbeidet med universitetsbudsjettet for 1928-29 hadde arbeidartirepresentanten Anders Lothe (1875-1962) frå Sogn og Fjordane tatt opp at UB burde endra namn til Riksbiblioteket.¹ Departementet hadde retta collegiet si merksemd på dette og bad i eit brev av 12. mai 1928 om ei vurdering frå collegiet om namnespørsmålet. Dette hadde

også gått til overbibliotekaren. Men dette galdt berre namnet og ingen strukturelle endringar. Munthe nógde seg ikkje med å drøfta namnet. Han tok igjen opp heile sakskomplekset, både namn og struktur: « Da denne siste sak bare er en del av den første, skal jeg herved tillate mig å gi min uttalelse under ett.»² Den nye utgreiinga frå Munthe var ein utdjupande repetisjon av innspelet frå 1925.

I ein «skrivelse» datert 6. mars 1929 svarte collegiet departementet på spørsmålet om evt. namnebytte. Overbibliotekaren sitt siste utspel vart lagt ved. Collegiet var samd med overbibliotekaren i at saka var meir samansett enn berre eit namnespørsmål sjølv om det var dette stortingsmannen hadde tatt opp, men collegiet viste til at overbibliotekaren hadde arbeidd for institusjonell endring. Collegiet gjekk på det sterkaste i mot namnebytte og også evt. strukturelle endringar. Det åtværa mot at eit evt.

namnebytte ville vera første steg på strukturell endring. Ut i frå norske forhold, både den historiske bakgrunnen for universitetet og UB i dagens situasjon, var den eksisterande strukturen den beste. Sjølv om collegiet hadde etterlyst synspunkt frå overbibliotekaren, meinte ein:

Alt i alt må derfor også Collegiet, liksom den nevnte komité (dvs. professorsorkomiteén 1926), bestemt fraråde overbibliotekarens forslag. Man anser det her overflødig og heller ikkje ønskelig å gå inn på de mange enkeltheter i overbibliotekarens 2 utredninger, idet dette kan føre til en polemikk som tør være til lite gagn for samarbeidet mellom universitetet og biblioteket.³

Kollegiet meinte at det hadde større innsikt i saka enn nokon andre instansar i samfunnet. «Collegiet representerer alle sider av vår åndskultur.»⁴ Det mangla ikkje sjølvbilete. Ressursane i det norske samfunnet var

¹ At Lothe tok opp dette, kan kanskje forklarast med ein regjeringssoppnemnd Høiskolekomite hadde levert innstilling 13. april 1928. Dette var ei stor utgreiing om høgare utdanning og forskning i Noreg. Her vart også utbyggingsbehov ved UB tatt opp utan å drøfta Munthe sitt innspel. Men komiteén tok opp plassbehov både andsynes UB si delte oppgåve og i samband med. universitetet si utbygging på Blindern. ss. 79-81.

² Munthe 1928 s. 105.

³ Collegiet 1929. s. 121

⁴ Ibid. s. 120

» Av Johan Henden. Henden har vært ansatt ved Nasjonalbiblioteket siden 1996. Han er forskningsbibliotekar og phd-kandidat i historie ved NTNU.

avgrensa, det var også eit moment for å behalda dagens ordning som ville sikra nødvendig vitskapleg standard:

[...] hele den boklige viden og det litteraturkjennskap som universitetets folk alt i alt sitter inne med og kan stille til bibliotekets rådighet ved det direkte samarbeide, som den nuværende ordning legger til rette mellom universitetet og biblioteket, må til mange måter være til stor støtte for bibliotekets fortsatte utvikling som vårt vitenskapelige centralbibliotek.⁵

Sjølvs om kollegiet avviste saka, var ikkje debatten om biblioteket avslutta. 10. april 1930 svarte kollegiet på eit brev frå departementet av 20. februar 1930. I st.prp. 1, 1930 meinte departementet etter å ha drøfta saka med partane at det for tida ikkje var behov for å gjera noko som kunne endra forholdet mellom universitetet og biblioteket. Men universitets- og fagskulekomitéen i stortinget tok saka vidare. Velviljen til Munthe sitt forslag i komitéen er interessant, men den fekk ingen konsekvensar for det endelige utfallet.

I budsjettinnstillinga S.nr. 18, 1930 uttrykte universitets- og fagskulekomitéen « [...] sympati for at Universitetsbiblioteket utskilles som selvstendig statsinstitusjon, og i denne forbindelse får et navn som gir uttrykk for dets stilling som riksbibliotek.»⁶ Sjølvs om komitéen hadde sympati for saka, så skulle det seinare visa seg at det ikkje var nokon samla komité som stod bak innstillinga. Og før komitéen tok endelig standpunkt ville den ha svar på spørsmåla om 1) korleis univer-

sitetet sine interesser kunne takast i vare ved ei sjølvstendig organisering av biblioteket og 2) ville ei utskiljing føra til utgiftsauke for staten? Saka var no ikkje berre eit namnespørsmål, men eit spørsmål om universitetet si framtidige organisering.

Departementet bad etter komitéen sitt innspel om vurderingar frå det akademiske kollegium og overbibliotekaren med ein månads frist, men kollegiet bad om å få rimelig tid til å sjå på saka. Det vart oppnemnt ein komité med to representantar frå kvart fakultet som saman med rektor og overbibliotekaren skulle behandla spørsmålet frå kyrkjedepartementet. Overbibliotekaren og dei andre medlemene hadde så ulike meiningar om saka at det var uråd å få til noko felles innstilling. Munthe meinte han hadde plikt til å senda ei særleg embetsmessig fråsegn. Den vart sendt 4. april. Her tok han opp att sine tidlegare argument og han hevda at ei utskiljing ikkje ville føra til auking av budsjettet.

Kyrkjedepartementet var samd med kollegiet sitt ønske om utsett svarfrist, men Universitets- og fagskulekomitéen ønskte realitetsbehandling. 5. mai 1930 sendte kollegiet eit reint førebels svar på komitéen sine spørsmål. Kollegiet poengterte her at ein såg på overbibliotekaren sine innspel om manglar ved eksisterande ordning og forventta fordelar ved å erstatta dagens ordning med eit sjølvstendig riksbibliotek som så misvisande og einsidig at det ville vera uforsvarleg å bygga ei eventuell omorganisering på desse innspela. Ein måtte ha ein klar plan for eit riksbibliotek sine oppgåver og stilling andsynes dei andre vitskapelege biblioteka i landet før ein endra på eksisterande forhold. Dette var

ikkje berre ei universitetssak, men ei sak for heile landet sitt vitskapelege liv. Dersom UB vart skilt ut frå universitetet ville det snart melda seg behov for eit nytt universitetsbibliotek. At overbibliotekaren hadde samanlikna biblioteket med andre sjølvstendige statsinstitusjonar var ikkje relevant. Dette var institusjonar som hadde universitetsutdanna personale for å løysa vitskapelege oppgåver:

Universitetsbiblioteket derimot er en uunværelig del av hele Universitetet som sådant. Det er en direkte og uundværlig betingelse for nær sagt alt arbeide ved Universitetet.

Derfor må også Universitetets myndigheter ha avgjørende innflytelse på bibliotekets utvikling, på utforminga av bibliotekets lokaler, på prinsippene for anskaffelse av bøker og på hele virksomheten i biblioteket.⁷

Her var igjen haldninga at ein ikkje ønskte endringar og biblioteket var ein sentral og nødvendig basisfunksjon for universitetet og det vitskapelege arbeidet.

I stortinget

26. mai 1930 vart *Innst. S. nr. 138 Innstilling fra universitets- og fagskulekomitéen angående Universitetsbibliotekets overgang til et selvstendig vitenskapelig riksbibliotek (Dok nr. 11)* lagt fram for stortinget. Innleingsvis gav komitéen ei innføring i saka og presenterte dei ulike posisjonane og synspunkta.

Det er selvsagt ikkje uten betenkeligheter, at komiteen mot en sterk opinion ved Universitetet tar standpunkt for en utskilling av Universitetsbiblioteket til et selvstendig vitenskapelig riks-

5 Ibid. s. 120

6 Kollegiet til dep, 1930. s. 133.

7 Skrivelse til kirkedep. Fra det akademiske kollegium, 5. mai 1930 s. 141.

bibliotek.

På den annen side står imidlertid ikkje bare overbibliotekaren, men sikkert også det store flertall av bibliotekskyndige i vårt land.⁸

Det siste var nok ikkje heilt rett, det kjem eg tilbake til seinare i framstillinga. Målet med å etablere riksbiblioteket skulle vera byrjinga på ei meir rasjonell fordeling av dei ulike bibliotek sine virkefelt, dvs. dei vitskaplege biblioteka både i og utanfor Oslo. Nesten alle desse biblioteka var statlege, og det var også eit visst samarbeid mellom dei. «Men komiteen er ikke i tvil om, at der vil trenge en ytterligere fordeling og konsentrasjon, viss vi skal følge med i utlandets vitenskapelige litteratur og at et vordende Riksbibliotek må ta ledelsen av dette arbeid.»⁹

Komiteen forsikra om at universitetet sine behov ville bli sikra og den vitskaplege standarden på biblioteket ville stå ved lag. «Universitetet er fremdeles landets ledende videnskapelige institusjon og vil antakelig alltid vedbli å være det. Den centralisering, som engang var helt naturlig, er for lengst sprengt av utviklingen, og dette har igjen stillet vårt videnskapelige biblio-

tekvesen foran helt nye

oppgaver.»¹⁰ I større grad enn ønske om å etablere eit riksbibliotek per se, var det nok heller ønske om å samla og rasjonalisera ressursar. Komiteemedlem Arthur Nordlie (1883-1965), representant frå Høgre i Oslo, dissenterte frå innstillinga og meinte det var behov for meir utgreiing av saka.

På grunnlag av innstillinga bad komiteen Stortinget om å vedta at universitetsbiblioteket frå 1. juli 1931 vart utskilt som eit sjølvstendig vitskapleg bibliotek med namnet Riksbiblioteket. Vidare vart regjeringa bedden om å leggja fram for neste års storting forslag til nødvendige endringar av universitetslova som følgje av nyordninga. At det var dissens i

komiteen svekka framlegget.

5. juni 1930 hadde stortinget saka på dagsordenen. Innleiingsvis sa stortingspresident Christopher Hornsrud (1859-1960) at han var kjend med at det ville bli reist spørsmål om å utsetja saka. Han bad difor representantane om å be-

8 Inst. S. nr 138 – 1930. s. 338.

9 Ibid. s.339

10 Ibid. s. 341

grensa seg til utsetjingsspørsmålet og ikkje gå inn i sjølve saka. Nordli var første talar. Han tok ikkje presidenten si oppmoding til følge og tala lenge om saka og behovet for grundigare utgreiing sidan:

[...] det ikke her i første rekke dreide sig om et navnespørsmål – men om en omorganisasjon av vidtrekkende betydning – og komiteen sier videre, at før den våget å ta endelig standpunkt til saken, ønsket man å høre Universitetets og overbibliotekarens mening om, hvordan Universitetets interesser kunde varetaes i tilfelle hel utskilling. Av innstillingen kan det synes som disse uttalelser er kommet, men den uttalelse som Universitetet avgav 5te mai er kun en foreløbig uttalelse og avgitt under press.¹¹

Nordlie hadde vore i kontakt med rektor Sem Sæland (1874-1940) på universitetet og vorte vidare orientert. Momenta om at det hasta med ei avklaring på grunn av utbygginga på Blindern vart tilbakeviste. Tvert i mot var det viktig å ikkje låsa seg fast før ting var på plass. Her fremja Nordlie universitetsleiinga sitt syn. Nordlie peika også på den antatt store støtta for Munthe sitt forslag «blant det store flertal av bibliotekskyndige i vårt land.» Dette var berre retorikk: «Ingen andre uttalelser finnes enn hr. Munthes.»¹² Nordlie avslutta innlegget med å be om at saka vart grundigare utgreidd og utsett til året etter.

Komitéformann Rolf Thommessen (1879-1939), som representerte Venstre for Akershus, meinte at saka var grei og at uansett kor lang tid universitetet måtte få til utgreiing, så ville

svaret vera at ein ikkje ville ha noko endring uansett. Fleire representantar tok ordet utan å tilføra saka nye moment, bortsett frå høgrerepresentanten Carl Joachim Hambro (1885-1964), som sjølv hadde arbeidd ved UB 1903-1905 :

Jeg tror at adskillig av det som er kommet opp i denne sak, skyldes hensyn som ikke er så forferdelig vidtrekkende, ønsket om å få et videre spillerum, en fyldigere tittel, å kunne – jeg hadde nær sagt: agere overinstitusjon for alle biblioteker i landet på en måte som man ikke kjenner i dag.¹³

Hambro ville også ha utsetjing og vidare utgreiing. Han sa også at om det var klart kvar Nordlie hadde sine argument frå, så var det ikkje mindre klart kvar Thommessen hadde henta sine. Men då kunne Thommessen fortelja:

Jeg kan forsikre at overbibliotekaren som øiensynlig er en stor klodrian ganske har forsømt å vise Stortinget denne honnør. Jeg har i dette spørsmål overhodet ikke vekslet et ord med hr. overbibliotekaren, og jeg har vært forbauset over den mangel på interesse for spørsmålet som blev vist fra et så autorativt hold.¹⁴

Dette var ei lite flatterande opplysing som neppe fremja saka, og når saka i tillegg var lagt fram med dissens, auka ikkje det gjenomslagskrafta.

Ved voteringa vart Nordlie sitt forslag om utsetjing vedtatt mot 31 røyster. Det skulle gå meir enn 50 år før temaet om eit sjølvstendig norsk nasjonalbibliotek kom opp att i stortinget.

Kollegiet parkerer saka

I 1931 leverte så collegiet *Om Universitetsbiblioteket : Redegjørelse til Kirke- og undervisningsdepartementet fra Det akademiske collegium*. Dette var eit omfattande dokument med fem kapittel på 97 sider. I tillegg var korrespondansen mellom Munthe og universitetet og skriva til departementet som hadde følgt etter Munthes utgreiing i 1925 og fram til stortingsbehandlinga i 1930 med som vedlegg. Utgreiinga var eit svar på spørsmåla frå departementet året før. Kapittel 5 hadde tittel *Svar på Universitets- og fagskolekomiteens spørsmål*. I dei føregåande fire kapitla hadde collegiet gitt ein grundig analyse av UB og tatt opp alle sider av bibliotekets virke både som nasjonal- og universitetsbibliotek og også vurdert Munthes forslag. Kapitla hadde følgjande titlar 1 *Historisk oversikt*, 2 *Biblioteket og arbeidet ved vårt Universitet*, 3 *Kollegiets stilling til forslaget om navneforandring* og 4 *Kollegiets stilling til forslaget om administrativ utskilling*. Utgreiinga definerte bibliotek og forskning i Noreg, og ei utskiljing av biblioteket frå universitetet ville vera svært negativt.

Efter collegiets opfatning vil et brud av bibliotekets nuværende administrative innordning i Universitetet i sine følger kunne bli skjebnesvangert for vårt lands videnskapelige hovedbiblioteks faglige standard, og man må, som av collegiet i skrivelse av 6. mars 1929 og 5. mai 1930 (bilag 3 og 8) fremholdt, regne med at det da meget snart vil reise sig krav om et nytt universitetsbibliotek.¹⁵

Kollegiet omtalte både faglege

11 St.tidende 5. juni 1930 s. 1932

12 Ibid. s. 1932

13 Ibid. s. 1939

14 Ibid. s. 1943

15 Collegiet 1931, s. 95

og økonomiske konsekvensar og krav for å dekkja universitetets behov ved ei eventuell utskiljing. Konklusjonen var. «Men man er ikke i tvil om at den nuværende ordning både er enklere, billigere og fremfor alt mer effektiv enn den her skisserte.»¹⁶ Så Thommesen hadde nok rett då han i stortinget året før hadde sagt at universitetet ikkje ønskte noka endring uansett kor lang tid det fekk til utgreiing.

I det første kapitlet presiserte kollegiet at universitetet og biblioteket like frå starten hadde vore så tett samanvovne at det var uråd å sjå dei som to ulike institusjonar. Frå første stund hadde det vore biblioteket si hovudoppgåve å støtta det vitskaplege arbeidet ved universitetet. Gradvis hadde nasjonalbiblioteksoppgåva blitt tydlegare og biblioteket hadde fylt oppgåva som nasjonalt forskingsbibliotek. Drolsum sitt store reformprogram og seinare forslag til nominelle namneendringar (1895 og 1907) var innanfor og i samsvar med universitetet sine interesser. Alle initiativ frå Drolsum hadde innebore at det administrative samkvemet mellom universitetet vart halde ved lag.¹⁷

Munthe sitt framlegg i 1925 var noko heilt nytt: «Dette er første gang kravet om en administrativ utskilling foreligger for Universitetets myndigheter.»¹⁸ Rett nok hadde Munthe levert si utgreiing etter oppmoding frå kollegiet, og oppmodinga var igjen ei følgje av at han hadde fremja dette synet i nokre samanhengar. Men måten Munthe no la fram saka på, fremja ikkje godvilje:

Den form hvori overbiblioteka-

Stridens eple.
Universitets-
bibliotek eller
nasjonalbibliotek
– om det gikk
striden i mellom-
krigstiden.

ren – uten samråd med kollegiet – hadde valgt å redegjøre for sitt standpunkt, brakte straks sakens videre behandling inn i et vanskelig spor. Det at utredningen blev forelagt kollegiet i form av et trykt skrift, viss utbredelse dessuten lå i overbibliotekarens hånd, endog før kollegiet hadde hatt anledning til å ta standpunkt til den forrykket dens karakter av et ledd i en forberedende drøftelse mellem Universitetets centralmyndighet og Universitetsbibliotekets chef.¹⁹

Måten Munthe fremja saka såg altså ut til å ha svekka den i starten. Kanskje overbibliotekaren meinte at saka var heilt opplagt? Ein må anta at han ikkje venta at

motbøra skulle bli så sterk. Men det er underleg at ikkje Munthe hadde bygd alliansar og knytta nettverk. Både i den første utgreiinga og dei seinare dokumenta framstod Munthe som han tala på vegne av eit samla UB. Det gjorde han ikkje. Korkje sjølve saka om eit frittstående riksbibliotek eller måten overbibliotekaren fremja ho på var nokon suksess. Universitetet var ein mektig motpart og definerte rammene for vitskap i samfunnet:

Det videnskapelige liv i et lite land som vårt lider under den vanskelighet at det videnskapelige miljø nødvendigvis blir begrenset. Antallet av stillinger hvor videnskapelige evner kan få

¹⁶ Ibid. s. 97

¹⁷ Ibid. ss. 21+23

¹⁸ Ibid. s. 24.

¹⁹ Ibid. s. 24

Nasjonalt perspetiv.

Med å bli skilt frå universitetet i Oslo meinte Munthe (bildet) at biblioteket klarare skulle bli en «administrativ-videnskabelig institusjon for hele landet».

utvikle sig under gunstige vilkår, er lite når man sammenligner med forholdene i større land, og den enkelte videnskapsmann må gjennomgående nøie sig med beskjednere hjelpemidler.

Skal vårt videnskapelige liv holdes oppe på et høit nivå, er det derfor dobbelt nødvendig at de hjelpemidler man råder over, blir gjort så effektive for videnskapen som efter forholdene på noen måte mulig. Blant disse hjelpemidler står det videnskapelige hovedbibliotek i en særstilling som det aller viktigste. En garanti for at dette ledes på en måte som på beste vis varetar videnskapens interesser, har man alene derved at den instans der i særlig grad har plikt til å varetale de videnskapelige interesser ved vårt lands eneste universitet, øver bestemmende innflytelse på bibliotekets utvikling og virksomhet. Det er nettopp hvad der skjer ved den nuværende ordning.²⁰

Då saka var oppe i stortinget, hevda komitéformannen at det «store store flertal av bibliotekskyndige i vårt land» støtta Munthe sitt innspel. Kollegiet viste til at det ikkje var unison støtte for forslaget inernt på UB, sidan mest alle bibliotekarane hadde gått imot. I tillegg hadde kollegiet ventilt saka med chefbibliotekar Arne Arnesen (1880-1943) ved Deichmanske bibliotek, leiaren for Norsk bibliotekforening Arne Kildal (1885-1972) og bibliotekkonsulent Karl Fischer (1861-1939) i Kyrkjedepartementet. Desse var nokre av dei mest sentrale bibliotekspersonane i landet, dei representerte den norske biblioteksoffentlegheita. Ingen av desse støtta Munthe sitt forslag.²¹ Eit frittståande nasjonal-

bibliotek var ikkje på deira dagsorden. Dei var meir opptatt av folkebibliotek.

Avslutning

Munthe sitt prosjekt var mislukka alt i utgangspunktet. Han møtte artikulert motbør internt i biblioteket, universitetsleiinga var i mot og han hadde ikkje bygd alliansar for å få gjennomslag. Han hadde ei villfaring om at prosjektet var så godt i seg sjølv, at det nærmast ville rulla fram med eiga tyngd.

Han meinte at eit frittståande bibliotek direkte underlagt departementet kunne dekke både universitetet sine vitenskaplege behov og dei nasjonale oppgåvene. Med å bli frikobla frå universite-

tet kunne ein få ein smidigare organisasjon og ein tydeligare institusjon utan at det ville føra til auka utgifter for styremaktene. Samstundes kunne biblioteket halda ved like sin standard som forskningsbibliotek for universitetet og for vitenskapleg arbeid utanom universitetet. Samla sett ville eit frittståande nasjonalbibliotek vera ein gevinst for alle partar. Men Munthe sitt innspel ville endra ein etablert og kjent struktur med noko nytt og uprøvd. Ein visste kva ein hadde, men ikkje kva ein ville få.

Universitetet ønskte ikkje forandringar, i alle fall ikkje andre enn det som kunne gjerast innan eksisterande struktur. Ei gjennomføring av overbibliotekaren

²⁰ Ibid. s. 44

²¹ Ibid. ss.88-89

sitt framlegg ville bryta og øydelegga ordningar som hadde synt seg velfungerande over lang tid. Biblioteket var ein sentral og essensiell del av universitetet sin infrastruktur. At biblioteket låg under universitetet hadde ingen negative konsekvensar for dei samfunnsmessige oppgåvene, heller det motsette. Ei frikobling av biblioteket kunne føra til at det faglege samkvemet med universitetet ville forvitra til skade for heile samfunnet. UB var ein

basisfunksjon i universitetet sin faglege aktivitet, dvs. forskning og undervisning. At ein ikkje ville sleppa kontrollen over denne viktige einheita var forståeleg.

Medverkande til at Munthe ikkje fekk gjennomslag var nok også kombinasjonen av motkrefter han møtte og hans eigen arbeidsmåte for å fremja saka. Men det kan vel og stillast spørsmål om dette var ei god sak? Det kan vel også stillast spørsmål om

makt og posisjon. Ville overbibliotekaren fremja denne saka om han hadde hatt fast plass i kollegiet og kjent seg meir inkludert i universitetets styrande organ?

Denne saka viser at i denne perioden var det faglege miljø som definerte universitetet. Det var enno professorane og kollegiet som definerte både universitetet, universitetsbibliotek og forskingsstruktur.

Litteratur/kjelder

Aschim, Anders

Ein betre vår ein gong : Elias Blix biografi. – Oslo. Samlaget, – 2008.

Collett, John Peter

Historien om universitetet i Oslo. – [Oslo] : Universitetsforl., 1999

Collett, John Peter

Vendepunkter i norsk universitetshistorie.

I: Universitet, samfunn og politikk. 18 innlegg om universitets- og vitenskapshistorie. Forum for universitetshistorie. Skriftserie 2/1997.

Henden, Johan

Overbibliotekar Wilhelm Munthe. Nokre biografiske element : eit bidrag til norsk bibliotek-og kulturhistorie. HiO-notat 2005 nr. 12

Høiskolekomiteen

Innstilling frå Høiskolekomiteen. – [Oslo] : [s.n.], [1928]

Munthe, Wilhelm

Universitetsbibliotekets overgang til et selvstendig riksbibliotek: Utredning avgitt til det akademiske collegium av overbibliotekaren.. Oslo : Grøndahl, 1925

Skrivelse til Kirkedepartementet fra det akademiske collegium av 10. april 1930

Skrivelse til Kirkedepartementet fra det akademiske collegium av 5. mai 1930

Skrivelse til Kirkedepartementet fra overbibliotekar Munthe av 9. mai 1930

Stortingsforhandlingar 1930

Innstilling frå universitets- og fagskolekomiteen angående Universitetsbibliotekets overgang til et selvstendig videnskabelig riksbibliotek. (dok. Nr. 11) Inst. S. nr. 138 – 1930.

Stortingsforhandlingar 1930. Stortingstidende 5. juni 1930

Om universitetsbiblioteket: Redegjørelse til Kirke- og undervisningsdepartementet fra det akademiske collegium. 1931.

Vedlegg:

Professor-komiteens uttalelse til det akademiske collegium av 27. februar 1926

Overbibliotekar Munthe's uttalelse til det akademiske collegium av 9. oktober 1928

Skrivelse til Kirkedepartementet fra det akademiske collegium av 6. mars 1929

Skrivelse til rektor fra overbibliotekar Munthe av 14. mars 1930 med bilag

Skrivelse til rektor fra overbibliotekar Munthe av 22. mars 1930 med bilag

Skrivelse til Kirkedepartementet fra overbibliotekar Munthe av 4. april 1930

Tveterås, Harald

Universitetsbiblioteket 1876-1911-1961.

I: Universitetet i Oslo : 1911-1961. – Oslo : Universitetsforl., 1961. – b. 2 ss.115-160

Tveterås, Harald

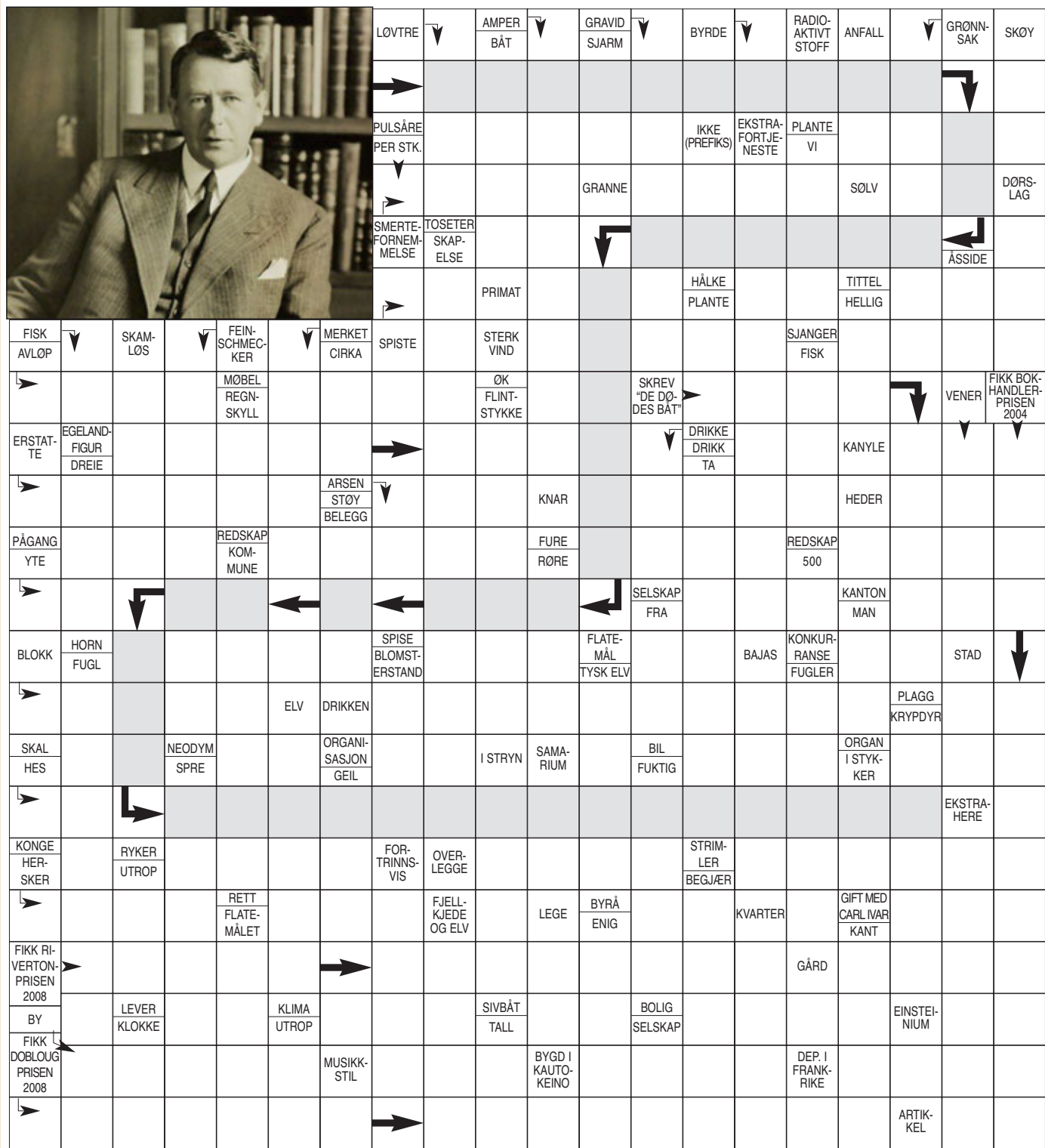
Wilhelm Munthe : noen minnerord. – Uppsala, 1967

Vestheim, Geir

Fornuft. Kultur og velferd . ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekspolitikk. – Oslo : Samlaget, 1997

Aarnes, Asbjørn

Da professorene ble husmenn. I: Klassekampen 13. mars 2008.

Løsningen på kryssordet i nr 3/2012 var:

«Nasjonal biblioteklogo er et tema som setter sinnene i kok».

Vinneren ble Hildegunn Bruheim, Bergensgt. 4, 0468 Oslo.

Vi gratulerer med premien, som er et års abonnement på Bok og Bibliotek.

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no, innen 3. oktober.

Bli bibliotekskunde hos Adlibris!

Nordens største nettbokhandel med over 10 millioner titler i sortimentet. Adlibris' ambisjon er å bli bibliotekenes beste bokleverandør på utvalg, pris, levering og tilleggstjenester.

- **Få 20 % biblioteksrabatt***
- **Bestill plastede og utrustede bøker**
- **Lave priser, stort utvalg og rask levering**

Kontakt oss:

Telefon: 22 20 63 00 • E-post: kundeservice@adlibris.com

**Gjelder bare norske fastprisede
bøker i bokgruppene 2-9*

Hvem har «Årets bibliotekprosjekt» i 2012?

Da fristen for å melde på prosjekter til «Årets bibliotekprosjekt» i 2011 gikk ut i fjor, kom det inn imponerende 35 forslag. Vi følger opp i år og håper at så mange som mulig melder på prosjekter fra 2012.

Både folkebibliotek, skolebibliotek og fagbibliotek kan delta. Det vil bli pekt ut en vinner i hver av disse kategoriene. Vinnerne vil bli presentert gjennom reportasjer i Bok og Bibliotek nr 1/2013. Det vil også vanke hederlig omtale til de som nesten kom opp på pallen.

Frist for innsending av prosjekter: 1. november.

Les mer om konkurransen på www.bokogbibliotek.no - gult banner i høyre spalte på siden.